

Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr/...../.....
Rady Miejskiej w Wyśmierzycach
z dnia 2021 r.

Strategia Rozwoju Gminy Wyśmierzyce na lata 2021-2030

Kwiecień 2021 r.

Spis treści

1. Podstawowe informacje	6
1.1. Uwarunkowania historyczno - kulturowe Miasta i Gminy Wyśmierzyce.....	6
1.2. Położenie, powierzchnia i ludność	10
2. Środowisko przyrodnicze	13
2.1. Położenie geograficzne i ukształtowanie terenu.....	13
2.2. Zasoby wodne.....	14
2.3. Warunki klimatyczne.....	15
2.4. Surowce mineralne	15
3. Zagospodarowanie przestrzenne.....	15
3.1. Uwarunkowania ochrony środowiska naturalnego.....	17
3.2. Dziedzictwo kulturowe.....	21
3.3. Turystyka i rekreacja	24
3.4. Komunikacja i infrastruktura techniczna.....	26
4. Gospodarka.....	37
4.1. Charakterystyka podmiotów gospodarczych.....	37
4.2. Rolnictwo.....	41
5. Strefa społeczna.....	45
5.1. Sytuacja demograficzna.....	45
5.2. Rynek pracy	47
5.3. Warunki mieszkaniowe	49
5.4. Edukacja i kultura.....	50
5.5. Pomoc społeczna	58
5.6. Bezpieczeństwo publiczne.....	64
5.7. Organizacje pozarządowe i grupy nieformalne tworzące kulturę	68
5.8. Opieka zdrowotna.....	71

6. Ocena sytuacji finansowej jednostki samorządu terytorialnego w latach 2015-2020.....	72
6.1. Ocena dochodów Gminy Wyśmierzyce	72
6.2. Ocena wydatków Gminy Wyśmierzyce	73
7. Podsumowanie wyników ankiet dotyczących głównych problemów społecznych mieszkańców oraz oceny gminy Wyśmierzyce.....	76
8. Analiza SWOT	80
8.1. Misja i wizja rozwoju Gminy Wyśmierzyce	81
8.2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia.	83
8.3. Źródła finansowania	89
8.4. Polityka przestrzenna w Strategii Rozwoju.....	90
8.5. Spójność kierunków rozwoju Gminy Wyśmierzyce z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa mazowieckiego	90
8.6. Wdrażanie, realizacja i monitoring strategii.....	93

„Strategia Rozwoju Gminy Wyśmierzyce na lata 2021 - 2030” jest kluczowym dokumentem z punktu widzenia rozwoju Gminy. Jest ona tworzona nie tylko dla władz samorządowych, ale przede wszystkim dla mieszkańców.

Strategia rozwoju to długookresowy plan działania, określający strategiczne cele rozwoju i przyjmujący takie priorytety działania (cele operacyjne i kierunki), które są niezbędne dla realizacji przyjętych zamierzeń rozwojowych.

Ustalenia zawarte w Strategii stanowią podstawę do prowadzenia przez władze Gminy długookresowej polityki rozwoju społeczno-gospodarczego. Wokół jej ustaleń koncentrować się będą działania władz samorządowych, zmierzające do zapewnienia jak najlepszych warunków życia mieszkańcom Gminy oraz tworzenia sprzyjających warunków dla dalszego rozwoju.

Proces formułowania Strategii, w tym określenia głównych wyzwań rozwojowych, obszarów interwencji, celów strategicznych i operacyjnych, kierunków działań, wskaźników monitorujących realizację strategii oparty został na zasadach partnerstwa lokalnego – podczas konsultacji społecznych w formule warsztatów – przy zaangażowaniu przedstawicieli życia społecznego, gospodarczego oraz politycznego.

Taki sposób opracowania dokumentów programowych ma istotny wpływ na ich jakość, jak i na powodzenie ich realizacji, której sprzyja akceptacja założeń programu przez podmioty, do których jest on adresowany. Tworzenie strategii rozwoju z udziałem lokalnej społeczności wpływa na jej zaangażowanie w działania na rzecz rozwoju gminy, a tym samym na skuteczność realizacji strategii. Wnosi wkład w budowanie społeczeństwa obywatelskiego.

Strategię opracowano z uwzględnieniem zasad zgodności programowej z podstawowymi dokumentami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi.

Pracę nad tworzeniem części strategicznej rozpoczęto od sformułowania wizji i misji rozwoju. Następnie zostały określone cele strategiczne, operacyjne oraz kierunki działań. W kolejnych rozdziałach przedstawiono rekomendacje wdrażania Strategii – zawierające najważniejsze wnioski dotyczące budowy systemu wdrażania.

Pierwsza Strategia Rozwoju Gminy Wyśmierzyce została opracowana w roku 2008. W roku 2016 została zaktualizowana, obowiązywała do 2020 roku. Ujęto w niej najważniejsze plany i zamierzenia, potrzeby i oczekiwania społeczności Gminy. W ciągu lat, które upłynęły, zaszła ogromna ilość zmian w sytuacji gminy oraz w jej otoczeniu.

1. Podstawowe informacje

1.1. Uwarunkowania historyczno - kulturowe Miasta i Gminy Wyśmierzyce

Badania archeologiczne dokumentują wczesny rozwój osadnictwa na terenach obecnej Gminy Wyśmierzyce już w I w. p.n.e., ponieważ we wschodniej części zostały tu odkryte ciałopalne cmentarzyska. Na terytorium gminy zostały znalezione również ślady dwóch osad kultury przeworskiej.

Nazwa Miasta pochodzi od imienia Wyszemir. Najstarsze dokumenty mówiące o Wyśmierzycach pochodzą z XIII w., kiedy miejscowe dobra stanowiły własność książąt mazowieckich. Książę Trojden I wymienił Wyśmierzyce na inne dobra z benedyktynami płockimi w 1338 r. Benedyktyni zadbali o rozwój osady, która należała do ziemi czerskiej, a parafia do ziemi gnieźnieńskiej. Prawa miejskie Wyśmierzyce uzyskały w 1338 r. W grodzie umiejscowiona była komora celna pomiędzy Mazowszem a Małopolską, która benedyktynom przynosiła duże profity.

Rozwój tego obszaru związany jest przede wszystkim z przebiegiem przez Wyśmierzyce toruńsko - lwowskiego szlaku handlowego oraz z działalnością benedyktynów płockich. Wyśmierzyce, leżące przy trakcie drożnym z Nowego Miasta przez Przybyszew, Grójec, Czersk do Warszawy i Płocka, rozwijały rzemiosło i handel, korzystając także ze szlaku „pilickich pływanek” (XVI - XVII w.).

W 1576 r. Wyśmierzyce należały do powiatu czerskiego województwa mazowieckiego. W 1657 r. w czasie najazdu wojsk siedmiogrodzkich księcia Jerzego II Rakoczego zniszczone zostało miasto, które odtąd przeżywało okres upadku. W 1669 r. wojewoda krakowski Aleksander Michał Lubomirski zebrał szlachtę oświęcimską i zatorską do Wyśmierzyc na pospolite ruszenie, w którym brał udział Jan Chryzostom Pasek.

W czasie powstania kościuszkowskiego w 1794 r. na terenie Gminy stacjonowało wojsko narodowe, a sam Naczelnik Tadeusz Kościuszko przebywał w Grzmiącej i Przybyszewie. Rok później zaborca austriacki zajął miejscowe dobra na rzecz skarbu państwa. W tym samym roku Wyśmierzyce oderwano od Mazowsza i przyłączono do cyrkułu radomskiego, potem do departamentu radomskiego i w dalszej kolejności województwa sandomierskiego Królestwa Polskiego.

Wyśmierzyce i pobliskie wsie zostały wystawione na licytacji w Radomiu i sprzedane Józefowi Teodorowi Makomaskiemu, który przejął folwark pobenedyktyński.

W 1827 r. miasto liczyło 123 domy i 943 mieszkańców, w tym 658 Żydów. Mieszkańcy trudnili się rolnictwem, rzemiosłem i handlem. Dobra „ekonomii wyśmierzyckiej” przeszły na własność Teresy z Brochockich Witkowskiej w 1838 r., a potem nabyli je Wiktor Karolina Świerkowscy, którzy rozparcelowali część gruntów.

Wyśmierzyce utraciły prawa miejskie w 1869 r., a ponownie je odzyskały w 1922 r.

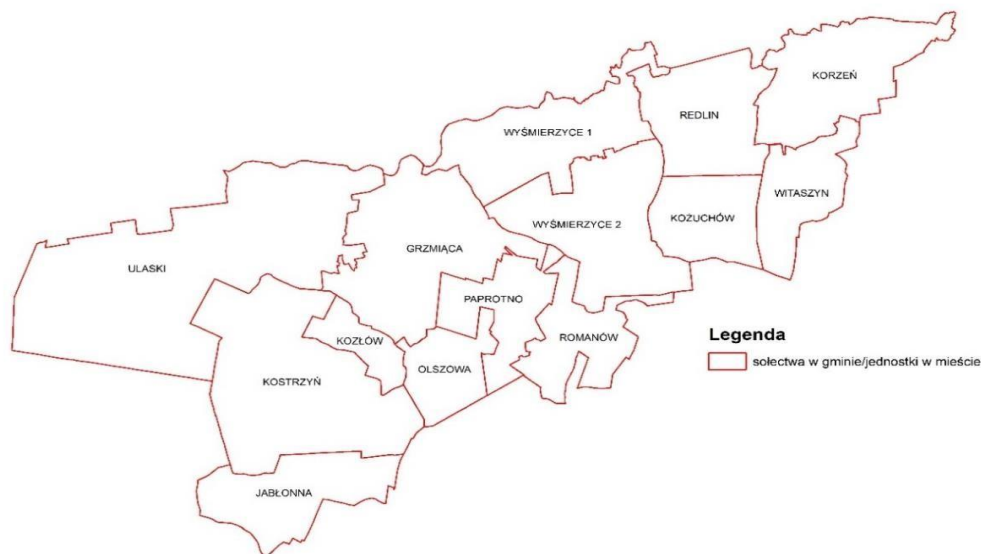
W pięć lat później mieszkańcy zbudowali własnym sumptem drogę bitą do Białobrzegów. Byli wolnymi obywatelami II Rzeczypospolitej Polskiej.

Znane osoby:

Błogosławiony ksiądz profesor Franciszek Rosłaniec

Franciszek Rosłaniec urodził się 19 grudnia w 1889 roku w Wyśmierzycach jako syn Adama i Marianny z Kawińskich. Szkołę elementarną ukończył w Wyśmierzycach. Dalszą naukę kontynuował w radomskim Męskim Gimnazjum Rządowym. W 1905 roku wstąpił do Seminarium Duchownego w Sandomierzu, gdzie ukończył studia filozoficzno-teologiczne. Kończąc seminarium miał 22 lata. Ze względu na zdolności i wielką pracowitość został wysłany do Rzymu na dalsze studia, gdzie ukończył teologię na Uniwersytecie Gregoriańskim. Święcenia kapłańskie otrzymał 6 czerwca 1914 roku. Tytuł doktora uzyskał w 1915 roku. Wkrótce rozpoczął trzyletnie studia specjalistyczne w Papieskim Instytucie Biblijnym. Po powrocie do kraju, ks. Franciszek Rosłaniec habilitował się w 1920 roku z realiów biblijnych na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie później prowadził zajęcia aż do chwili aresztowania. Był dwukrotnie dziekanem Wydziału Teologicznego. Uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Pisemny dorobek księdza profesora liczy 33 pozycje. Był jednym z pionierów teologii biblijnej na terenie Polski. Ks. Rosłaniec chętnie spełniał swoją posługę kapłańską. Był kapelanem sióstr, głosił rekolekcje dla studentek, spowiadał dzieci. Kiedy Niemcy zajęli Warszawę ks. profesora aresztowano dwukrotnie (4 października i 12 grudnia 1939 roku). Ostatecznie został osadzony na Pawiaku, skąd 2 maja 1940 roku został wywieziony do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen koło Berlina. Stamtąd 14 grudnia 1940 r. został przewieziony do Dachau. Miał numer obozowy 22687. 14 października 1942 roku został wywieziony w celu zgładzenia w kierunku Linzu. Według oficjalnego powiadomienia władz obozowych miał on umrzeć w Dachau 20 listopada 1942 roku. Według świadectw kapłanów - współwięźniów ksiądz prof. Franciszek Rosłaniec był człowiekiem cichym, skromnym, uprzejmym, głębokiej wiary. W obozie głosił prelekcje biblijne i wielu podtrzymywał na duchu.

13 czerwca 1999 roku papież Jan Paweł II ogłosił błogosławionymi 108 męczenników z czasów II wojny światowej. Wśród nich znalazł się ks. prof. Franciszek Rosłaniec. 12 czerwca 2005 roku w Wyśmierzycach przed kościołem parafialnym p.w. Św. Teresy z Avila został odsłonięty i poświęcony pomnik błogosławionego ks. prof. Franciszka Rosłańca.

Rysunek 1. Położenie sołectw w Gminie Wyśmierzyce

Źródło: opracowanie własne

Kostrzyn

Wieś, której początki sięgają czasów średniowiecznych. Według legendy przed bitwą 1410 roku rycerze króla Władysława Jagiełły polowali w okolicach wsi. W średniowieczu Kostrzyn należał do dóbr dworu Grzmiącej. Istniała tu karczma i młyn wodny. W 1927 roku Kostrzyn zajmował 485 morgów włościańskich oraz 1200 morgów dworskich. Znacznie wzrosła liczba mieszkańców, były tu 53 domy włościańskie zamieszkałe przez 262 osoby, w tym jedną rodzinę żydowską.

Około roku 1900 Kostrzyn kupił Jan Tomczycki (lekarz) właściciel dóbr Tomczyce. Dziedzic po przystępnych cenach, stopniowo sprzedawał majątek okolicznym chłopom. Anegdota głosi, że dziedzic z wielkim szacunkiem prosił do swojego gabinetu bosych chłopów, ale z gotówką w rękę. Potrafił wyrzucić z gabinetu swego sąsiada, który chciał kupić na kredyt. W 1917 roku pod chłopskie strzechy zawitała szkoła. Zajęcia odbywały się w domach rodziny Wlazło, Perendyków, Osowskich i Stasiewiczów. Dopiero 40 lat później powstał obecny budynek szkoły podstawowej.

Z rodzinnych kronik wiadomo, że syn rodziny Dembowskich walczył razem z Dionizym Czachowskim. J. Górnik walczył pod dowództwem Józefa Piłsudskiego. W czasie drugiej wojny światowej wielu mieszkańców znalazło się w obozach koncentracyjnych. Taki los podzielił H. Zwierzchowski, kierownik Powszechnej Szkoły Podstawowej w Kostrzynie.

W Kolonii Kostrzyn mieszkały dwie rodziny niemieckie, które przeszły na katolicyzm. Do dziś w Kostrzynie żyją ich potomkowie.

Kożuchów

Nazwa wsi pochodzi od nazwiska dziedzica majątku Kożuchowskiego. Na przełomie XVIII i XIX wieku istniał tu dwór. Ostatnim dziedzicem był Aleksander Daszewski, który w 1926 roku majątek rozparcelował. W czasie II wojny światowej Niemcy ponownie utworzyli majątek i odebrali ziemię chłopom z Kożuchowa, Błeszna i Zacharzewa. Do dnia dzisiejszego we wsi istnieją pozostałości dworskich zabudowań.

Grzmiąca

W średniowieczu wieś składała się z dworu i wsi pańszczyźnianej. W roku 1847 było 47 zagród. Istniała tu kopalnia torfu. Właścicielami dóbr Grzmiąca do VIII wieku byli kolejno: Swidzińcy, Korwin-Krasowcy, Józef Kłosowski. Pod koniec XIX wieku majątek przejął kupiec Wąchocki z Warszawy. Od roku 1900 właścicielem majątku stał się lekarz Jan Tomczyński. W czasie I wojny światowej pałac wraz przyległymi budynkami został spalony przez Rosjan. W roku 1916 do wsi wkroczyły wojska austriackie. W 1919 roku utworzono pierwszą szkołę. Budowę bitej drogi do Wyśmierzyc rozpoczęto w 1925 r.

W miejscu dawnego dworu znajduje się mogiła żołnierza AK Władysława Grędowskiego.

Jabłonna

Ponad 9 km na południowy zachód od Wyśmierzyc, nad granicą z powiatem przysuskim leży Jabłonna. Wiedzie przez nią droga powiatowa z Ulowa w powiecie przysuskim do Kostrzyna. Nazwa wsi pochodzi od wyrazu pospolitego „jabłoń”. Dziś łatwiej spotkać tu tunele foliowe z papryką niż jabłonie. W 1882 r. miejscowość miała 23 domy, 206 mieszkańców, 380 morgów ziemi dworskiej i 205 morgów włościańskich. Przylegała do niej wieś Żydy (26 domów i 315 morgów gruntu). Wówczas obie miejscowości tworzyły jedną: Jabłonnę-Żydy.

O II wojnie światowej przypomina obelisk wystawiony w sierpniu 1954 r., poświęcony Partyzantom z Gwardii Ludowej poległym za wolność Ojczyzny w 1943 r. W Jabłonie otoczono i zabito podczas snu sześciu żołnierzy Gwardii Ludowej.

Korzeń

Pierwsze ślady istnienia osady pochodzą z czasów kultury przeworskiej. W czasach piastowskich wieś była majątkiem rycerskim. W XV wieku znajdował się tu kościół, który był siedzibą parafii. W kościele tym znajdował się obraz Matki Bożej Szkaplerznej, który później został przeniesiony do wsi Jasionna. Dramatyczne wydarzenia wiążą się z czasem II wojny światowej. Za śmierć Niemca cała ludność miała być rozstrzelana. Od śmierci uratował mieszkańców zarządca majątku. Po wojnie, we wsi istniała szkoła powszechna.

Paprotno

Wieś, której początki sięgają XIV wieku, należała wtedy do dóbr biskupa płockiego. Mieszkańcy wsi na przestrzeni wieków czynnie angażowali się w sprawy polskie. Walczyli m.in. w powstaniu styczniowym. Podczas uroczystości 13 października 2013 r. odsłonięto pomnik ofiar II wojny światowej. Okazały kamień granitowy ma wbudowaną marmurową tablicę zawierającą imiona i nazwiska 12 mieszkańców Paprotna i okolic, którzy zginęli w czasie II wojny światowej.

Olszowa

W XIX wieku wieś była osadą fabryczną. Znajdowała się tu huta szkła, w której pracowało 50 robotników. Piece hutnicze były opalane torfem wydobywanym we wsi Grzmiąca. Osada wokół huty składała się z 8 domów. W tym czasie wieś liczyła 77 mieszkańców.

Brodek

Wieś oddalona 4 km na południowy wschód od Wyśmierzyc. W miejscowości znajduje się zbiorowa mogiła i pomnik ku czci pomordowanych. 29 lipca 1944 r. Niemcy usiłowali w pobliżu wsi otoczyć i zlikwidować oddział partyzancki. Partyzanci nie wiedząc, że Niemcy są tuż za nimi, zatrzymali się na odpoczynek we wsi. Doszło tam do potyczek z Niemcami w wyniku, której partyzanci wycofali się. Niemcy w odwecie za te wydarzenia rozstrzelali wszystkich mężczyzn. Ciała rozstrzelanych pochowano w zbiorowej mogile na skraju lasu, gdyż Niemcy nie pozwolili przewieźć ich na cmentarz. Na pamiątkowej tablicy umieszczonej na pomniku są wypisane nazwiska wszystkich pomordowanych.

1.2. Położenie, powierzchnia i ludność

Gmina Wyśmierzyce jest gminą miejsko – wiejską położoną w północno – zachodniej części województwa mazowieckiego, w powiecie białobrzeskim, w subregionie radomskim w dolinie rzeki Pilicy. Siedzibą Gminy jest miasto Wyśmierzyce.

Herb Wyśmierzyc, który został wprowadzony w 1655 roku przedstawia na błękitnym tle baranka, trzymającego w prawej przedniej nodze złoty pastorał. Wzór herbu prezentuje rysunek 2.

Rysunek 2. Lokalizacja Gminy Wyśmierzyce

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 3. Lokalizacja Gminy Wyśmierzyce na tle województwa mazowieckiego.

Źródło: <http://www.gminy.pl> (data dostępu: 14.04.2021 r.)

Rysunek 4. Herb gminy Wyśmierzyce

Źródło: <http://www.wikipedia.org> (data dostępu: 06.04.2021 r.)

Ogólna powierzchnia Gminy Wyśmierzyce wynosi około 10 431 ha, co stanowi 16,3% całej powierzchni powiatu białobrzeskiego, z czego użytki rolne stanowią 55% ogólnej powierzchni gminy, lasy i grunty leśne 42%, a pozostałe grunty i nieużytki 3%.

Obszar Wyśmierzyce jest skomunikowany z układem zewnętrznym dzięki drodze krajowej nr 48, która przebiega przez miasto Wyśmierzyce, co zapewnia bezpośrednie połączenie z trasą krajową szybkiego ruchu nr 7 (odległość 10 km). Ponadto miasto położone jest w odległości 80 km od miasta metropolitalnego Warszawy, 45 km od Radomia (byłego miasta wojewódzkiego) oraz jedynie 10 km od Białobrzegów (miasta powiatowego). Taki układ komunikacyjny jest dobrym czynnikiem, który w ograniczonym zakresie aktywizująco oddziałuje na gospodarkę pozarolniczą.

Łączna długość dróg powiatowych na obszarze Gminy wynosi 25,5 km.

Na obszarze Gminy Wyśmierzyce długość dróg gminnych wynosi 53,23 km i zajmują one powierzchnię 240,3 tyś. m². Sieć dróg gminnych i powiatowych zaspokaja potrzeby mieszkańców Miasta i Gminy. Jedynym mankamentem jest stan ich nawierzchni oraz brak lub zły stan chodników przy drogach przebiegających przez tereny zabudowane. W kolejnych latach będą przeprowadzane modernizacje i przebudowy ulic na terenie Miasta oraz dróg gminnych na obszarze wiejskim.

Wg stanu na dzień 31 grudnia 2020 roku w gminie zamieszkiwało 2 845 osób.

2. Środowisko przyrodnicze

2.1. Położenie geograficzne i ukształtowanie terenu

Gmina Wyśmierzyce położona jest w zachodniej części powiatu białobrzeskiego w subregionie radomskim w dolinie rzeki Pilicy. Znajduje się na skraju Równiny Radomskiej i Doliny Białobrzeskiej, którą stanowi odcinek doliny rzeki Pilicy o długości około 65 km pomiędzy Białobrzegami a Tomaszowem Mazowieckim. Od strony północnej dolina jest ograniczona kilkunastometrową stromą skarpą. Natomiast od strony południowej rzeka Pilica meandruje w szerokiej dolinie, która została ukształtowana w holocenie. Dolina jest wypełniona kilkunastometrową warstwą piasków, żwirów i mad, które teraz w tarasie zalewowym stanowią użytki zielone. Teren, na którym położona jest Gmina, posiada charakter nizinny odznaczający się urozmaiconym krajobrazem. Przeważają obszary płaskie oraz lekko faliste równiny. Powierzchnia terenu Gminy znajdująca się powyżej terasu zalewowego została ukształtowana w okresie zlodowacenia neolitycznego. Szerokość doliny na tym obszarze wynosi około 3 km.

Miasto i Gmina Wyśmierzyce graniczy z następującymi Gminami

- od południowego - wschodu z Gminą Radzanów (powiat białobrzeski),
- od wschodu z miastem i Gminą Białobrzegi (powiat białobrzeski),
- od północy z Gminą Promna (powiat białobrzeski),
- od południa z Gminą Potworów (powiat przysuski),
- od południowego - zachodu z Gminą Klwów (powiat przysuski),
- od zachodu z miastem i Gminą Nowe Miasto nad Pilicą (powiat grójecki),
- od północnego - zachodu z Gminą Mogielnica (powiat grójecki).

Ogólna powierzchnia Gminy Wyśmierzyce wynosi około 10 431 ha, co stanowi 16,3% całej powierzchni powiatu białobrzeskiego, z czego użytki rolne stanowią 55% ogólnej powierzchni gminy, lasy i grunty leśne 42%, a pozostałe grunty i nieużytki 3%.

Obszar Wyśmierzyce jest skomunikowany z układem zewnętrznym dzięki drodze krajowej nr 48, która przebiega przez miasto Wyśmierzyce, co zapewnia bezpośrednie połączenie z trasą krajową szybkiego ruchu nr 7 (odległość 10 km). Ponadto miasto położone jest w odległości 80 km od miasta metropolitalnego Warszawy, 45 km od Radomia (byłego miasta wojewódzkiego) oraz jedynie 10 km od Białobrzegów (miasta powiatowego). Taki układ komunikacyjny jest dobrym czynnikiem, który w ograniczonym zakresie aktywizująco oddziałuje na gospodarkę pozarolniczą.

2.2. Zasoby wodne

Rzeka Pilica (zwana dawniej Pilczą) to najdłuższy lewy dopływ Wisły. Jej całkowita długość wynosi 342 km. Na opisywanym terenie odgrywa pierwszoplanową rolę, jeśli chodzi o kształtowanie środowiska. Jest najbardziej dynamicznym elementem środowiska przyrodniczego tego regionu i największą atrakcją turystyczną. Pilica stanowi główną ośnowę sieci hydrograficznej Gminy. Ponadto dość nielicznie występują tu cieki wód powierzchniowych. Wody podziemne, które są eksploatowane przez mieszkańców, pochodzą głównie z czwartorzędowego piętra wodonośnego.

Pilica w swym dolnym biegu (powiat białobrzeski) tworzy liczne zakola oraz wyspy zarastające roślinnością. Brzegi rzeki są odkryte w znacznym stopniu co związane jest z działalnością człowieka, który doprowadził do degradacji zbiorowisk łągowych. Odkryte brzegi ułatwiają rzece erozję boczną, co z kolei prowadzi do przesunięć koryta, a linia brzegowa staje się bardziej kręta.

Charakterystyczną cechą rzeki Pilicy na analizowanym obszarze są częste zmiany biegu rzeki. Pilica tworzy liczne meandry co jest charakterystyczną cechą dla dolnych odcinków rzek, gdzie zjawisko akumulacji przeważa nad zjawiskiem erozji, a spadek rzeki jest niewielki. Taki układ bardzo często powoduje podczas wylewów prowadzi do zmiany koryta. Dowodem tego zjawiska na terenie gminy Wyśmierzyce są występujące starorzecza oraz Pieczyskowa rzeka. Pieczyskowa rzeka to dawne koryto Pilicy, która w tym miejscu płynęła w odległości około 1 km na południe od miejsca, w którym płynie aktualnie, niemal przy samych Wyśmierzycach. Tzw. „przerzucenie” rzeki na północ miało znaczny wpływ na rozwój gospodarczy miasta Wyśmierzyce.

Rysunek 5. System informacyjny gospodarowania wodami w pobliżu miasta Wyśmierzyce

Źródło: https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw_test/?gpmmap=gpSIGW (data dostępu 28.04.2021 r.)

2.3. Warunki klimatyczne

Klimat na terenie gminy Wyśmierzyce jest typowy dla obszaru środkowej Polski. Obszar powiatu leży w klimacie umiarkowanym przejściowym, w radomskiej strefie klimatycznej, gdzie zaznaczają się wpływy mas powietrza morskiego i kontynentalnego.

Klimat charakteryzują następujące parametry:

- średnia roczną temperaturą powietrza: +7,5°C,
- średnia temperatura najcieplejszego miesiąca: +18,3°C,
- średnia temperatura najchłodniejszego miesiąca: -3,4°C,
- średnioroczne opady atmosferyczne: 548 mm,
- długość okresu wegetacyjnego: 170 - 217 dni.

Na terenie gminy przeważają wiatry z kierunku zachodniego i południowo-zachodniego. Rzadko występują tu wiatry wiejące z północnego-wschodu. Znaczący wpływ na klimat miasta i gminy Wyśmierzyce ma rzeka Pilica wraz z kompleksem użytków ekologicznych, które tworzą mikroklimat łagodnie obniżający wysokie temperatury.

2.4. Surowce mineralne

Analizowany obszar jest ubogo wyposażony w surowce mineralne. Występują tu przede wszystkim pokłady czwartorzędowe w postaci glin piaszczystych, piasków, żwirów, gładów i torfów. Gliny piaszczyste o dużej zawartości żwirów oraz szkodliwych związków występują na terenie całej gminy. Gliny piaszczyste pochodzenia wodnolodowcowego o nieco lepszej jakości występują w rejonie miejscowości Witaszyn. Charakteryzują się wyższą jakością ze względu na zawartość zróżnicowanego ziarna oraz domieszkę części gliniastych.

Koryto rzeki Pilicy charakteryzuje się występowaniem żwirów rzecznych oraz torfu. Żwiry występują w miejscowości Jabłonna, a torfy w miejscowości Grzmiąca i w miejscowości Redlin. Miąższość torfów wynosi około 0,8 m do 1,2 m. Wyżej przedstawione surowce mineralne tworzą gleby brunatno – bielicowe i pseudo - bielicowe, które charakteryzują się dużą zawartością piasków słabo gliniastych i luźnych, rzadziej z piasków gliniastych i glin.

3. Zagospodarowanie przestrzenne

Dla całego obszaru Gminy Wyśmierzyce zostało opracowane Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Wyśmierzyce przyjęte uchwałą nr XXXV/179/02 Rady Miejskiej w Wyśmierzycach z dnia 25 czerwca 2002 roku. Dla terenów obejmujących wschodnią część miasta Wyśmierzyce przyjęty został uchwałą Nr

XXIII/81/2008 Rady Miejskiej w Wyśmierzycach z dnia 30 października 2008 r. „Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar działki o numerze ewidencyjnym 1863 w mieście Wyśmierzyce”.

Odpowiadając na wnioski prywatnych inwestorów w 2020 roku wydano:

- 1) Decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego: 5
- 2) Decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu: 35
- 3) Decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach: 0
- 4) Zezwoleń na lokalizację w pasie drogowym obiektów budowlanych, urządzeń bądź reklam: 20
- 5) Zezwoleń na zajęcie pasa drogowego w celu prowadzenia robót: 5
- 6) Zezwoleń na umieszczenie urządzeń infrastruktury technicznej niezwiązanej z funkcjonowaniem drogi: 5
- 7) Zaświadczeń o przeznaczeniu działki: 108
- 8) Zaświadczeń o rewitalizacji: 59
- 9) Wypisów i wyrysów ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego: 0
- 10) Podziałów nieruchomości: 6
- 11) Wypisów i wyrysów z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego: 0

Tabela 1. Realizacja wniosków inwestorów w liczbach w latach 2018-2020

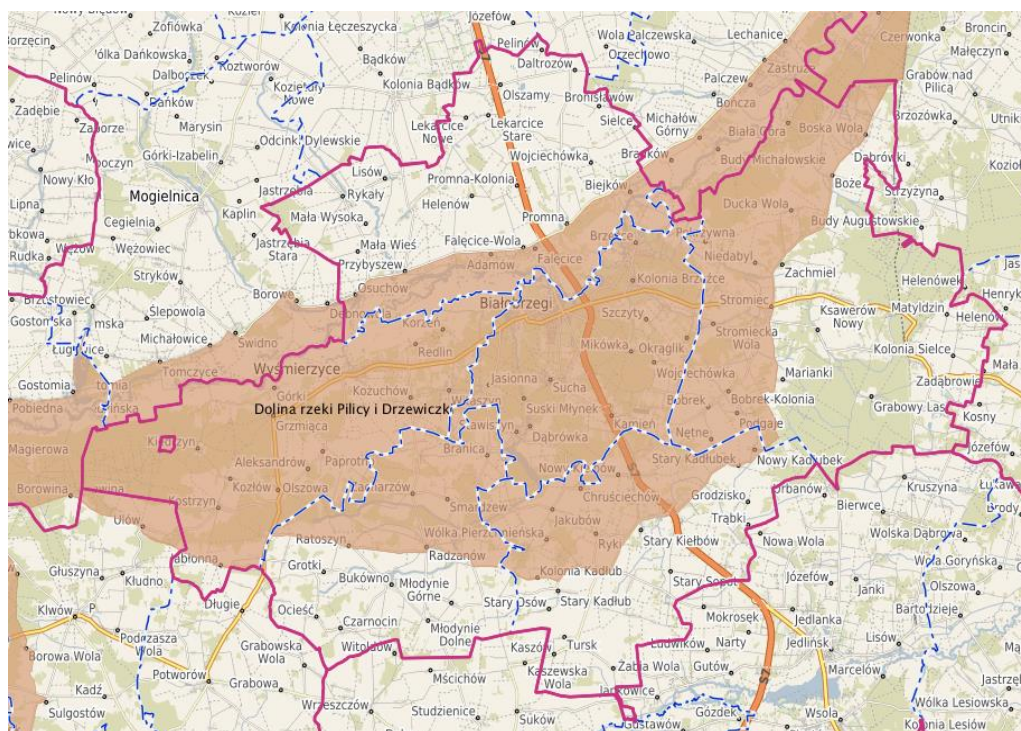
Lp.	Liczba wydanych	2018 rok	2019 rok	2020 rok
1.	Decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego	4	3	5
2.	Decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu	29	26	35
3.	Decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach	3	1	0
4.	Zezwoleń na lokalizację w pasie drogowym obiektów budowlanych, urządzeń bądź reklam	12	19	20
5.	Zezwoleń na zajęcie pasa drogowego w celu prowadzenia robót	8	11	5
6.	Zezwoleń na umieszczenie urządzeń infrastruktury technicznej niezwiązanej z funkcjonowaniem drogi	8	11	5
7.	Zaświadczeń o przeznaczeniu działki	89	94	108
8.	Zaświadczeń o rewitalizacji	9	54	59
9.	Wypisów i wyrysów ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	2	1	0
10.	Podziałów nieruchomości	6	6	6
11.	Wypisów z MPZP	0	1	0
podsumowanie		170	227	243

Źródło: opracowanie własne na podstawie nadanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

3.1. Uwarunkowania ochrony środowiska naturalnego

Znaczna część obszaru Gminy objęta jest prawną formą ochrony przyrody – Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki (obszar ten obejmuje zasięgiem wszystkie gminy powiatu białobrzeskiego). Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki, zwany dalej Obszarem, ustanowiony został rozporządzeniem Nr 43 Wojewody Mazowieckiego z dnia 5 maja 2005 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki (Dz. Urz. Woj. Maz. poz. 2950, z późn. zm.). Funkcjonuje zgodnie z Uchwałą nr 29/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki.

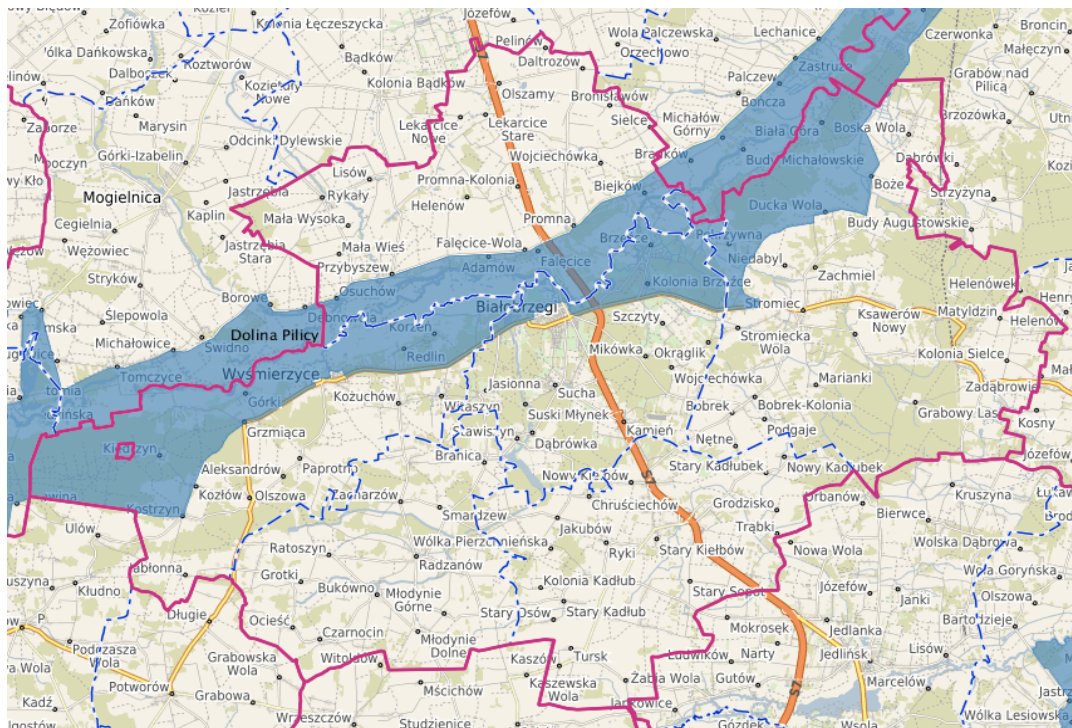
Zgodnie z rozporządzeniem, Obszar ten obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwości zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, a także pełnioną funkcję. Ochrona zmierza do zabezpieczenia przed zniszczeniem bądź degradacją walorów środowiska przyrodniczego. W związku z tym w dokumentach planistycznych Gminy Wysmierzyce przewidziano zasady zagospodarowania tych terenów w sposób prawidłowy, niestwarzający zagrożenia przyrody.

Rysunek 6. Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Rzeki Pilicy i Drzewiczki na tle powiatu białobrzeskiego

Źródło: <https://wysmierzyce.e-mapa.net/> (data dostępu: 28.04.2021 r.)

Znaczna część terenów Gminy Wyśmierzyce objęta jest również prawną formą ochrony przyrody jaką są obszary Natura 2000 (Obszar Specjalnej Ochrony Dolina Pilicy – PLB 140003 oraz Specjalny Obszar Ochrony Dolina Dolnej Pilicy – PLH 140016).

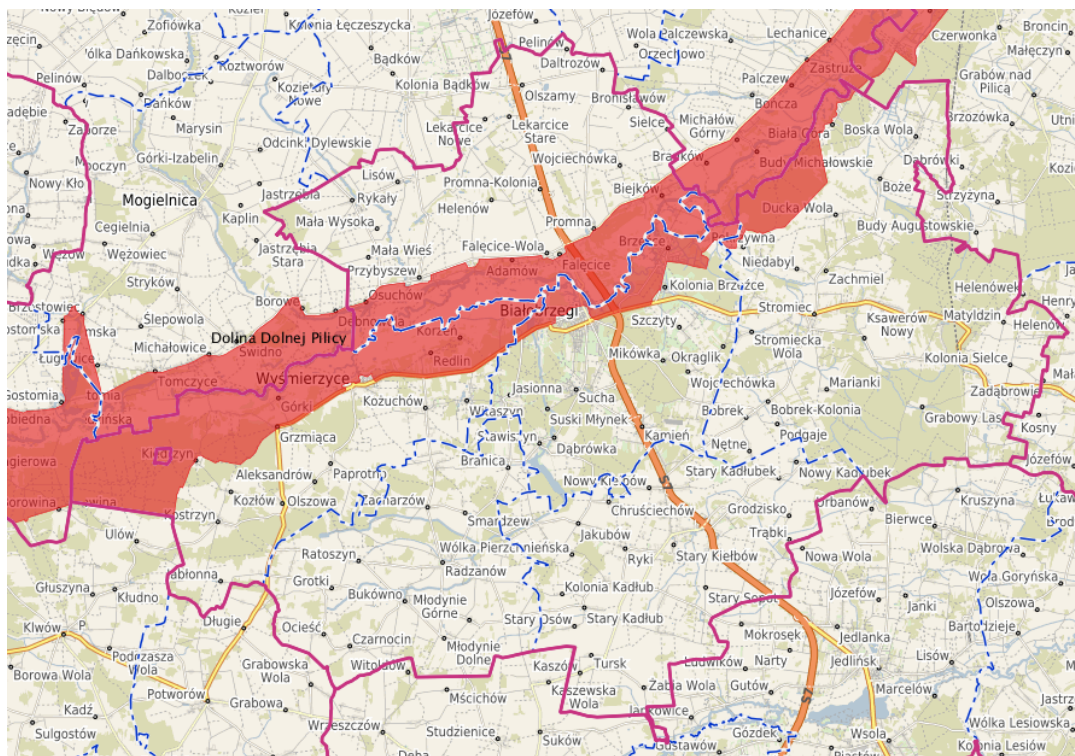

Rysunek 7. Obszar Specjalnej Ochrony NATURA 2000, Dolina Pilicy na tle powiatu białobrzegi

Źródło: <https://wysmierzyce.e-mapa.net/> (data dostępu: 28.04.2021 r.)

Na terenie Gminy projektowane jest ustanowienie formy ochrony przyrody – Park Krajobrazowy Dolnej Pilicy. Projektowany park położony będzie w całości na terenie województwa mazowieckiego w powiatach: Białobrzegi, Grójec, Koźnice, Przysucha, obejmując część gmin: Białobrzegi, Grabów nad Pilicą, Klwów, Magnuszew, Mogielnica, Nowe Miasto n. Pilicą, Odrzywół, Promna, Stromieć, Warka i Wyśmierzyce.

Obszar projektowanego parku wyróżnia się na tle sąsiednich dużym bogactwem i zróżnicowaniem przyrodniczym. Podczas dotychczasowych prac inwentaryzacyjnych i naukowych prowadzonych na tym terenie opisano stanowiska ponad 600 gatunków roślin naczyniowych, występujących w 70 zespołach roślinnych. Wśród tych gatunków 27 podlega ochronie ścisłej, a 15 częściowej. Na szczególną uwagę zasługują stanowiska roślin narażonych na wyginięcie zgodnie z kryteriami określonymi w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin, a mianowicie: wiśni karłowatej, storczyka krwistego, kruszczyka błotnego, cibory żółtej i wielosiła błękitnego.

Rysunek 8. Specjalne Obszary Ochrony NATURA 2000, Dolina Pilicy na tle powiatu białobrzegi

Źródło: <https://wysmierzyce.e-mapa.net/> data dostępu: 28.04.2021 r.)

Bardzo duże zróżnicowanie warunków glebowych i wilgotnościowych, liczne starorzecza w dolinie i na jej obrzeżach przyczyniły się do wykształcenia mozaiki siedlisk, w tym 22 podlegających ochronie prawnej. Są to m.in.: starorzecza i inne naturalne zbiorniki wodne, łąki trzęślicowe, torfowiska przejściowe i trzęsawiska, murawy napiaskowe i kserotermiczne, a na terenach leśnych: świetlista dąbrowa, grąd subkontynentalny, łąg jesionowo-olszowy.

Dolina Pilicy wyróżnia się w skali kraju bogactwem fauny związanej ze środowiskiem wodnym i bagiennym. Opisano tu występowanie 212 gatunków ptaków, z czego ponad 100 gatunków zagrożonych wyginięciem np.: bąk, bączek, bocian czarny, bielik, orlik krzykliwy, zielonka, sieweczka obrożna, batalion, kulik wielki, rybitwa białoczelna, puchacz. Bogactwo ptaków w dolinie Pilicy jest porównywalne do najlepiej zachowanych dolin rzecznych w Polsce np.: Baryczy, Biebrzy czy Noteci.

Wśród ssaków na szczególną uwagę zasługują podlegające ochronie ścisłej gatunki nietoperzy (nocek łydkowłosy, duży, Brandta, rudy, borowiec wielki i gacek szary). Spotyka się tu również orzesznicę, chomika, gronostaja i gatunki ziemno - wodne: bobra i wydrę. Częstym gościem, a okresowo mieszkańcem jest łos. Występuje tu 10 gatunków płazów oraz 5 gatunków gadów: jaszczurka zwinka i żyworodna, padalec, zaskroniec i żmija. W wodach stwierdzono 32 gatunki ryb, wśród nich gatunki zagrożone

wymarciem: piekielnicę, różankę, kozę złotawą, piskorza oraz 4 gatunki minogów. Na terenie Parku wykryto 51 gatunków motyli dziennych, co stanowi 34% ogółu współcześnie stwierdzonych w Polsce. Występujące tutaj czerwończyk nieparek i modraszek arion znajdują się na liście gatunków objętych w Polsce ochroną ścisłą.

Wyznaczone obszary chronione są związane z koniecznością uwzględnienia ograniczeń dot. np. prawnych uwarunkowań zabraniających lokowania pewnych inwestycji. Krajowy system obszarów chronionych obejmuje parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu.

Pomniki przyrody

Zgodnie z rozporządzeniem nr 64 Wojewody Mazowieckiego z dnia 24 października 2008 r. w sprawie: pomników przyrody położonych na terenie powiatu białobrzesckiego, uznaje się je głównie ze względu na wartości przyrodnicze, krajobrazowe, naukowe, kulturalne i historyczne. Według tego rozporządzenia za pomniki uważa się okazałe dużych rozmiarów drzewa, grupy drzew i aleje, rosnące na terenie Gminy Wyśmierzyce.

W odniesieniu do pomników przyrody zabrania się między innymi prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, ich niszczenia, uszkodzenia oraz przekształcania.

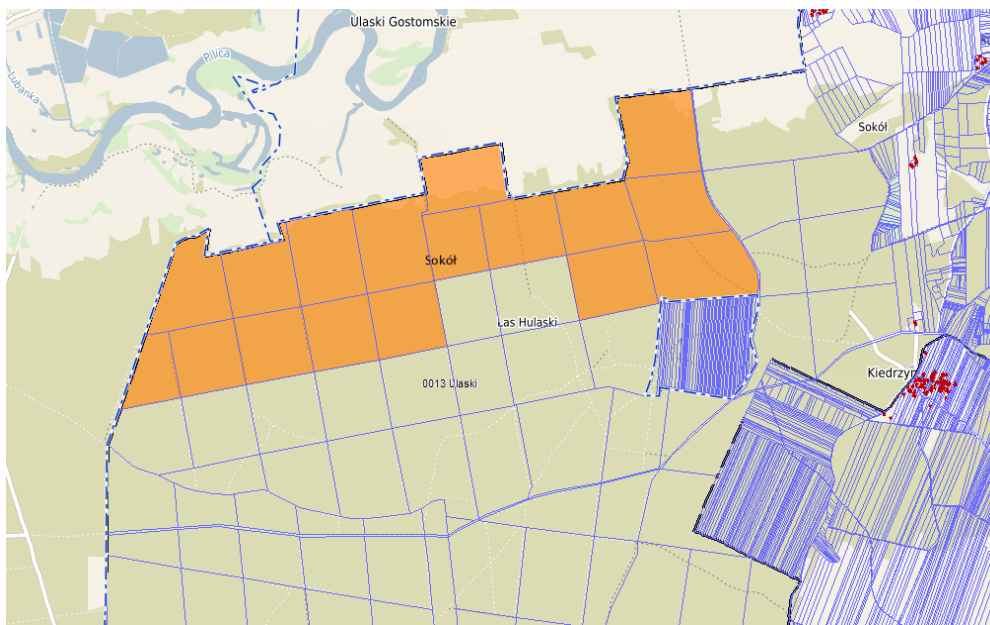
Na obszarze Gminy występują następujące pomniki przyrody objęte ochroną prawną:

- Głaz narzutowy (granit różowy) znajdujący się w m. Wyśmierzyce, w lesie na północny zachód do od zabudowań,
- Głaz narzutowy (granit rapakiwi) znajdujący się na obrzeżu lasu wspólnoty wsi Stamirowice,
- 6 sztuk dębu szypułkowego.

Rezerwaty

Na obszarze Gminy Wyśmierzyce znajduje się jeden rezerwat przyrody – „Sokół”. Położony jest w północno-wschodniej części kompleksu leśnego nadleśnictwa Borowina oraz południowej części pradoliny rzeki Pilicy. Swoim zasięgiem obejmuje teren gminy Wyśmierzyce i Nowe Miasto, w powiecie białobrzesckim i grójeckim, w województwie mazowieckim. Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Sokół" zwiększono jego obszar o powierzchnię 329,83 ha. Przed powiększeniem jego powierzchnia wynosiła 110,65 ha, więc obecnie stanowi obszar chroniony lasu o łącznej powierzchni 440,48 ha co sprawia, że tym samym awansował na pierwsze miejsce pod względem powierzchni wśród wszystkich utworzonych w regionie rezerwatów. 337,21 ha leży na terenie gminy Wyśmierzyce w powiecie białobrzesckim, a 103,27 ha leży na terenie gminy Nowe Miasto w powiecie grójeckim. Rezerwat jest dwuczęściowy, przedzielają go grunty wsi Gostomia. Sokół

położony jest na południowym skraju doliny Pilicy i został powołany do ochrony naturalnych bardzo zróżnicowanych siedlisk wilgotnych z niezwykle rzadkim w Polsce olsem jesionowym Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 stycznia 1995 r.

Rysunek 9. Rezerwat „Sokół” w gminie Wyśmierzyce

Źródło: <https://wysmierzyce.e-mapa.net/> (data dostępu: 28.04.2021 r.)

Na terenie gminy planuje się utworzenie nowego rezerwatu przyrody "Borowina". Projektowany rezerwat będzie obejmował powierzchnię 318,18 ha. Pod względem administracyjnym rezerwat będzie położony na terenie gmin: Nowe Miasto nad Pilicą, Białobrzegi oraz Wyśmierzyce w miejscowości Ulaski. Przedmiotem ochrony będzie fragment doliny rzeki Pilicy najmniej przekształcony w całym jej obszarze. Chronione będą rzadkie gatunki roślin i zwierząt w tym stanowisko bociana czarnego.

3.2. Dziedzictwo kulturowe

Miasto i Gmina Wyśmierzyce jest terenem atrakcyjnym turystycznie o bogatych tradycjach historycznych, o czym przesądzają naturalne walory przyrodnicze oraz zachowane obiekty zabytkowe. Obiekty dziedzictwa kulturowego i historycznego wywierają silny wpływ na tożsamość i więź kulturową mieszkańców Miasta i Gminy. Miasto Wyśmierzyce ma zabytkowy układ urbanistyczny z kwadratowym rynkiem oraz charakterystyczną małomiasteczkową drewnianą zabudową z XIX i XX w., Kościół parafialny z drugiej połowy XIX w. oraz nagrobki z XVIII -XX w. na cmentarzu przykościelnym i parafialnym.

Kościół p.w. Św. Teresy z Avila

9 listopada 1378 roku na mocy dokumentu podpisanego przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Suchywilka powstała parafia w Wyśmierzycach. Powstał w tym czasie pierwszy drewniany kościół, wzniesiony przez Arnolda – opata plockiego. Budowa została zakończona w 1379 roku. W 1521 roku sporządzono spis uposażeń kościoła, z którego wynika, że istniał wtedy nowy drewniany kościół. Nie są znane

powody dlaczego pierwszy przestał istnieć. W 1657 roku wybuchł pożar w mieście, który doszczętnie zniszczył kościół. Po tym zdarzeniu powstał kolejny budynek. W latach 1745-1749 opat Walenty Żółtkowski podjął budowę nowego, okazałego kościoła, który istniał zaledwie 50 lat. W 1798 roku z powodu nieuwagi żołnierzy austriackich doszło do kolejnego pożaru kościoła i miasta. W 1812 roku wybudowano prowizoryczną kaplicę w miejscu spalonego kościoła. W 1822 roku powstała kolejna tymczasowa szopa z przeznaczeniem na odprawianie nabożeństw. W 1856 roku ukończono budowę nowego murowanego kościoła, której podjął się dziedzic dóbr Grzmiąca – Zenon Korwin-Krasowski. Wkrótce po tym okazało się, że budynek kościelny jest za mały.

W latach 1868-1879 rozbudowano kościół dzięki przekazaniu kwoty 5,000 rubli przez Teresę z Brochockich Witkowską.

W swym obecnym, niezmiennym kształcie i wyglądzie architektonicznym kościół parafialny istnieje od 1920 roku, kiedy dobudowano nowy fronton, tym samym powiększając kolejny raz powierzchnię kościoła. Wystrój kościoła jest głównie barokowy z poprzedniego kościoła. Znajdują się w nim obrazy Trójcy Świętej i Pokłonu Trzech Króli z XVIII wieku, sprzęt i szaty liturgiczne z XVII-XVIII wieku. Dzwonnica drewniana znajdująca się przy kościele jest drewnianej konstrukcji słupowej o dachu czterosпадowym. Kaplica znajdująca się na cmentarzu pochodzi z I poł. XIX wieku wybudowana jest z drewna o konstrukcji zrębowej, oszalowana o stropie belkowym z dwusпадowym dachem. W ołtarzu barokowym znajduje się mensa i zwieńczenie. Murowana organistówka pochodzi z XIX wieku o dachu naczółkowym krytym gontem.

Kościół św. Stanisława w Kostrzynie

W latach 20-tych XX wieku mieszkańcy Kostrzyna podjęli starania utworzenia własnej parafii. Józef Milczarski i Jan Wierzgała zorganizowali wieś i zajęli się sprowadzaniem materiałów i budową kościoła, która została ukończona w 1924 roku również dzięki staraniom ks. Tomasza Zadęckiego, który później został pierwszym proboszczem parafii. Budując kościół mieszkańcy wsi starali się równocześnie

o założenie parafii. Ich wysiłki zakończyły się sukcesem 12 grudnia 1924 roku, kiedy to biskup Marian Ryx podpisał akt założenia parafii w Kostrzynie. 1 stycznia 1925 roku została odprawiona pierwsza msza w tymże kościele.

Kościół był jednonawowy, drewniany z drewna sosnowego i jodłowego zbudowany w stylu podhalańskim, przebudowany w latach 1926-1929 według projektu Kazimierza Prokulskiego, a staraniem ks. Wacława Koczorowskiego. Fronton budynku stanowi wieża 15m. wysokości. U spodu wieży mieści się kruchta, chór, skarbiec i dzwonnica. Dach niski, wystający okap. W 1953 roku kościół został wyposażony w 10-głosowe organy.

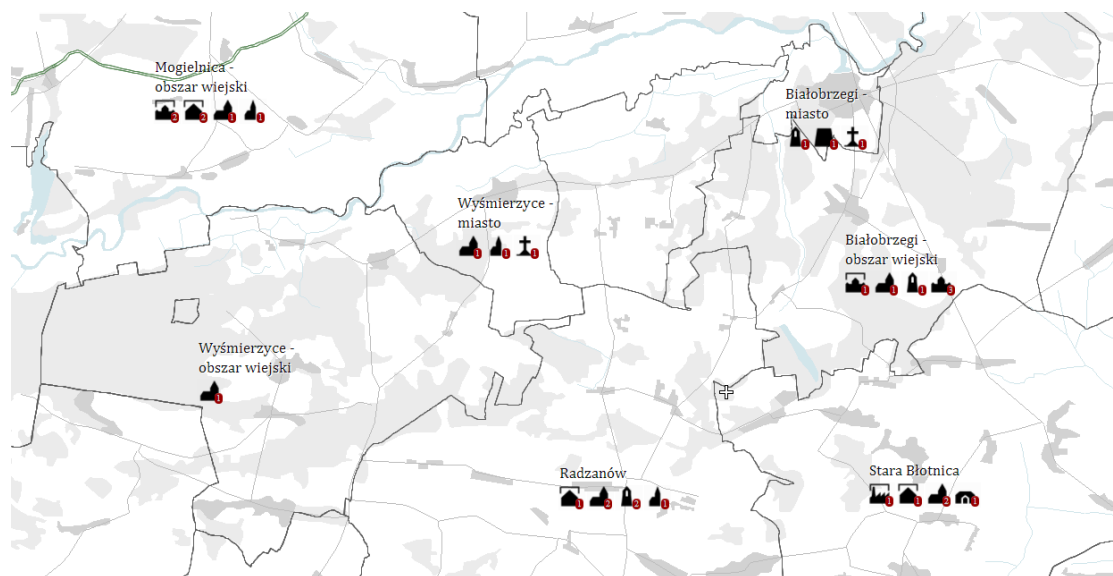
Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków na terenie Miasta i Gminy Wyśmierzyce (stan na 31.03.2021 rok):

Wyśmierzyce:

- kościół parafialny pw. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny z 1379 roku (XIV w), wykaz dokumentów: 492 z 1957-03-23; 147/a/82 z 1982-06-08. Data wpisu: 1957-03-23.
- cmentarz parafialny rzymsko-katolicki z 1 ćw. XIX, wykaz dokumentów: dec. 1361/2015 z 29.12.2015
- kaplica cmentarna, drewniana z 1835, wykaz dokumentów.: j.w.

Kostrzyn:

- kościół parafialny. pw. św. Stanisława Biskupa, drewniany, z lat 1924-1926, wykaz dokumentów: 201/A/83 z 1983-04-14.

Rysunek 10. Lokalizacja zabytków wpisanych do ewidencji na terenie gminy Wyśmierzyce

Źródło: <https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/> (data dostępu: 28.04.2021 r.)

3.3. Turystyka i rekreacja

Tereny Miasta i Gminy Wyśmierzyce charakteryzuje się zrównoważonym i bogatym krajobrazem. Największą atrakcją gminy jest przyroda, co sprawia, że jest to doskonałe miejsce sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki. Turyści mogą tu odbyć spacery po lasach dawnej Puszczy Pilickiej lub nad brzegiem Pilicy. Łagodne zejścia do rzeki, miejscami niski poziom wody w rzece oraz piaszczyste plaże mogą zapewnić miejsce dla wypoczynku zarówno dla dorosłych osób jak i dla najmłodszych.

Przepływająca przez gminę rzeka Pilica, obiekty zabytkowe, rezerваты czy pomniki przyrody są idealnym instrumentem do promocji tych terenów w zakresie uprawiania różnorodnych form turystyki, m.in. turystyka poznawcza, wypoczynkowa, zdrowotna czy religijna. Duży wpływ na atrakcyjność turystyczną tych terenów ma również brak dużych zakładów przemysłowych oraz znaczny odsetek powierzchni leśnej i zadrzewionej, co sprawia, że środowisko nie jest zanieczyszczone.

W m.in. takich miejscowościach jak Grzmiąca, Ulaski Stamirowskie, Korzeń czy Górki istnieją idealne warunki do uprawiania aktywnych form turystyki jak i wypoczynku. Miejscowości te mają charakter letniskowy, ponieważ ponad połowa całej zabudowy to przede wszystkim budynki zamieszkałe głównie w okresie letnim przez mieszkańców większych miast.

Również szlaki turystyczne przebiegające przez teren gminy są dużą atrakcją turystyczną. Szlak pieszy od Dobieszyna do Nowego Miasta nad Pilicą liczy około 80 km i podzielony jest na 4 etapy. Szlak powstał przy współpracy z samorządami gmin Białobrzegi,

Stromiec, Wyśmierzyce i Nowe Miasto nad Pilicą oraz nadleśnictw Dobieszyn i Grójec. Przez gminę Wyśmierzyce przebiega III i IV etap tego szlaku.

Etap III: szlak niebieski Białobrzegi – Wyśmierzyce: ten etap szlaku prowadzi przez miejscowość Sucha, główną bramę wejściową do XIX-wiecznych pałaców, Suski Młynek, Pierzchnię, Stawiszyn, Jesionną, Korzeń, Wólkę Kożuchowską aż do Wyśmierzyc. W lesie sosnowym nieopodal Suskiego Młynka można spotkać mogiły partyzantów rozstrzelanych przez Niemców w 1943 roku. Ponadto trasa prowadzi przez malowniczą panoramę doliny rzeki Pilicy, której wiodącym elementem są lasy dębowe oraz zabytkowe kościoły.

Etap IV: szlak niebieski Wyśmierzyce – Nowe Miasto nad Pilicą: ten ostatni etap szlaku prowadzi przez takie miejscowości jak: Górki, Kiedrzyn, Waliska, Wólka Magierowska aż do Nowego Miasta nad Pilicą. Trasa prowadzi przez piękne nadpilickie łąki, lasy, malowniczy wąwóz oraz w pobliżu zabytkowych kościołów. W pobliżu miejscowości Kiedrzyn zlokalizowane są dwa stawy (tzw. Zimna Woda), gdzie turyści mogą być świadkiem ciekawego zjawiska. Woda wypływająca z jednego ze stawów przepływa do drugiego i znika pod ziemią.

Lokalna agroturystyka ma znaczący wpływ na rozwój funkcji wypoczynkowej gminy. Występuje tu wiele sprzyjających rozwojowi walorów, m.in.:

- formy osadnictwa zlokalizowane w okolicach lasów;
- korzystny mikroklimat;
- niezwykle walory krajobrazowe;
- niski stopień zdegradowania środowiska (czyste powietrze, niski poziom hałasu).

Rozwój agroturystyki może znacząco wpłynąć na rozwój lokalnego rynku produkcji i przetwórstwa ekologicznego.

Na terenie gminy funkcjonują obiekty związane z agroturystyką takie jak „Stajnia Ulaski” w miejscowości Ulaski Stamirowskie czy „Słodka Zagroda” w miejscowości Korzeń, które zlokalizowane są w rejonie nadpilickim. Kontakt z niezdegradowanym środowiskiem przyrodniczym, czystym powietrzem, terenami leśnymi i rzeką Pilicą to największe atuty tych miejsc.

Ponadto rzeka Pilica to raj dla amatorów kajakarstwa. W okresie letnim jest to szczególnie widoczne, kiedy organizowane są spływy kajakowe z możliwością dostarczenia kajaków w określone miejsce. Trasa Nowe Miasto nad Pilicą – Mniszew liczy 79 km długości. Na jej przepłynięcie należy przeznaczyć 3 dni. Jak zauważono w Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie Mazowieckim na lata 2014-2020 doliny rzeczne stanowią duży potencjał turystyczny, który wciąż jednak jest słabo wykorzystywany. W omawianym dokumencie obszar gminy Wyśmierzyce predysponowany jest do rozwoju turystyki wypoczynkowej, przyrodniczej oraz kwalifikowanej.

3.4. Komunikacja i infrastruktura techniczna

Dostępność komunikacyjna oraz sprawnie działająca infrastruktura techniczna to niezwykle ważne elementy wpływające na prawidłowe funkcjonowanie i rozwój społeczno-gospodarczy miasta jak i gminy, ponieważ mają wpływ na wszystkie obszary jej działalności. Planowanie działań infrastrukturalnych powinno zmierzać do upowszechniania dostępu do dóbr i usług dla mieszkańców wszystkich obszarów gminy.

Infrastruktura komunikacyjna

Dostępność komunikacyjna to jeden z głównych czynników napędu gospodarczego, który prowadzi do podniesienia poziomu jakości życia mieszkańców. Układ drogowy w gminie Wyśmierzyce gwarantuje dostępność komunikacyjną zarówno w układzie wewnętrznym jak i zewnętrznym.

Układ ten na terenie gminy tworzą drogi powiatowe i gminne, której pośrednio i bezpośrednio wiążą miasto Wyśmierzyce z sąsiednimi miejscowościami z terenu gminy jak i z pozostałymi gminami powiatu białobrzeskiego, z sąsiednimi ośrodkami powiatowymi i województwami.

Przez miasto i gminę Wyśmierzyce przebiega droga krajowa nr 48 o znaczeniu międzynarodowym, relacji Tomaszów Mazowiecki – Białobrzegi – Koźnice – Kock. Na terenie powiatu białobrzeskiego trasa przebiega od miejscowości Wojciechów (gm. Wyśmierzyce) w południowo-zachodniej części powiatu do miejscowości Dobieszyn (gm. Stromiec) we wschodniej części powiatu.

Tabela 2. Wykaz dróg przebiegających przez miasto i gminę Wyśmierzyce

Numer drogi	Nazwa drogi krajowej
48	Tomaszów Mazowiecki – Kock
Numer drogi	Nazwa drogi powiatowej
1635 W	Tomczyce - Grzmiąca
1107 W	Wyśmierzyce – Paprotno - Olszowa
1108 W	Olszowa – Ulów - Kłwów
1109 W	Jabłonna - Ulów
1110 W	Kostrzyn – Jabłonna
1115 W	Przytyk – Kożuchów – do drogi krajowej nr 48

Numer drogi	Ulice powiatowe niebędące w ciągu dróg powiatowych (miasto Wyśmierzyce)
1136 W	ul. Kopernika
1137 W	ul. Kościelna
1138 W	ul. Batorego
1139 W	Pl. Wolności
1140 W	ul. 16-go Stycznia
1141 W	ul. Tysiąclecia Państwa Polskiego
Numer drogi	Nazwa drogi gminnej
110601 W	Jabłonna – gr. Gminy – Potworów
110602 W	Jabłonna – gr. Gminy – Kłudno
110603 W	Jabłonna – gr. Gminy – Długie
110604 W	Wyśmierzyce – Kozuchów – gr. Gminy – Branica
110605 W	Jabłonna – Wojciechów
110606 W	Kozuchów – Witaszyn – gr. Gminy - Jasionna
110607 W	Droga krajowa nr 48 – Witaszyn
110608 W	Grzmiąca – Paprotno – gr. Gminy – Zacharzów
110609 W	Brodek – gr. Gminy – Bleszno
110610 W	Romanów – gr. Gminy – Podgórze
110611 W	Olszowa – gr. Gminy – Podgórze
110612 W	Olszowa – gr. Gminy – Podlesie
110613 W	Wólka Kozuchowska – Korzeń – droga krajowa nr 48
110614 W	Redlin – droga krajowa nr 48
110615 W	Kozłów – Kiedrzyn
110616 W	Olszowa – Grzmiąca
110617 W	Grzmiąca – Górki
110618 W	Droga przez wieś Kozłów – Olszowa
110619 W	Grzmiąca – Kozłów – Kostrzyn
110620 W	Kostrzyn – gr. Gminy – Tomczyce
110621 W	Ulaski Grzmiąckie – Sokół – droga gminna nr 110620 W
110622 W	Kłamy – droga krajowa nr 48
110623 W	Wyśmierzyce - Osuchów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach oraz danych ze Starostwa Powiatowego w Białobrzegach

Na terenie Gminy Wyśmierzyce długość dróg gminnych wynosi 53,24 km, z czego 27,97 km posiada nawierzchnię asfaltową. Wśród dróg gminnych posiadających nazwy, nawierzchnię tłuczniową posiada blisko 2,04 km, a gruntową 23,23 km. Dodatkowo w gminie jest 4 671 metrów dróg asfaltowych nienazwanych.

Sieć dróg gminnych i powiatowych zaspokajają potrzeby mieszkańców Miasta i Gminy. Jedynym mankamentem jest stan ich nawierzchni oraz brak lub zły stan chodników przy drogach przebiegających przez tereny zabudowane, aczkolwiek problem ten rozwiązywany jest przez władze samorządowe. W związku z pozyskaniem z Funduszu Dróg Samorządowych Województwa Mazowieckiego dofinansowania na przebudowę dróg, w 2019 roku rozpoczęte zostały prace drogowe na ulicach miasta Wyśmierzyce: Sportowa, Sosnowa, Leśna – nawierzchnia dróg wykonana została z kostki brukowej betonowej. Inwestycja została zakończona w 2020 roku. W 2020 roku pozyskano środki pozyskaniem z Funduszu Dróg Samorządowych Województwa Mazowieckiego na zadanie pn. „Przebudowa dróg Osiedla Św. Floriana składającego się z działek o nr ew. 771/15, 771/20, 771/21”. Inwestycja została zakończona w 2020 roku.

Infrastruktura techniczna

Gospodarka wodno-ściekowa

Rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie całej Gminy jest działaniem niezbędnym i kontynuowanym przez najbliższe lata, z uwagi, że cała Gmina nie jest wyposażona w niezbędny system sanitarny.

Stałych zarejestrowanych odbiorców wody wg stanu na dzień 31.12.2019 roku było 1111 gospodarstw domowych.

Mieszkańcy gminy korzystają z pięciu ujęć wodnych: dwóch w Wyśmierzycach, dwóch w sołectwie Kostrzyn oraz jednego w miejscowości Paprotno. Zużycie wody na jednego mieszkańca z terenu gminy wg stanu na dzień 31.12.2019 r. wyniosło 20,7 m³. Znaczna część gospodarstw domowych korzysta z własnych ujęć wodnych w postaci studni. Woda z studni w gospodarstwach podłączonych do sieci wodociągowej wykorzystana jest głównie do celów rolniczo-gospodarczych.

Teren Gminy Wyśmierzyce nie jest w całości skanalizowany ze względu na rozproszoną zabudowę. Problem ten został częściowo rozwiązany przez budowę przydomowych oczyszczalni ścieków w gospodarstwach domowych. Całkowita długość sieci kanalizacyjnej pod koniec 2019 roku wynosiła 7,38 km i obsługuje ona 485 osób z przyłączami w ilości 145. Skanalizowana jest część miasta Wyśmierzyce: ulice – Wojska Polskiego, Adama Mickiewicza, Sosnowa, Stefana Batorego, Mikołaja Kopernika, Leśna, 1000-Lecia Państwa Polskiego, 16-go Stycznia, Plac Wolności, św. Floriana, Tadeusza Kościuszki, część ul. Piaskowej. Łączna ilość dostawców nieczystości płynnych do sieci kanalizacji, wraz z podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą, wynosi 168.

Ścieki oczyszczane są w oczyszczalni ścieków zlokalizowanej na gruntach miejscowości Wyśmierzyce. Przepustowość oczyszczalni wynosi 240 m³/dobę. Niezbędnym elementem, który umożliwi podłączenie innych miejscowości do oczyszczalni jest rozbudowa istniejącej oczyszczalni i zwiększenie jej przepustowości.

Gospodarka ściekowa odbywa się również poprzez gromadzenie ścieków w zbiornikach bezodpływowych oraz w przydomowych oczyszczalniach ścieków. W ciągu 2019 roku odebrano od mieszkańców gminy 1903,5 m³ nieczystości płynnych (ścieków bytowych) od 630 odbiorców posiadających zbiorniki bezodpływowe oraz od 151 odbiorców posiadających przydomowe oczyszczalnie ścieków. Jednak należy mieć na uwadze, że zbiorniki bezodpływowe poprzez nieszczelność i przenikanie nieczystości do gleby oraz wód podziemnych mogą stanowić ogromne niebezpieczeństwo dla środowiska.

Wykaz sieci wodociągowej na obszarze Gminy Wyśmierzyce:

- Wyśmierzyce – 3,7 km
- Wyśmierzyce – Kożuchów Witaszyn – 11,8 km
- Wólka- Redlin – Kożuchów – 6,8 km
- Wólka – 1,9 km
- Grzmiąca – Górki – 7,2 km
- Grzmiąca – Ulaski – 6,6 km
- Kostrzyn – 10,1 km
- Jabłonna – 5,1 km
- Paprotno – Aleksandrów – Brodek – 10,8

Tabela 3. Zużycie wody na potrzeby ludności w latach 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Woda (w m³)	88 772,00	82 121,10	67 277,00	78 922,90	75 310,60

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Z przedstawionych danych wynika, że w analizowanym okresie zużycie wody osiągnęło tendencje spadkową. W stosunku do roku 2015 aż o 13 461,40 m³. Zjawisko spadku zużycia wody można ocenić jako zjawisko pozytywne, ponieważ wiąże się z racjonalnym gospodarowaniem wody. Przyczyną spadku zużycia wody może być m.in. fakt wzrostu cen taryf wodnych oraz instalacja wodomierzy.

Gospodarka odpadami komunalnymi

W Polsce od 2013 roku wprowadzono nowy system gospodarowania odpadami komunalnymi, na podstawie ustawy z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2020 roku, poz. 1439)

Od 2013 roku każda Gmina ma obowiązek prowadzenia systemu gospodarowania odpadami, obejmując każdego właściciela zamieszkałej nieruchomości w zamian za ponoszoną przez niego opłatę.

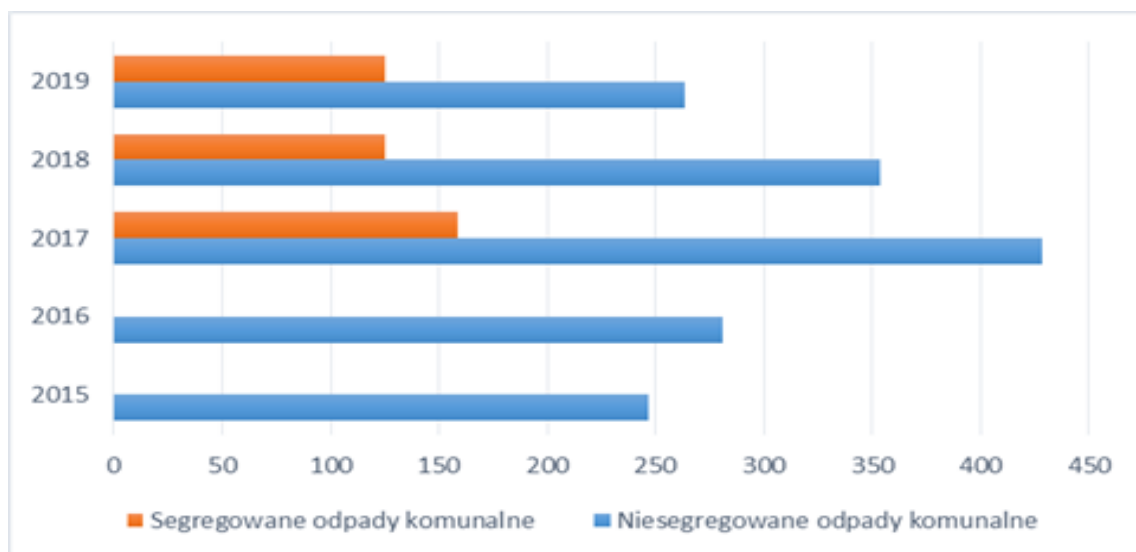
Tabela 4. Ilość wytwarzanych odpadów komunalnych na terenie Gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2019 (w tonach)

Nazwa frakcji	2015	2016	2017	2018	2019
Niese segregowane odpady komunalne	246,60	281,00	428,16	353,64	263,30
Segregowane odpady komunalne, w tym:	-	-	158,90	124,82	125,31
Papier i tektura	-	-	32,58	9,97	10,36
Szkło	-	-	45,01	68,32	52,24
Tworzywa sztuczne	-	-	20,08	22,97	21,06
Metale	-	-	2,15	5,01	3,06
Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne	-	-	2,18	1,78	2,47
Odpady wielogabarytowe	-	-	15,34	16,74	25,44
Biodegradacja	-	-	-	-	10,68
Baterie i akumulatory	-	-	0,04	-	-
Opakowania wielomateriałowe	-	-	0,04	0,03	-
OGÓŁEM			587,06	478,46	388,61

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując ilość wytwarzanych odpadów zauważyć można znaczny ich spadek. Największa ilość odpadów według poszczególnych frakcji to odpady niese segregowane, które co najmniej dwukrotnie przewyższają wartość wszystkich frakcji zbieranych w sposób selektywny. Znaczny wzrost zauważalny jest również w odpadach wielogabarytowych. W 2018 roku powstała kolejna frakcja pod nazwą biodegradacja. Ich ilość w 2019 roku wynosiła 10,68 t. Nadal jednak zauważalne są potrzeby modernizacji systemu gospodarowania odpadami, osiągnięcie wysokich wskaźników recyklingu i zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców.

Dzięki selektywnemu podziałowi można je we właściwy sposób zagospodarować.

Wykres 1. Ilość wytworzonych odpadów segregowanych i niesegregowanych na terenie Gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Wykres 2. Ilość wytworzonych odpadów niesegregowanych na terenie Gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Zaopatrzenie w ciepło

Podstawowym źródłem zaopatrzenia w ciepło na terenie gminy Wyśmierzyce są indywidualne źródła ciepła w postaci pieców c.o., które oparte są głównie na paliwie

węglowym oraz kotłownie lokalne w obiektach użyteczności publicznej. Jednak mieszkańcy jak i władze samorządowe dążą do wyeliminowania źródeł ciepła na paliwa węglowe i węglpochodne na alternatywne źródła energii.

W minionych latach Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) rozwijał współpracę z Wojewódzkimi Funduszami Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW). Współpraca polegała m.in. na realizacji wspólnych programów priorytetowych. Najważniejszym celem systemu NFOŚiGW jest poprawa stanu środowiska i zrównoważone gospodarowanie jego zasobami poprzez wspieranie przedsięwzięć służących środowisku na rzecz transformacji do gospodarki niskoemisyjnej przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju oraz z wykorzystaniem środków pochodzących m.in. z Unii Europejskiej. Efektem tych działań są wspólnie realizowane programy priorytetowe takie jak m.in.: Program „Czyste Powietrze” czy Program „Moja Woda”.

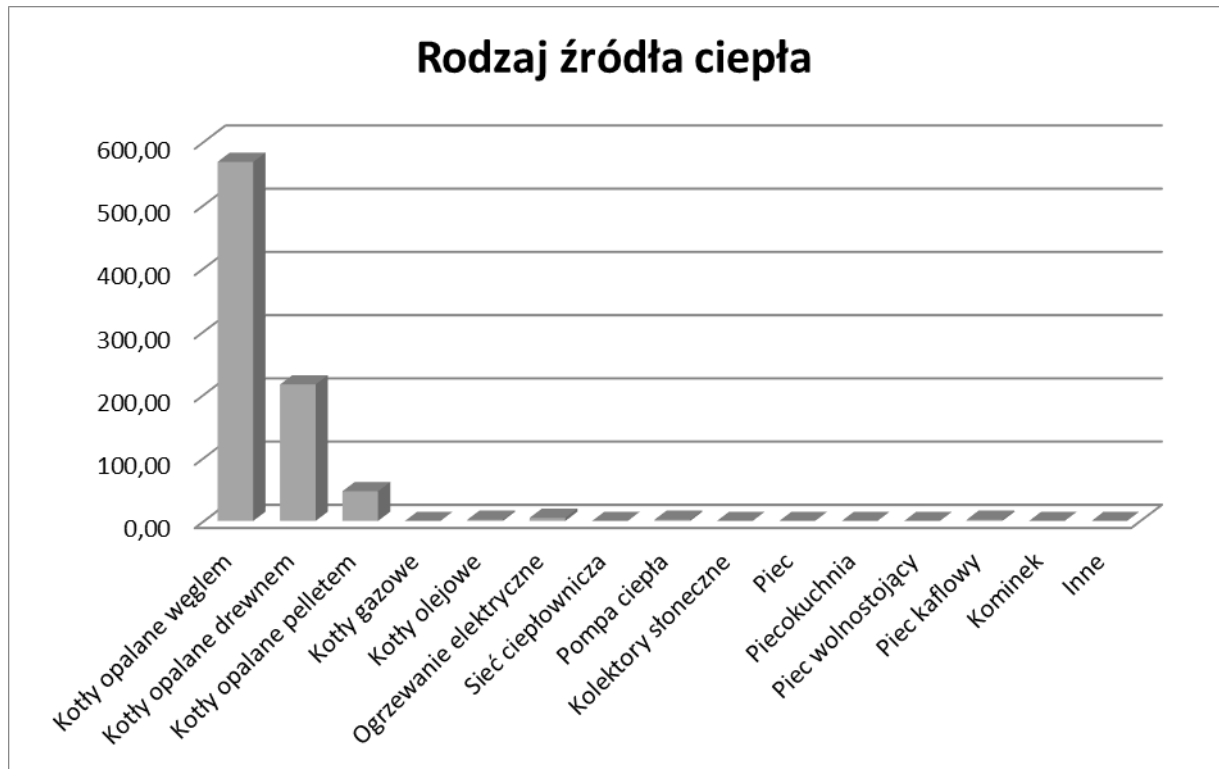
Program „Czyste Powietrze” umożliwia właścicielom domów jednorodzinnych z terenu gminy Wyśmierzyce uzyskanie wsparcia finansowego m.in. na ocieplenie domu, wymianę okien czy wymianę starego, wysokoemisyjnego kotła grzewczego na kocioł niskoemisyjny.

Tabela 5. Sposób ogrzewania budynków

A	Sposób ogrzewania	Powierzchnia [m²]
1.	Kotły opalane węglem	67490,5
2.	Kotły opalane drewnem	21826
3.	Kotły opalane pelletem	4451
4.	Kotły gazowe	0
5.	Kotły olejowe	320
6.	Ogrzewanie elektryczne	800
7.	Sieć ciepłownicza	0
8.	Pompa ciepła	230,00
9.	Kolektory słoneczne	0,00
10.	Piec	0,00
11.	Piecokuchnia	0,00
12.	Piec wolnostojący	0,00
13.	Piec kafłowy	170,00
14.	Kominek	100,00

15.	Inne	0,00
Suma:		95387,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Wyszmierzycach uzyskanych w wyniku przeprowadzonej inwentaryzacji indywidualnych źródeł ciepła

Wykres 3. Rodzaj źródła ciepła

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Wyszmierzycach uzyskanych w wyniku przeprowadzonej inwentaryzacji indywidualnych źródeł ciepła

Analizując powyższe dane bez wątpienia można stwierdzić, że głównym rodzajem wykorzystywanego paliwa jest węgiel różnego sortymentu oraz drewno. W niewielkiej części występuje opalaniem pelletem, a przy użyciu pompy ciepła ogrzewane jest jedynie ok. 230 m². Szczegółowe zestawienie ilości zużytego paliwa przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Łączne ilości zużytych paliw w budynkach

Lp.	Roczne zużycie paliw	Jednostka	Ilość	Suma
1.	Węgiel kostka	ton	14,00	45593,10

2.	Węgiel orzech	ton	45579,10	
3.	Węgiel groszek	ton	98,50	
4.	Węgiel miał	ton	0,00	
5.	Węgiel brunatny	ton	0,00	
6.	Drewno kawałkowe	m3	7724,00	7724,00
7.	pellet/brykiet	ton	274,00	274,00
8.	Inna biomasa	ton	0,00	0,00
9.	gaz przewodowy	m3	0,00	0,00
10.	gaz [butla/zbiornik LPG/zbiornik LNG]	m3	0,00	0,00
11.	gaz [butla]	m3	0,00	0,00
12.	olej opałowy	litr	6503,00	6503,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach uzyskanych w wyniku przeprowadzonej inwentaryzacji indywidualnych źródeł ciepła

Zaopatrzenie w gaz ziemny

Gmina Wyśmierzyce nie jest uzbrojona w sieć gazową. Mieszkańcy zaopatrują się indywidualnie w gaz w postaci butli typu propan-butan.

Elektroenergetyka

Słabą stroną układu jest brak możliwości zasilania rezerwowego po wyłączeniu transformatora w GPZ Białobrzegi oraz w przypadku wzrostu zapotrzebowania na energię elektryczną mogą wystąpić znaczne spadki napięć (linia Jedlińsk – Wyśmierzyce).

Niezbędnym jest sukcesywne przeprowadzanie zadań inwestycyjnych mających służyć poprawie i modernizacji infrastruktury elektroenergetycznej m.in. poprzez zastosowanie wymianę oświetlenia drogowego na energooszczędne.

Sieć elektryczna zasila wszystkie posesje w gminie Wyśmierzyce w energię elektryczną. Wg stanu na dzień 31.12.2019 r. na istniejących słupach znajdowało się 481 oprawy oświetlenia ulic stanowiących własność gminy: 242 oprawy typu cree, 226 opraw typu biosolution oraz 4 inne. We wrześniu 2019 roku zostały odzyskane dwie oprawy typu cree, skradzione w latach ubiegłych, zostały one zamontowane w miejsce starych, nie ledowych.

W związku z otrzymanym dofinansowaniem z Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych w 2020 r. rozbudowano oświetlenie uliczne w miejscowości Kożuchów i Wyśmierzyce przy ulicy Marii Konopnickiej o łączną ilość 28 szt. opraw oświetleniowych. Łącznie na dzień 31.12.2020 r. znajduje się 509 opraw oświetlenia ulicznego. System

elektroenergetyczny na terenie Miasta i Gminy tworzą linie średniego napięcia wraz ze stacjami SN/n.n i niskiego napięcia, które doprowadzają energię elektryczną do wszystkich gospodarstw domowych i użytkowników oraz linia energetyczna przesyłowa 110 o relacji Białobrzegi - Wyśmierzyce. Na obszarze Miasta i Gminy znajduje się jedna stacja wewnętrzna i 30 napowietrznych stacji trafo, w tym na żerdziach wirowych - 6, STS - 21, ŻH - 3.

Na całym omawianym terenie zapewniona jest dostawa energii o właściwych parametrach. Słabą stroną układu jest brak możliwości zasilania rezerwowego po wyłączeniu transformatora 110/15 kV w GPZ Białobrzegi oraz w przypadku wzrostu zapotrzebowania na energię na linii Jedlińsk – Wyśmierzyce..

Teren Miasta i Gminy położony jest w zasięgu działalności PGE Obrót S.A. Oddział z siedzibą w Skarżysku - Kamiennej. Prowadzi on działalność związaną z przesyłem i dystrybucją energii elektrycznej za pomocą sieci rozdzielczych o napięciach 110 kV, 30 kV, 15 kV, 0,4 kV, a także z obrotem energii elektrycznej.

Konieczne jest sukcesywne przeprowadzanie zadań inwestycyjnych, polegających na poprawie/ modernizacji infrastruktury technicznej m.in. stacji trafo, modernizacji linii elektrycznych oraz zastosowania oświetlenia dróg publicznych i wymiany na energooszczędne.

Telekomunikacja

W mieście Wyśmierzyce znajduje się telefoniczna centrala automatyczna o pojemności 656 NN i zajętości 421 NN oraz rozdzielcza sieć telefoniczna.

Przez obszar Miasta i Gminy przebiegają kable światłowodowe o relacji Białobrzegi - Wyśmierzyce, Radom - Stara Błotnica - Radzanów - Wyśmierzyce.

Uzupełnienie łączności przewodowej stanowią dynamicznie rozwijające się systemy telekomunikacji bezprzewodowej operatorów komórkowych. Na terenie gminy Wyśmierzyce znajdują się 4 maszty telekomunikacyjne, 5 operatorów:

Tabela 7. Maszty telekomunikacyjne na terenie gminy Wyśmierzyce

Lp.	Operator	Lokalizacja masztu	Maszty	Technologia
1.	Aero 2	Wyśmierzyce, działka ewid. nr 900	Maszt Plusa	LTE
	Plus	Wyśmierzyce, działka ewid. nr 900	Maszt Plusa	GSM, UMTS
2.	Play	Wyśmierzyce, ul. Kopernika 52	Maszt Play	GSM, LTE, UMTS
3.	T-Mobile	Romanów, działka ewid. nr 1283	Maszt Orange	GSM, UMTS, LTE
	Orange	Romanów, działka ewid. nr 1283	Maszt Orange	GSM, UMTS, LTE
4.	Orange	Olszowa, działka ewid. nr 27	Wieża T-Mobile	GSM, UMTS, LTE
	T-Mobile	Olszowa, działka ewid. nr 27	Wieża T-Mobile	GSM, UMTS, LTE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze strony <http://beta.btsearch.pl/>

Rysunek 11. Lokalizacja masztów telekomunikacyjnych na terenie Gminy Wyśmierzyce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych <http://beta.btsearch.pl/> (data dostępu: 28.04.2021 r.)

4. Gospodarka

4.1. Charakterystyka podmiotów gospodarczych

Struktura podmiotowa działalności gospodarczej na terenie Gminy i Miasta Wyśmierzyce ulega dynamicznym przemianom, które odzwierciedla powstanie nowych podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym.

Na obszarze Miasta i Gminy Wyśmierzyce funkcjonuje 100 podmiotów gospodarczych należących wyłącznie do sektora prywatnego. W większości są to podmioty z sektora mikro i małych przedsiębiorstw.

Tabela 8. Wykaz podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie Miasta i Gminy Wyśmierzyce

Kod PKD	Opis kodu PKD	Ilość działalności
1039Z	Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	1
1071Z	Produkcja pieczywa; produkcja świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek	2
1412Z	Produkcja odzieży roboczej	1
1419Z	Produkcja pozostałej odzieży i dodatków do odzieży	1
1610Z	Produkcja wyrobów tartacznych	1
1629Z	Produkcja pozostałych wyrobów z drewna; produkcja wyrobów z korka, słomy i materiałów używanych do wyplatania	1
2432Z	Produkcja wyrobów płaskich walcowanych na zimno	1
2561Z	Obróbka metali i nakładanie powłok na metale	1
2594Z	Produkcja złączy i śrub	1
3102Z	Produkcja mebli kuchennych	1
3109Z	Produkcja pozostałych mebli	1
3314Z	Naprawa i konserwacja urządzeń elektrycznych	1
3700Z	Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków	1
4120Z	Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków mieszkalnych i niemieszkalnych	3
4321Z	Wykonywanie instalacji elektrycznych	1
4322Z	Wykonywanie instalacji wodno-kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych i klimatyzacyjnych	1
4334Z	Malowanie i szklenie	1

4339Z	Wykonywanie pozostałych robót budowlanych wykończeniowych	3
4511Z	Sprzedaż hurtowa i detaliczna samochodów osobowych i furgonetek	1
4520Z	Konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli	1
4618Z	Działalność agentów specjalizujących się w sprzedaży pozostałych określonych towarów	1
4631Z	Sprzedaż hurtowa owoców i warzyw	9
4673Z	Sprzedaż hurtowa drewna, materiałów budowlanych i wyposażenia sanitarnego	1
4711Z	Sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności, napojów i wyrobów tytoniowych	4
4719Z	Pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach	1
4721Z	Sprzedaż detaliczna owoców i warzyw prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	1
4725Z	Sprzedaż detaliczna napojów alkoholowych i bezalkoholowych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	1
4726Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów tytoniowych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	1
4751Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów tekstylnych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	1
4778Z	Sprzedaż detaliczna pozostałych nowych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	1
4781Z	Sprzedaż detaliczna żywności, napojów i wyrobów tytoniowych prowadzona na straganach i targowiskach	1
4782Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów tekstylnych, odzieży i obuwia prowadzona na straganach i targowiskach	2
4789Z	Sprzedaż detaliczna pozostałych wyrobów prowadzona na straganach i targowiskach	2
4799Z	Pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona poza siecią sklepową, straganami i targowiskami	2
4941Z	Transport drogowy towarów	9
5229C	Działalność pozostałych agencji transportowych	1
5610A	Restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne	4
5621Z	Przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (katering)	1

6201Z	Działalność związana z oprogramowaniem	4
6202Z	Działalność związana z doradztwem w zakresie informatyki	1
6621Z	Działalność związana z oceną ryzyka i szacowaniem poniesionych strat	1
7022Z	Pozostałe doradztwo w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej i zarządzania	1
7111Z	Działalność w zakresie architektury	1
7112Z	Działalność w zakresie inżynierii i związane z nią doradztwo techniczne	3
7311Z	Działalność agencji reklamowych	1
7410Z	Działalność w zakresie specjalistycznego projektowania	1
7420Z	Działalność fotograficzna	2
7912Z	Działalność organizatorów turystyki	1
8121Z	Niespecjalistyczne sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych	1
8130Z	Działalność usługowa związana z zagospodarowaniem terenów zieleni	1
8211Z	Działalność usługowa związana z administracyjną obsługą biura	1
8220Z	Działalność centrów telefonicznych (call center)	1
8230Z	Działalność związana z organizacją targów, wystaw i kongresów	1
8551Z	Pozaszkolne formy edukacji sportowej oraz zajęć sportowych i rekreacyjnych	1
8553Z	Pozaszkolne formy edukacji z zakresu nauki jazdy i pilotażu	1
8621Z	Praktyka lekarska ogólna	3
8623Z	Praktyka lekarska dentystryczna	1
8690A	Działalność fizjoterapeutyczna	2
8690B	Działalność pogotowia ratunkowego	1
8690C	Praktyka pielęgniarek i położnych	1
9001Z	Działalność związana z wystawianiem przedstawień artystycznych	1
Suma:		100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Tabela 9. Liczba wpisów wg sekcji działalności gospodarczej

Kod sekcji	Obszar sekcji	Ilość działalności
C	Przetwórstwo przemysłowe	13
E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	1
F	Budownictwo	9
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	30
H	Transport i gospodarka magazynowa	10
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	5
J	Informacja i komunikacja	5
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	1
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	9
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	6
P	Edukacja	2
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	8
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1
Suma:		100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Z powyższego zestawienia wynika, że dominującą działalnością na terenie Miasta i Gminy jest handel, przetwórstwo przemysłowe i transport, które stanowią aż 53% ogółu podmiotów. Na dalszym miejscu znajduje się budownictwo, opieka zdrowotna i pomoc społeczna oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, które stanowią 26% ogółu podmiotów. W Mieście i Gminie funkcjonują podmioty, które zajmują się działalnością z sektora gospodarczego dotyczącego przemysłu oraz handlu.

Znaczące podmioty gospodarcze na terenie Miasta i Gminy Wyśmierzyce:

- Bożena Krzosek PHU „Sukces”,
- Delikatesy Mendra Grażyna,
- FHU SEBASTIANO II Ewelina Burakowska,
- Marzena Łysakowska Sprzedaż hurtowa i detaliczna owoców, warzyw i artykułów spożywczych,
- Firma Produkcyjno-Handlowo-Usługowa "PRODMET" Papiński Mariusz,

- Konopka Śruby, Piotr Konopka,
- Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Uslugowo-Handlowe "KARAT" Agnieszka Greliak,
- GIM Michał Greliak,
- GIM Adam Greliak,
- Waldemar Faryna Piekarnia Wyśmierzyce,
- Paweł Bilke Piekarnia Wyśmierzyce,
- Piekarnia Marian Mendra,
- Bożena Sokołowska Wspólnik Spółki Cywilnej Przedsiębiorstwo Wielobranżowe "DOMB" s.c,
- Marek Sokołowski Wspólnik Spółki Cywilnej Przedsiębiorstwo Wielobranżowe "DOMB" s.c,
- ZPOW SELON Longin Chmielewski,
- Włodzimierz Jabłoński Pracownia Architektury.

Dla lepszego funkcjonowania i rozwoju podmiotów gospodarczych ważne jest istnienie otoczenia zapewniającego sprawną obsługę merytoryczną i finansową.

Na obszarze Miasta i Gminy Wyśmierzyce funkcjonuje jedna instytucja otoczenia biznesu - Bank Spółdzielczy w Białobrzegach Oddział w Wyśmierzycach.

4.2. Rolnictwo

Gmina Wyśmierzyce ma charakter typowo rolniczy. Wśród lokalnej społeczności to rolnictwo pozostaje nadal główną gałęzią rozwoju gospodarczego. Na terenie gminy Wyśmierzyce dominują średnie warunki glebowe dla produkcji rolnej. Przeważają tu gleby klasy IV, V i VI, a udział gleb klasy III jest bardzo znikomy, bowiem zaledwie 1,5 %. Powierzchnia Gminy Wyśmierzyce wynosi około 10 431 ha, z czego około 53,2% ogólnej powierzchni zajmują użytki rolne.

Przeważająca część gospodarstw nastawiona jest wyłącznie na działalność typowo rolniczą. W większości jest to tradycyjny system produkcji nastawiony na samozaopatrzenie. W wielu gospodarstwach działalność rolnicza stanowi dodatkowe źródło utrzymania przynajmniej dla jednej osoby.

Wśród roślin uprawianych przez rolników na pierwszym miejscu klasyfikują się zboża. Na dalszej pozycji umiejscowione są warzywa oraz ziemniaki i warzywa okopowe. Na obszarze Gminy coraz bardziej popularna staje się uprawa różnych gatunków papryki, głównie czerwonej i zielonej.

Na terenie Gminy zasoby leśne zajmują 4 192 ha a ich status własnościowy wygląda następująco:

- 2 357 ha należy do rolników indywidualnych,
- 1 752 ha należy do Lasów Państwowych,
- 83 ha to pozostałe tereny zalesione.

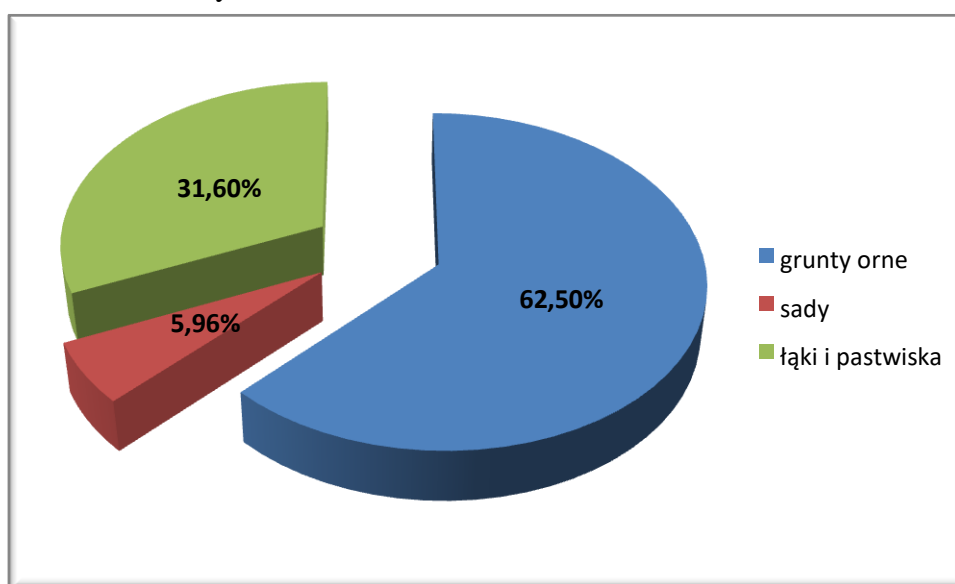
Dominującym kierunkiem w produkcji zwierzęcej jest chów bydła i trzody chlewnej, zaś uzupełnieniem hodowla koni.

Na terenie gminy klasyfikacja gleb kształtuje się następująco:

Klasa IIIa – 6 ha,
Klasa IIIb – 168 ha,
Klasa III – 43 ha,
Klasa IVa – 883 ha,
Klasa IVb – 665 ha,
Klasa IV – 789 ha,
Klasa V – 2028 ha,
Klasa VI – 901 ha,
Klasa VIz – 66 ha.

Wskaźnik bonitacji wynosi 0,559. Bonitacja gleb sporządzana dla użytków rolnych określa ich wartość pod względem przydatności rolniczej. Klasy bonitacyjne są ustalone oddzielnie dla gruntów ornych i użytków zielonych.

Ogólna powierzchnia użytków rolnych wynosi 5 495 ha. Grunty orne zajmują 3 234 ha, użytki zielone 1 835 ha, sady – 426 ha.

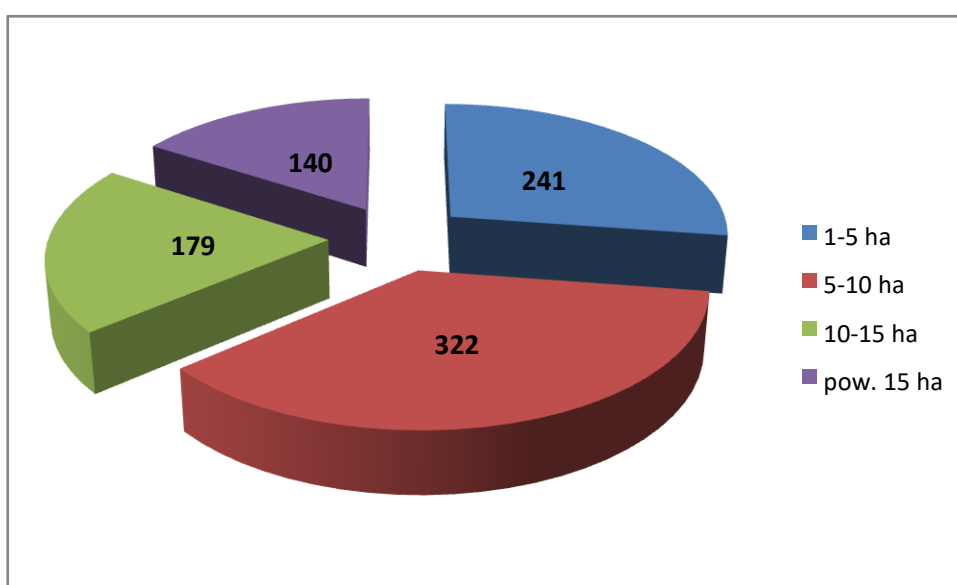
Wykres 4. Struktura użytków rolnych w gminie Wyśmierzyce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Z powyższego wykresu wynika, iż w gminie Wyśmierzyce dominujące stanowisko w użytkowaniu gruntów zajmują użytki rolne, których wielkość wynosi około 62,5% całej powierzchni. Kolejną, ważną pozycję zajmują łąki i pastwiska, które zajmują 31,6%.

Wśród użytków rolnych znaczącą rolę zajmują grunty orne - 62,5%, z kolei najmniejszą - sady, których powierzchnia oscyluje na poziomie 5,9%.

W strukturze rolniczej gminy Wyśmierzyce, w której występują 882 gospodarstwa, dominuje sektor prywatny. Wśród lokalnej społeczności zajmującej się rolnictwem przeważają gospodarstwa posiadające maksymalnie do 10 ha. Z uwagi na niewielki rozmiar przedsięwzięcia, występuje znikomy poziom mechanizacji gospodarstwa oraz jej specjalizacji. W prawdzie rolnicy dysponują urządzeniami i maszynami rolniczymi, jednak w perspektywie rozwoju tego sektora w innych regionach naszego kraju jest on znikomy, nienowoczesny. Podział na liczbę gospodarstw dysponujących poszczególnym arealem prezentuje wykres 5.

Wykres 5. Liczba gospodarstw rolnych o poszczególnym areale w gminie Wyśmierzyce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Jak wynika z powyższego wykresu aż 563 gospodarstwa, czyli 63,83 % mieści się w grupie gospodarstw liczących do 10 ha, z czego 42,81% to gospodarstwa mniejsze, liczące maksymalnie 5 ha.

Pomoc dla rolników

Od momentu, kiedy Polska stała się państwem członkowskim Unii Europejskiej pomoc doradcza dla rolników jest niezbędna. Instytucje zajmujące się doradztwem w sektorze rolnym pomagają rolnikom przebrnąć przez gąszcz przepisów prawnych i informacji, które są dla nich często niezrozumiałe. Ich doradztwo dotyczy między innymi specyfiki wypełniania formularzy o dopłaty unijne, renty strukturalne, itp.

Na terenie Miasta i Gminy nie funkcjonują żadne instytucje zajmujące się doradztwem na rzecz rolników. Najbliższe takie instytucje działają w mieście Białobrzegi i są to:

Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie, Oddział Radom, Powiatowy Zespół Doradców w Białobrzegach zajmuje się organizowaniem szkoleń o różnej tematyce dla rolników, inicjowaniem i wspieraniem działań mających na celu rozwój pozarolniczych form aktywności gospodarczej mieszkańców mazowieckiej wsi. Udziela pomocy producentom rolnym w wypełnianiu dokumentów niezbędnych przy ubieganiu się o pomoc finansową ze środków pochodzących z funduszy Unii Europejskiej lub innych instytucji krajowych czy zagranicznych. Ponadto pełni działalność informacyjną i wydawniczą, organizuje wystawy, kiermasze, targi, konferencje i inne przedsięwzięcia w celu upowszechnienia najnowszych osiągnięć nauki i praktyki rolniczej oraz promocji dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego wsi mazowieckiej.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Biuro Powiatowe w Białobrzegach, która wspiera rozwój rolnictwa w całym kraju i w poszczególnych regionach. Została powołana do pełnienia roli akredytowanej agencji płatniczej oraz instytucji wdrożeniowej dla środków pochodzących z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. W ramach pomocy krajowej, ARiMR dopłaca do oprocentowania kredytów bankowych, udziela gwarancji, poręczeń oraz pożyczek. Z doradztwa i pomocy finansowej tej instytucji mogą w szczególności korzystać rolnicy, przedsiębiorcy sektora rolnego oraz grupy producenckie. ARiMR udziela pomocy finansowej między innymi na renty strukturalne, wspieranie gospodarstw niskotowarowych, wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt, zalesianie gruntów rolnych, dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej, wsparcie grup producentów rolnych, pomoc techniczna dla efektywnego wdrożenia PROW, uzupełnienie płatności bezpośrednich. Pomoc ARiMR dotyczy również rynku świeżych owoców i warzyw oraz przetwórstwa. W tym zakresie wspierane są organizacje producentów owoców i warzyw.

Mazowiecka Izba Rolnicza, której **Rada Powiatowa** znajduje się w Białobrzegach. Jej funkcja polega m.in. na: doradztwie w zakresie działalności rolniczej, wiejskiego gospodarstwa domowego oraz uzyskiwania przez rolników dodatkowych dochodów. Podejmuje także działania na rzecz rozwoju infrastruktury rolnictwa i wsi oraz poprawy struktury agrarnej, podnoszenia kwalifikacji osób zatrudnionych w rolnictwie, podnoszenia jakości środków i urządzeń stosowanych w działalności rolniczej oraz na rzecz poprawy warunków pracy i bezpieczeństwa w rolnictwie. Instytucja inicjuje działania mające na celu powoływanie i wspieranie zrzeszeń i stowarzyszeń producentów rolnych oraz leśnych, także poprawę jakości produktów rolnych.

Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa Wojewódzki Inspektorat w Warszawie, Oddział w Białobrzegach, która wydaje decyzje w sprawie postępowania z roślinami, produktami roślinnymi lub przedmiotami podlegającymi granicznej kontroli fitosanitarnej. Prowadzi badania laboratoryjne roślin i produktów roślinnych oraz nadzór nad wprowadzaniem, rozprzestrzenianiem i nad pracami z wykorzystaniem organizmów kwarantannowych, roślin, produktów roślinnych lub przedmiotów porażonych przez organizmy kwarantanne lub niespełniających wymagań specjalnych oraz roślin, produktów roślinnych lub przedmiotów, których wprowadzanie na terytorium naszego kraju lub przemieszczanie jest zakazane. Ponadto wydaje pozwolenia w sprawie zastosowania w rolnictwie ekologicznym materiału siewnego, który nie został wytworzony przy użyciu metod ekologicznych. Dodatkowo prowadzi rejestr przedsiębiorców, którzy zajmują się obrotem materiału siewnego oraz dostawców materiału szkółkarskiego i materiału rozmnożeniowego oraz nasadzeniowego roślin warzywnych i ozdobnych.

5. Strefa społeczna

5.1. Sytuacja demograficzna

Tabela 10. Liczba mieszkańców Gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ogół	2 832	2 819	2 782	2 766	2 779	2 845
Kobiety	1 367	1 364	1 361	1 356	1 367	1 396
Mężczyźni	1 465	1 455	1 421	1 410	1 412	1 449

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Jak wynika z zaprezentowanej tabeli, w analizowanym okresie udział mężczyzn w ogólnej liczbie mieszkańców gminy oscylował na poziomie około 51%, z kolei udział kobiet wynosił 49%. Liczba ludności w 2019 roku zmniejszyła się o 1,87% w stosunku do roku 2015, co spowodowane jest przede wszystkim ujemnym przyrostem naturalnym oraz ujemnym saldem migracji. Natomiast rok 2020 przyniósł już znaczny wzrost liczby mieszkańców.

Gęstość zaludnienia w Gminie Wyśmierzyce w latach 2015-2016 wynosiła 27 osób/1 km². Dopiero rok 2017 przyniósł spadek w gęstości i wynosił 26 osób/1 km². Gęstość zaludnienia w powiecie białobrzeskim w analizowanym okresie wynosiła 133 osoby/1 km², a dla województwa mazowieckiego było to 150 osób/1 km².

Wpływ na liczbę ludności w gminie, ma saldo migracji. Fakt przemieszczanie się ludności, zwykle w poszukiwaniu lepszych warunków życia (ekonomicznych i socjalnych),

świadczy o braku atrakcyjności naszej gminy pod względem m.in. sposobu zarobkowania, co niestety ma duże znaczenie dla perspektyw dalszego rozwoju.

Tabela 11. Liczba urodzeń i zgonów w Gminie Wyśmierzyce w latach 2015-2020

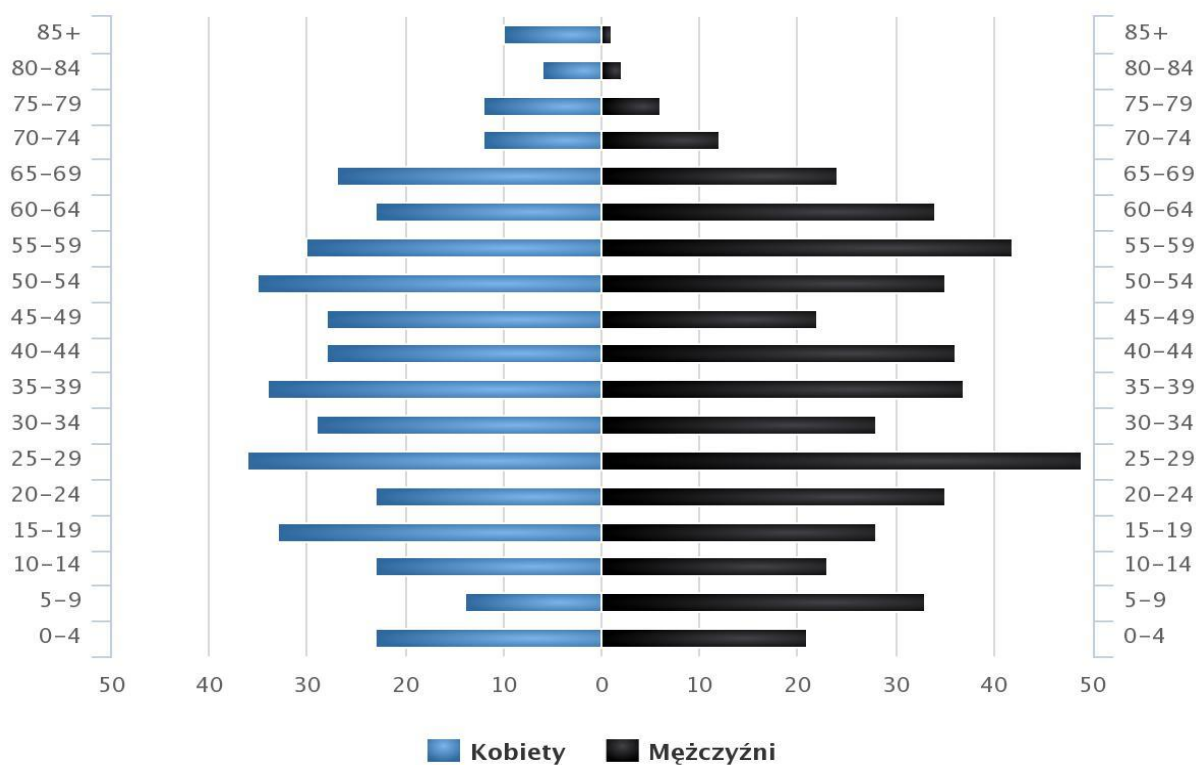
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ogółem urodzenia	30	21	30	33	35	29
Ogółem zgony	46	31	43	45	31	31

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Z wyżej przedstawionego zestawienia wynika, że w analizowanym okresie, z wyjątkiem roku 2019 występował ujemny przyrost naturalny, tj. liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń.

Piramida wieku mieszkańców Wyśmierzyc, 2019

(Źródło: GUS)

www.polskawliczbach.pl

Wykres 6. Piramida wieku mieszkańców gminy Wyśmierzyce w 2019 roku

Źródło: <https://www.polskawliczbach.pl/Wysmierzyce#wiek-mieszkanow> (data dostępu: 28.04.2021 r.)

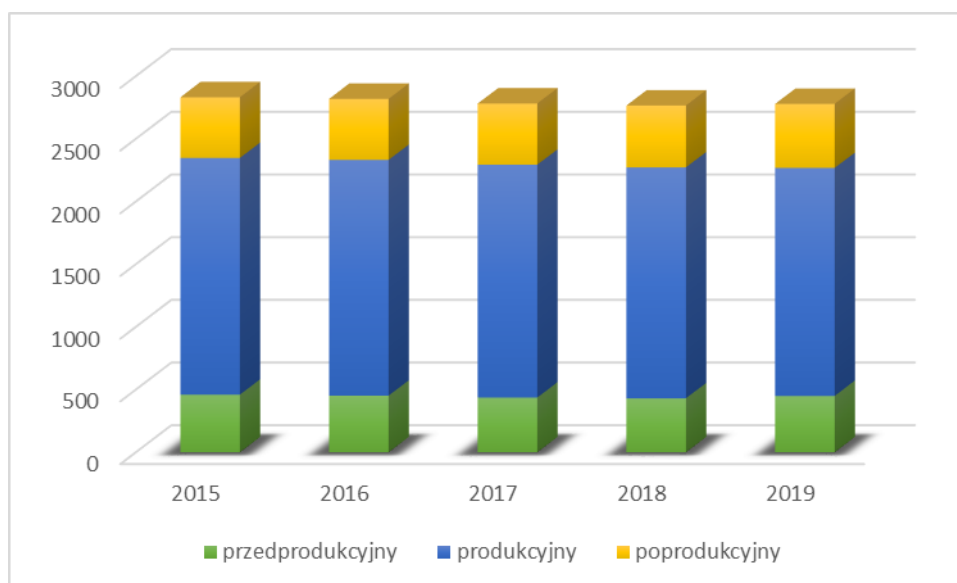
5.2. Rynek pracy

Liczba ludności gminy stanowi 8,3 % ludności powiatu, 0,05 % ludności województwa. Struktura ludności gminy przedstawia się następująco (tabela 12).

Tabela 12. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w Gminie Wyśmierzyce w latach 2015 – 2019

Wiek	2015	2016	2017	2018	2019
przedprodukcyjny	460	452	437	431	450
produkcyjny	1 888	1 880	1 857	1 842	1 818
poprodukcyjny	484	487	488	493	511

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych

Wykres 7. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w Gminie Wyśmierzyce w latach 2015 – 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych

Duże znaczenie w lokalnym rozwoju jednostki samorządu terytorialnego ma rynek pracy, o którego kondycji świadczy przede wszystkim stopa bezrobocia. Ze sprawozdań prowadzonych przez Powiatowy Urząd Pracy w Białobrzegach można powziąć informację, iż liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w gminie Wyśmierzyce w 2015 roku wynosiła 140 osób. W roku 2019 liczba ta wynosiła 110 osób, to jest o 30 osób mniej w stosunku do roku 2015 i o 41 osób mniej w stosunku do roku 2016. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w gminie Wyśmierzyce w latach 2015-2019 przedstawia tabela 13.

Tabela 13. Bezrobotni zarejestrowani w Gminie Wyśmierzyce w latach 2015-2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ogółem	140	151	110	118	111	117
Kobiety	64	67	48	49	49	45
Mężczyźni	76	84	62	69	62	72

Źródło: opracowanie własne na podstawie PUP Białobrzegi

Z przedstawionych danych wynika, iż sukcesywnie, z roku na rok liczba bezrobotnych malała. Wyjątkiem był rok 2016, w którym to liczba ta wzrosła o 11 osób w stosunku do roku poprzedniego oraz rok 2018 (wzrost o 8 osób w stosunku do roku 2017).

Tabela 14. Struktura osób bezrobotnych według wykształcenia w latach 2015-2019

	2015		2016		2017		2018		2019	
	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety
	7	6	12	10	12	10	10	9	11	10
policealne i średnie zawodowe	26	16	40	20	15	5	15	7	19	10
ogólnokształcące	15	9	12	10	9	6	11	8	10	6
zawodowe	50	16	50	14	37	12	41	12	44	14
podstawowe i gimnazjalne	39	17	37	13	37	15	41	13	27	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie PUP Białobrzegi

Analizując zjawisko bezrobocia na terenie Gminy Wyśmierzyce można stwierdzić, że problemem wpływającym na występowanie zjawiska bezrobocia jest niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych mieszkańców starszego pokolenia. Największy udział w ogólnej strukturze osób bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem podstawowym bądź gimnazjalnym oraz zasadniczym. Na rynku, na którym pracodawcy oczekują przede wszystkim dobrze wykwalifikowanej i doświadczonej kadry pracowniczej to jedna z podstawowych barier utrudniających zatrudnienie. Na badanym obszarze największą liczbę osób bezrobotnych stanowiły osoby w wieku 18 - 34 lat oraz 45 - 54 lata. Związane jest to m.in. w przypadku kobiet z macierzyństwem oraz niechęcią pracodawców do zatrudniania młodych matek.

Znaczną grupę wśród osób bezrobotnych stanowią osoby długotrwale bezrobotne, tj. pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy. Długotrwale pozostawanie bez pracy jest zjawiskiem bardzo niekorzystnym. Osoby te narażone są na wykluczenie zarówno z życia zawodowego, jak również społecznego. Konsekwencją utraty zatrudnienia jest najczęściej brak stabilnej sytuacji finansowej, narastające problemy powodują napięcia i rodzą frustracje, a w skrajnych przypadkach zwiększają ryzyko występowania zjawisk patologicznych.

5.3. Warunki mieszkaniowe

Na obszarze Gminy Wyśmierzyce proces poprawy zasobów mieszkaniowych jest coraz bardziej widoczny. Nowe, oddawane do użytku, budynki mieszkalne są wyposażone w kompleks sanitarny z podłączeniem do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Na poprawę warunków funkcjonowania budownictwa jednorodzinnego wpłynie również planowany rozwój systemu przydomowych oczyszczalni ścieków. Poprawa sytuacji mieszkaniowej wyrażona jest przede wszystkim w standardzie i wyposażeniu mieszkań oraz we wzroście powierzchni użytkowej przypadającej na 1 mieszkańca.

W 2019 roku w Gminie Wyśmierzycach oddano do użytku 15 mieszkań. Na każdych 1000 mieszkańców oddano więc do użytku 5,40 nowych lokali. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa mazowieckiego oraz porównywalna do średniej dla całej Polski. Całkowite zasoby mieszkaniowe w gminie Wyśmierzyce to 1 188 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypada zatem 430 mieszkań. Jest to wartość porównywalna do wartości dla województwa mazowieckiego oraz znacznie większa od średniej dla całej Polski. 100,0% mieszkań zostało przeznaczonych na cele indywidualne. Przeciętna liczba pokoi w nowo oddanych mieszkaniach w Wyśmierzycach to 5,11 i jest znacznie większa od przeciętnej liczby izb dla województwa mazowieckiego oraz znacznie większa od przeciętnej liczby pokoi w całej Polsce. Przeciętna powierzchnia użytkowa nieruchomości oddanej do użytkowania w 2019 roku w Wyśmierzycach to 100,90 m² i jest znacznie większa od przeciętnej powierzchni użytkowej dla województwa mazowieckiego oraz znacznie większa od przeciętnej powierzchni nieruchomości w całej Polsce. Biorąc pod uwagę instalacje techniczno-sanitarne 80,47% mieszkań przyłączonych jest do wodociągu, 74,93% nieruchomości wyposażonych jest w ustęp spłukiwany, 71,77% mieszkań posiada łazienkę, 64,91% korzysta z centralnego ogrzewania, a 0,00% z gazu sieciowego¹.

Gmina Wyśmierzyce dysponuje 8 lokalami mieszkalnymi komunalnymi i 2 lokalami socjalnymi. Dzięki otrzymanemu dofinansowaniu z Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, Gmina Wyśmierzyce w 2021 roku rozpocznie prace nad przebudową budynku po starej weterynarii na budynek mieszkalny. Dzięki tej inwestycji powstanie 5 nowych mieszkań komunalnych.

¹ <https://www.polskawliczbach.pl/Wysmierzyce>

5.4. Edukacja i kultura

Na terenie Gminy Wyśmierzyce znajdują się takie placówki jak:

1. Publiczna Szkoła Podstawowa im. bł. ks. prof. Franciszka Rosłańca w Wyśmierzycach,
2. Publiczna Szkoła Podstawowa w Kostrzynie z oddziałem przedszkolnym,
3. Publiczne Przedszkole w Wyśmierzycach.

Publiczna Szkoła Podstawowa w Wyśmierzycach

Publiczna Szkoła Podstawowa w Wyśmierzycach mieści się w połączonych budynkach dawnej szkoły podstawowej - z lat 30-tych XX wieku oraz budynku gimnazjum, które w wyniku reformy oświatowej zakończyło swoją działalność z dniem 31.08.2019 r. Uczniowie szkoły mogą korzystać z przestronnej stołówki oraz sali gimnastycznej, a także boiska wielofunkcyjnego i placu zabaw. Obecnie do szkoły uczęszcza 147 uczniów, z czego ponad 60% dojeżdża z pobliskich miejscowości.

W ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej placówka organizuje zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia (język angielski, matematyka, zajęcia sportowe), a także zajęcia dydaktyczno - wyrównawcze (język polski, język angielski, matematyka) i specjalistyczne (rewalidacyjne, korekcyjno-kompensacyjne, emocjonalno-społeczne, logopedyczne). Najzdolniejsi uczniowie mogą sprawdzić swoje umiejętności w różnorodnych konkursach przedmiotowych (z języka polskiego, historii, języka angielskiego, matematyki, przyrody) oraz plastycznych, wokalnych i recytatorskich.

Uzdolnienia artystyczne uczniów szkoła eksponuje podczas licznych imprez szkolnych i środowiskowych. W kalendarz szkolny na stałe wpisały się uroczystości, które cieszą się olbrzymim zainteresowaniem społeczności (Pasowanie Pierwszaków, Jasełka, Dzień Babci i Dziadka, Bal karnawałowy, festyn rodzinny). Uroczystości te organizowane są przy wsparciu rodziców, którzy chętnie oglądają popisy swoich dzieci. Szkoła może się pochwalić wieloma osiągnięciami uczniów w konkursach recytatorskich (nagrody i wyróżnienia w konkursach: Warszawska Syrenka, Ogólnopolski Konkurs Recytatorski, Konkurs Recytatorski "Babcie, Dziadka mieć", "Idą Święta"), a także w zawodach sportowych (turnieje piłki nożnej, turnieje walki mieczem, zawody lekkoatletyczne. Wokalne talenty uczniów podstawówki przez wiele lat nagradzano w konkurach w Białobrzegach, Radomiu i Kozienicach.

Szkoła ma bogate tradycje sportowe i znaczące osiągnięcia lekkoatletyczne - zarówno indywidualne jak i drużynowe (drużynowe mistrzostwo i wicemistrzostwo powiatu w lekkiej atletyce). Wielu uczniów stale odnosi sukcesy w grach zespołowych - piłce siatkowej i piłce nożnej.

Szkoła zrealizowała wiele projektów edukacyjnych, rozwijających umiejętności uczniów oraz dających możliwości wzbogacenia bazy dydaktycznej ("Kabecjanie dają radę" - projekt dla uczniów i rodziców; "Dziecięca Akademia Umiejętności" rozwijający umiejętności językowe, kulturalno społeczne i artystyczne). Realizacja projektu "Mistrzowie Kodowania", dała szansę na rozwój umiejętności kreatywnego myślenia oraz nauki programowania dla najmłodszych. Uczniowie wzięli udział w akcji bicia rekordu Guinnessa w ilości uczniów uczestniczących w lekcji o tematyce technologii przyszłości ("Code&Share. Technologie przyszłości"). W ramach tej akcji promowali rozwój kompetencji cyfrowych od najmłodszych lat.

Bezpieczeństwo w ruchu drogowym i bezpieczeństwo w Sieci stały się tematem przewodnim corocznego "Tygodnia Bezpieczeństwa", który jest kontynuacją i dopełnieniem cyklu "Szkoła bez Przemocy", projektu "B&N, czyli B jak Bezpieczny i N jak Niechroniony", czy też trzyletniego projektu "Cyfrowobezpieczni.pl Bezpieczna Szkoła Cyfrowa". Realizacja projektów grantowych: "Koło dziennikarskie Reporter Szkolny" (2016), "Młodzi dziennikarze z Pasją"(2017), "Polish your English" (2018), pomogły pozyskać dodatkowe środki na wzbogacenie bazy dydaktycznej, ale też rozwijać umiejętności kluczowe uczniów realizatorów projektu. Granty pozyskano dzięki współpracy z Koalicją dla Młodych Fundusz Lokalny Ziemi Białobrzesckiej. Od połowy listopada 2020 roku szkoła dołączyła do zacnego grona uczestników międzynarodowego programu Unii Europejskiej e-Twinnig. Wspólnie z rówieśnikami z Turcji uczniowie realizują projekt edukacyjny pod nazwą "My Dear Penpal...".

19 października 2019 r., w rocznicę 200-lecia edukacji w gminie Wyśmierzyce, oraz 75-lecie istnienia Publicznej Szkoły Podstawowej w Wyśmierzycach, placówka ta otrzymała imię bł. ks. prof. Franciszka Rosłańca oraz sztandar.

Od 2009 roku, przy Publicznym Gimnazjum, a obecnie przy Publicznej Szkole Podstawowej, funkcjonuje Orkiestra Dęta, prowadzona przez panów Józefa i Stanisława Stańczyków. Szeregi orkiestry, posiadającej przepiękne jednolite stroje, zasilają uczniowie, a także absolwenci szkoły podstawowej i gimnazjum w Wyśmierzycach. Młodzi artyści poznają trudną sztukę gry na instrumentach dętych podczas regularnych zajęć popołudniowych. W repertuarze orkiestry można znaleźć zarówno utwory żołnierskie i patriotyczne, prezentowane corocznie zaproszonym gościom podczas Święta Niepodległości, utwory sakralne wykonywane podczas koncertów bożonarodzeniowych i wielkanocnych, jak też utwory świeckie, w tym marszowe - grane podczas lokalnych uroczystości. Orkiestra uświetnia uroczystości gminne (w Wyśmierzycach, Brodku, Paprotnie, Kostrzynie), prezentuje też swój dorobek w powiecie białobrzesckim, powiatach ościennych (Grójec, Chynów), a także poza powiatem w Spale i w Warszawie. Przez szereg lat przy orkiestrze funkcjonowała także sekcja wokalna, złożona z uczennic gimnazjum, mająca w swoim repertuarze pieśni i piosenki ludowe, patriotyczne, żołnierskie i religijne.

Publiczna Szkoła Podstawowa w Kostrzynie

PSP w Kostrzynie powstała w 1917r. Budynek szkoły powstał w 1962 roku i został wzniesiony przy czynnym udziale mieszkańców Kostrzyna, Kozłowa, Kiedrzyń. Rodzice uczniów wykonywali wiele prac transportowych i murarskich. W latach 1998-2004 dobudowano salę gimnastyczną i kotłownię. W kolejnych latach wykonano elewację oraz założono instalację centralnego ogrzewania.

PSP w Kostrzynie jest placówką z tradycjami. Cyklicznie odbywają się takie uroczystości jak: Choinka, Dzień Babci i Dziadka, Dzień Rodziny. Uczniowie mają możliwość zaprezentowania swoich talentów i pochwalenia się swoimi osiągnięciami. Przygotowywany jest również poczęstunek dla gości.

Szkoła pozyskuje na swoją działalność zewnętrzne środki finansowe. Dzięki zewnętrznym funduszom uczniowie biorą udział w różnych zajęciach, warsztatach, wyjazdach na basen, do kina, teatru. Od 2001 roku są pozyskiwane środki finansowe z programu Działaj Lokalnie. Środki te pozwoliły na realizację projektu „Na lepce u babuni” w ramach, którego przystosowano jedno z pomieszczeń w szkole z przeznaczeniem na Izbę Regionalną. W tej sali znajdują się eksponaty związane z kulturą ludową regionu, które ocalono od zniszczenia (kołowrotki, kuferki, cepy, kolebki, niecki). Zakupiono również stroje ludowe, które są obecnie wykorzystywane podczas występów.

W roku 2014 zrealizowano projekt „Każdy może tańczyć”. Młodzież wzięła udział w zajęciach tanecznych. Opracowano ciekawe układy taneczne, zakupiono nowoczesne stroje. Projekt pozwolił na utworzenie grupy tanecznej, która po zakończeniu programu występowała podczas uroczystości gminnych i powiatowych. Tradycyjnie już od 10 lat szkoła organizuje „Kusaki”. W „kusy wtorek” wyruszają przebrani uczniowie ze szkoły i odwiedzają wszystkie domy Kostrzynie i okolicznych wsiach.

Szkoła również organizuje zajęcia dla dorosłych. W latach poprzednich odbywały się warsztaty „Rękodzieła artystycznego i sztuki kulinarnej”, w których brali udział dorośli mieszkańcy Kostrzyna i okolic. Ponadto szkoła udostępnia salę gimnastyczną mieszkańcom na zajęcia sportowe czy szkolenia. W 2014 roku OSP w Kostrzynie przeprowadziła kurs pierwszej pomocy dla osób dorosłych i dla uczniów szkoły. Przy szkole działa kompleks boisk „Orlik”. W roku 2017 PSP w Kostrzynie obchodziła 100-lecie swojego istnienia. Odbył się festyn, loteria fantowa, wydano folder.

Publiczne Przedszkole w Wyśmierzycach

Przedszkole Publiczne w Wyśmierzycach mieści w budynku przy ulicy Adama Mickiewicza 75. Przedszkole ma własne tradycje, co podkreśla jego odrębność i specyfikę oraz kalendarz imprez i wydarzeń.

Publiczne przedszkole współpracuje z Policją, Strażą Pożarną, Miejsko-Gminą Biblioteką Publiczną w Wyśmierzycach. Dzieci uczestniczą w zajęciach, konkursach,

spotkaniach organizowanych przez w/w instytucje. Współpracuje również z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Białobrzegach, która przeprowadza warsztaty dla dzieci i rodziców. Przedszkole bierze udział w programie pt. „Cała Polska czyta dzieciom” oraz pozostałych akcjach i wydarzeniach szeptela lokalnego i krajowego.

Wszystkie szkoły podstawowe posiadają pracownie komputerowe i dostęp do Internetu. Dyrektorzy jednostek oświatowych rokrocznie zakupują pomoce dydaktyczne oraz drobny sprzęt niezbędny do prowadzenia zajęć edukacyjnych.

Szkoły podstawowe są dobrze wyposażone w pomoce dydaktyczne, uczniowie i nauczyciele wykorzystują tablice multimedialne zakupione w ramach rządowego programu „Aktywna tablica”².

W gminie Wyśmierzyce przy Publicznej Szkole Podstawowej w Wyśmierzycach istnieje sala sportowa, z której korzystają uczniowie tej szkoły. Przy Publicznej Szkole Podstawowej z oddziałem przedszkolnym w Kostrzynie funkcjonuje boisko sportowe typu Orlik dostępne dla uczniów szkoły i dla mieszkańców gminy.

Tabela 15. Liczba uczniów w placówkach oświatowych w latach 2015-2019

Nazwa placówki	2015	2016	2017	2018	2019
Publiczna Szkoła Podstawowa w Wyśmierzycach	112	113	131	151	150
Publiczne Gimnazjum w Wyśmierzycach	89	92	68	33	-
Publiczna Szkoła Podstawowa w Kostrzynie	42	41	51	55	56
Publiczne Przedszkole w Wyśmierzycach	47	47	57	60	61
Oddział przedszkolny przy PSP Kostrzyn	14	12	14	16	20

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z placówek oświatowych

Edukacją uczniów zajmuje się wykwalifikowana kadra pedagogiczna. W roku szkolnym 2020/2021 w przedszkolu i szkołach podstawowych dla których organem prowadzącym jest Gmina Wyśmierzyce zatrudnionych jest 43 nauczycieli.

² Programu rozwoju kultury w gminie Wyśmierzyce na lata 2021-2025

Tabela 16. Kadra pedagogiczna w placówkach oświatowych Gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2019

Nazwa placówki	2015	2016	2017	2018	2019
Publiczna Szkoła Podstawowa w Wyśmierzycach (+ gimnazjum w latach funkcjonowania)	25	25	23	23	23
Publiczna Szkoła Podstawowa w Kostrzynie (wraz z oddziałem przedszkolnym)	10	10	13	14	14
Publiczne Przedszkole w Wyśmierzycach	5	5	5	6	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z placówek oświatowych

Z przedstawionej tabeli wynika, że liczba nauczycieli w placówkach oświatowych na terenie Gminy Wyśmierzyce w badanym okresie znajduje się na podobnym poziomie. Jednostkowe różnice wynikają m.in. z przekształcenia gimnazjum w szkołę podstawową ośmioklasową. Mając powyższe na względzie uległa zmianie liczba uczniów w poszczególnych placówkach, bowiem uczniowie dojeżdżający z granic obwodowych Publicznej Szkoły Podstawowej w Kostrzynie do gimnazjum pozostali w tamtej placówce.

Tabela 17. Wartość wydatków na oświatę i wychowanie, a wartość otrzymanych subwencji na ten cel

Lata	Wydatki na oświatę	Subwencja oświatowa	Środki pochodzące z dochodów własnych gminy	Procentowy udział środków własnych gminy w finansowanie oświaty
2015	3 629 986,53	2 321 012,00	1 308 974,53	36,06
2016	3 464 816,52	2 288 081,00	1 176 735,52	33,96
2017	3 660 141,51	2 306 657,00	1 353 484,51	36,98
2018	3 641 096,69	2 426 679,00	1 214 417,69	33,35
2019	3 834 915,79	2 481 566,00	1 353 349,79	35,29

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach.

Jak wynika z powyższej tabeli wartość otrzymanych subwencji oświatowych jest niewystarczająca na pokrycie bieżących wydatków z tym związanych, dlatego też udział gminy w finansowaniu szkolnictwa jest znaczący, bowiem w stosunku do sumy wydatków średnio aż 35,13% pochodzi z dochodów własnych jednostki samorządu terytorialnego. W analizowanym okresie udział środków własnych gminy w finansowanie oświaty stale wzrastał. Wyjątek stanowi rok 2016, w którym udział środków własnych gminy w stosunku do roku poprzedniego zmniejszył się, jednak kolejny rok przyniósł znaczny wzrost. Z uwagi na niewielką liczbę dzieci, koszty utrzymania placówek oświatowych są wyższe, ponieważ nie ma znaczenia czy klasa liczy 5 czy 25 uczniów, pensje nauczycieli czy stałe koszty utrzymania budynku są takie same.

Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Wyśmierzycach

Początki biblioteki sięgają 1945 roku. Nauczycielka Emilia Fondalińska założyła bibliotekę, której księgozbiór liczył 80 książek. Część książek była jej własnością a częściowo darami mieszkańców Wyśmierzyc. Tak zebrany księgozbiór był początkowo prywatną wypożyczalnią. W roku 1948 bibliotekę przekształcono w bibliotekę miejską. W latach osiemdziesiątych Biblioteka otrzymała nową siedzibę w budynku Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach przy ulicy Adama Mickiewicza 75, na pierwszym piętrze. W roku 2019 Biblioteka została przeniesiona do budynku PSP w Wyśmierzycach przy ul. Adama Mickiewicza 4. W chwili obecnej powierzchnia użytkowa wynosi 160 m². Lokal jest dostosowany dla potrzeb osób niepełnosprawnych. W obiekcie mieści się hol, Oddział dla dzieci, Wypożyczalnia dla dorosłych oraz pokój socjalny. Na dzień 31 grudnia 2020 roku księgozbiór Biblioteki liczył 11 125 woluminów.

Tabela 18. Liczba czytelników w latach 2015-2019

Rok	Liczba czytelników
2015	242
2016	240
2017	204
2018	171
2019	151

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Wyśmierzycach

W latach 2015-2019 liczba czytelników osiągała tendencję spadkową. W stosunku do roku 2015 liczba czytelników spadła aż o 91 osób. Nie mniej jednak już w roku 2020 było zarejestrowanych 167 czytelników. Poniższa tabela prezentuje podział czytelników ze względu na wiek.

Tabela 19. Grupy wiekowe czytelników w 2020 roku

Wiek czytelników	Liczba czytelników
do lat 5	2
6-12 lat	27
13-15 lat	25
16-19 lat	8
20-24 lat	5
25-44 lat	44
45-60 lat	29
powyżej 60 lat	27

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Wyśmierzycach

Jak wynika z powyższej tabeli przeważającą grupą wiekową wśród czytelników stanowią dzieci i młodzież w wieku szkolnym, tj. do lat 15. Ich łączna liczba wynosi 54 osoby, co stanowi prawie 1/3 czytelników ogółem. Drugą znaczną grupę stanowią osoby w wieku 25-44 lata. Ich liczba wynosi 44 osoby. Warto również zauważyć, że osoby po 45 roku, a także osoby w wieku emerytalnym również bardzo chętnie zaglądają do naszych zbiorów bibliotecznych.

Podstawowym celem działalności Biblioteki jest zaspokajanie potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych mieszkańców gminy Wyśmierzyce, upowszechnianie wiedzy oraz rozwój kultury. Cele te biblioteka realizuje poprzez:

- Prowadzenie Wypożyczalni dla dorosłych. Osoby korzystające z tej wypożyczalni to młodzież od 16 roku życia oraz dorośli. Od roku 2008 księgozbiór wypożyczalni jest systematycznie odnawiany i uzupełniany o nowości wydawnicze oraz tytuły poszukiwane przez czytelników. W chwili obecnej księgozbiór w wypożyczalni dla dorosłych to pozycje nowe lub kilkuletnie.
- Prowadzenie Oddziału dla dzieci. Czytelnikami są dzieci i młodzież w wieku od 3 do 15 lat. Księgozbiór dziecięcy, wzorem księgozbioru dla dorosłych, jest stale odnawiany i uzupełniany.
- Zakup książek. MGBP, co roku bierze udział w programie Biblioteki Narodowej „Zakup nowości wydawniczych dla bibliotek”. Dotacja ta w połączeniu z wkładem własnym, jaki biblioteka musi zapewnić, pozwala na zakup kilkuset nowości rocznie.

Tabela 20. Liczba zakupionych książek do Miejsko – Gminnej Biblioteki w Wyśmierzycach w latach 2018-2020

Rok	2018	2019	2020
Liczba zakupionych książek	443	517	657

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Wyśmierzycach

- Prenumerata czasopism. Każdy czytelnik może wypożyczyć do domu czasopisma, które są prenumerowane zgodnie z prośbami. Większość dostępnych czasopism to czasopisma kobiece oraz poradniki.
- Czytelnia internetowa. W roku 2012 wszystkie komputery zostały wymienione, dzięki udziałowi w programie Instytutu książki „Kraszewski. Komputery dla bibliotek”. W roku 2020 Biblioteka ponownie wzięła udział w programie „Kraszewski. Komputery dla Bibliotek 2020”. Po akceptacji złożonego wniosku na zakup sprzętu komputerowego, Biblioteka wymieniła zużyty sprzęt komputerowy na nowy. W chwili obecnej czytelnicy mają dostęp do 5 stanowisk komputerowych. Z usług czytelnicy internetowej mogą bezpłatnie korzystać wszyscy mieszkańcy gminy.
- Katalog elektroniczny. W roku 2013 MGBP rozpoczęła przygotowania do utworzenia katalogu elektronicznego księgozbioru. Kupiono program biblioteczny p.n. „Mateusz”, który służy do katalogowania książek. W ciągu 2 lat opracowano i zamieszczono w katalogu ponad 8500 woluminów. W chwili obecnej 11 tysięcy woluminów jest umieszczonych w elektronicznym katalogu, który można przeglądać na stronie internetowej Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Wyśmierzycach www.wysmierzyce.naszabiblioteka.com³

Tabela 21. Księgozbiór biblioteczny w latach 2015-2019

Rok	Księgozbiór w woluminach
2015	9152
2016	9605
2017	10046
2018	10029
2019	10468

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Wyśmierzycach

³Programu rozwoju kultury w gminie Wyśmierzyce na lata 2021-2025

Z przedstawionej tabeli wynika, że na przełomie lat 2015-2019 księgozbiór w gminnej bibliotece znacznie zwiększył się. Początkowo, w 2015 roku liczba książek na półkach bibliotecznych wynosiła 9152 szt., z kolei już w 2019 liczba ta wzrosła o 1316 szt. licząc 10468 szt.

5.5. Pomoc społeczna

Instytucją, która realizuje zadania z zakresu pomocy społecznej na terenie Miasta i Gminy Wyśmierzyce jest Miejsko - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Udziela on pomoc w formie zasiłków stałych, okresowych i celowych, usług specjalistycznych i opiekuńczych oraz dożywiania dzieci w szkołach. Ponadto ośrodek pomocy udziela świadczeń niepieniężnych w formie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, sprawunku pogrzebu, schronienia czy zorganizowanej pracy socjalnej, pobytu i usług w domu pomocy społecznej.

Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej realizuje zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej, ustawy o dodatkach mieszkaniowych, ustawy o świadczeniach rodzinnych, a także ustawy o zaliczce alimentacyjnej i postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych.

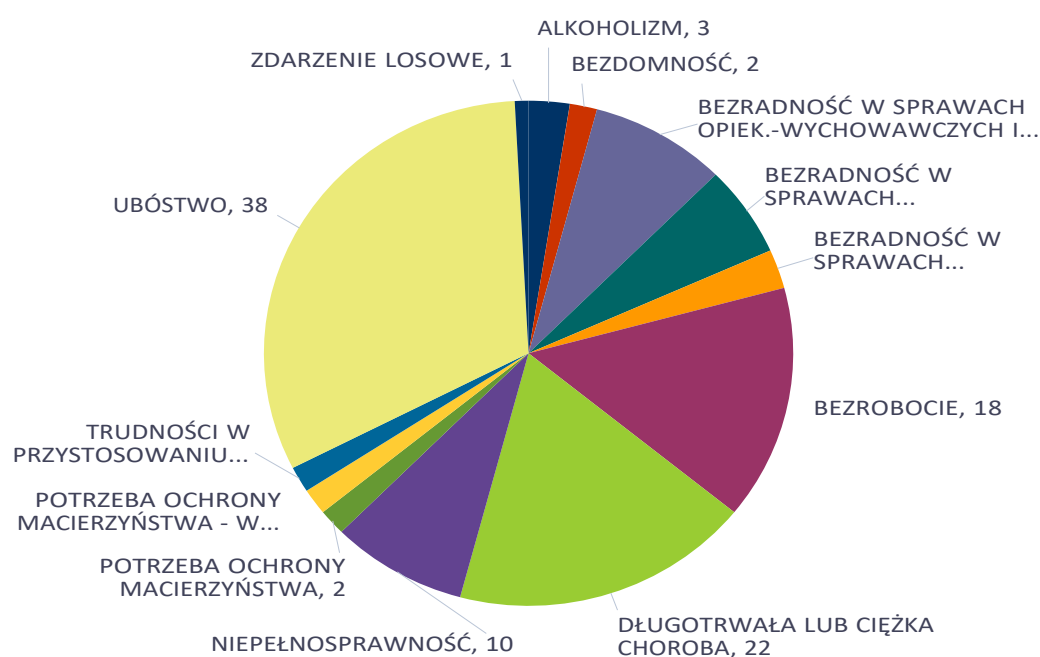
Pomoc udzielania jest osobom i ich rodzinom w szczególności z powodu ubóstwa, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej i ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, alkoholizmu, narkomanii, zdarzeń losowych, bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczy i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, braku umiejętności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu placówki opiekuńczo - wychowawczej, trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego.

Tabela 22. Przyczyny przyznania pomocy społecznej w 2020 r.

Powody udzielenia pomocy i wsparcia - ranking	Liczba rodzin ogółem
Ubóstwo	38
Długotrwała lub ciężka choroba	22
Bezrobocie	18
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego - ogółem	10
Niepełnosprawność	10
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – w tym rodziny niepełne	7
Alkoholizm	3
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego - w tym rodziny wielodzietne	3

Bezdomność	2
Potrzeba ochrony macierzyństwa	2
Potrzeba ochrony macierzyństwa - w tym potrzeba ochrony wielodzietności	2
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	2
Zdarzenie losowe	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

Wykres 8. Przyczyny przyznania pomocy społecznej w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

W gminie Wyśmierzyce najczęściej występującymi przyczynami trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin a jednocześnie powodami ubiegania się o pomoc społeczną, wskazanymi przez ośrodki pomocy społecznej w 2020 roku było kolejno: ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego i niepełnosprawność. Poniżej prezentujemy w formie graficznej i tabelarycznej szczegółowe dane dotyczące liczby osób i rodzin korzystających ze świadczeń pieniężnych i niepieniężnych.

Na terenie gminy w 2015 roku liczba osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji w Miejsko Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach wyniosły łącznie 111 osób, a w 2020 roku – 80 osób. Oznacza to, że liczba osób korzystających ze świadczeń w ciągu 5 lat zmniejszyła się o 31 osób. Sytuację ilustruje tabela 23.

Tabela 23. Liczba osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji w latach 2015 - 2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gmina	111	111	101	83	91	80
Powiat (średnia)	302	263	251	204	157	146
Województwo (średnia)	653	600	538	498	465	433

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

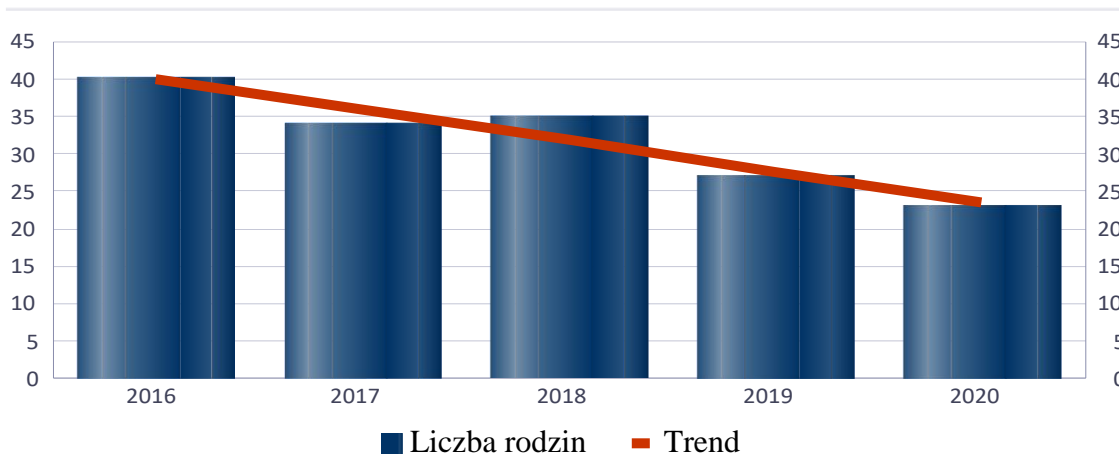
Przedstawione dane w 2020 roku wskazują największy spadek liczby rodzin korzystających ze świadczeń niepieniężnych o 42,5 p.p., natomiast największy wzrost nastąpił w 2019 roku i wynosił 36,17 p.p., zaś w kolejnym roku wzrost wynosił 2,13 p.p. Dynamika roczna przedstawiona została w tabeli 24. Punktem odniesienia był rok poprzedni.

Tabela 24. Liczba rodzin i dynamika korzystających z świadczeń pieniężnych i niepieniężnych w latach 2016-2020

Rok	Świadczenia niepieniężne w szt.	Dynamika w %	Świadczenia pieniężne w szt.	Dynamika w %
2016	40	-	47	-
2017	34	85	44	93,62
2018	35	87,50	34	72,34
2019	27	67,50	64	136,17
2020	23	57,50	48	102,13

Źródło: opracowanie własne na podstawie uzyskanych danych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

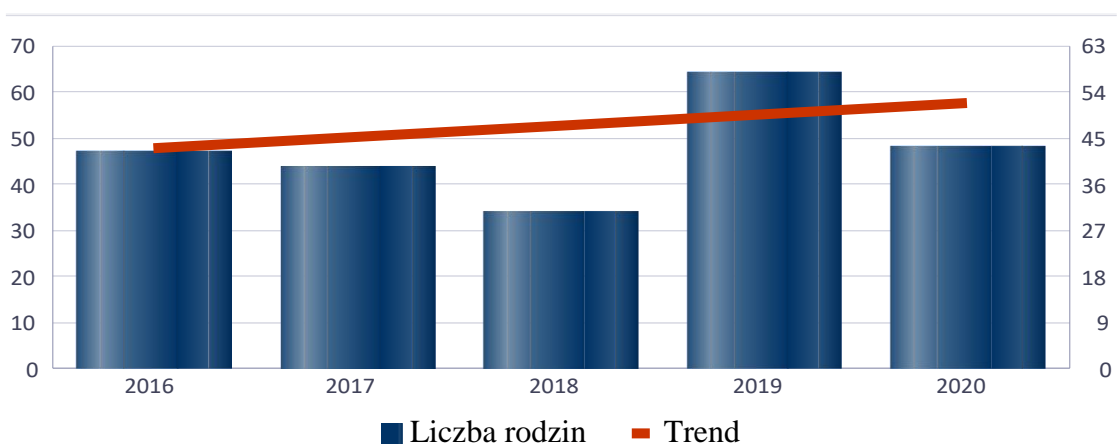
Na wykresie 9 przedstawiono trend spadkowy liczby rodzin korzystających ze świadczeń niepieniężnych.

Wykres 9. Liczba rodzin korzystających ze świadczeń niepieniężnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

Na wykresie 10 przedstawiono trend wzrostowy liczby rodzin korzystających ze świadczeń pieniężnych.

Wykres 10. Liczba rodzin korzystających ze świadczeń pieniężnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

W 2017 roku kwota wypłaconych zasiłków i świadczeń w Miejsko - Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach wyniosła łącznie 186 221,00 zł, a w 2020 roku – 323 276,00 zł. Oznacza to, że kwota wypłaconych zasiłków i świadczeń wzrosła w ciągu 3 lat o 137 055,00 zł. Sytuację ilustruje tabela 25.

W gminie Wyśmierzyce problem ubóstwa bezpośrednio wiąże się z bezrobociem a także długotrwałą lub ciężką chorobą, co najlepiej widać na przykładzie chociażby zasiłków okresowych oraz zasiłków celowych i w naturze. Z tej formy pomocy w roku 2020 skorzystało 54 osób na łączną kwotę 47 093,00 zł.

Tabela 25. Kwota wypłaconych zasiłków i świadczeń w latach 2017 - 2020

	2017	2018	2019	2020
Zasiłki okresowe	8 049,00 zł	9 083,00 zł	7 695,00 zł	11 260,00 zł
Świadczenie „Posilek w domu i w szkole”	11 334,00 zł	14 558,00 zł	11 776,00 zł	24 543,00 zł
Zasiłki celowe i w naturze	16 290,00 zł	17 706,00 zł	19 589,00 zł	35 833,00 zł
Zasiłki stałe	66 590,00 zł	50250,00 zł	57 449,00 zł	71 315,00 zł
Dom Pomocy Społecznej	61 998,00 zł	72 795,00 zł	149 418,00 zł	158 613,00 zł
Odpłatność za pobyt dziecka w pieczy zastępczej w złotych	21 960,00 zł	22 875,00 zł	23 750,00 zł	21 712,00 zł
RAZEM	186 221,00 zł	187 267,00 zł	269 677,00 zł	323 276,00 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

Przedstawione dane wskazują, że największy wzrost wartości wypłaconych zasiłków i świadczeń nastąpił w 2020 roku i wynosił 73 p.p.

Dynamika roczna przedstawiona została w tabeli 26. Punktem odniesienia był rok poprzedni.

Tabela 26. Roczna dynamika zmian w wartości wypłaconych zasiłków i świadczeń w latach 2018 – 2020 w %

2018	2019	2020
100	144	173

Źródło: opracowanie własne na podstawie uzyskanych danych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

W tabeli 27 przedstawiono liczbę rodzin i dynamikę roczną korzystających ze świadczenia wychowawczego. Największy wzrost nastąpił w 2020 roku zmiana wartości korzystających ze świadczenia wychowawczego wyniosła 21 p.p.

Tabela 27. Liczba rodzin i dynamika korzystających ze świadczenia wychowawczego w latach 2017-2020

Rok	Liczba rodzin	Dynamika w %
2017	236	-
2018	227	96
2019	223	94
2020	286	121

Źródło: opracowanie własne na podstawie uzyskanych danych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

Na wykresie 11 przedstawiono liczbę rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego w badanym okresie.

Wykres 11. Liczba rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

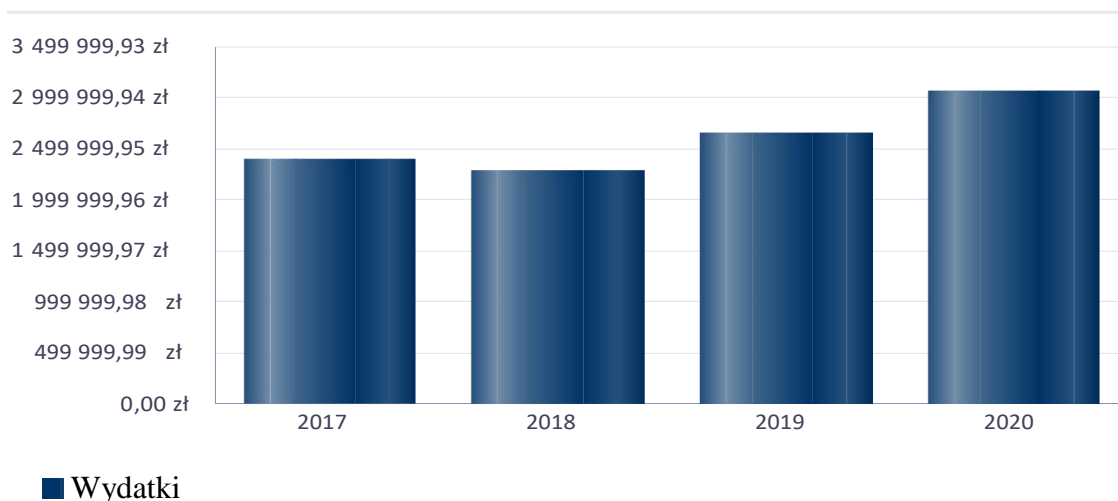
W tabeli 28 zawarte zostały wartości wypłaconych świadczeń wychowawczych w badanym okresie. Podstawą do obliczenia dynamiki był poprzedni rok.

Tabela 28. Kwota i dynamika roczna świadczeń wychowawczych w latach 2017 – 2020

Rok	Wydatki	Dynamika w %
2017	2 384 648,00 zł	-
2018	2 283 366,00 zł	95
2019	2 654 725,00 zł	111
2020	3 045 935,00 zł	127

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

Na wykresie 12 przedstawiono kwotę wypłaconych świadczeń wychowawczych w badanym okresie.

Wykres 12. Kwota świadczeń wychowawczych w latach 2017 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyśmierzycach

5.6. Bezpieczeństwo publiczne

Straż Pożarna

Na terenie Miasta i Gminy Wyśmierzyce obecnie funkcjonuje 7 zarejestrowanych jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej.

Są to organizacje działające jako stowarzyszenia, podział - według wielkości składu osobowego, wyszkolenia posiadanego sprzętu i aktywności w działaniu przedstawia się następująco:

1. OSP Wyśmierzyce włączona do KSRG typ 2S
2. OSP Kostrzyn typ 2S

3. OSP Korzeń typ 2S
4. OSP Jabłonna typ 1
5. OSP Witaszyn typ 1S
6. OSP Kożuchów typ 1S
7. OSP Grzmiąca typ M

Najlepiej wyposażona, wyszkolona i posiadająca najliczniejszą kadrę jest OSP Wyśmierzyce należąca do Krajowego Systemu Ratowniczo - Gaśniczego, na podobnym poziomie znajduje się również OSP Kostrzyn i Korzeń. Pozostałe OSP ze względu na mniejszy stopień wyposażenia w sprzęt ratowniczy i ilość wyszkolonych strażaków oraz ratowników dla w/w OSP.

Udział jednostek OSP z terenu Gminy w działaniach ratowniczych przedstawia się następująco:

Tabela 29. Udział jednostek OSP w działaniach ratowniczych w 2020 roku

Lp	Nazwa OSP	Liczba zdarzeń	Akcje gaśnicze	Miejscowe zagrożenie	Alarmy fałszywe	Inne
1.	Wyśmierzyce	64	31	23	4	6
2.	Kostrzyn	16	9	4	3	0
3.	Korzeń	10	6	3	0	1
4.	Jabłonna	3	0	3	0	0
5.	Witaszyn	4	1	2	0	1
6.	Kożuchów	-	-	-	-	-
7.	Grzmiąca	-	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Analizując udział jednostek OSP w działaniach ratowniczych w 2020 roku można stwierdzić, że pionierami są druhowie ze straży w Wyśmierzycach, którzy najczęściej biorą udział w różnego rodzaju akcjach ratunkowych.

Jednostki OSP działające na terenie Gminy Wyśmierzyce wyposażone są w następujące rodzaje pojazdów ratowniczych:

Tabela 30. Wykaz pojazdów ratowniczych w jednostkach OSP

Lp	Nazwa OSP	Średni pojazd	Lekki pojazd	Typ użytkowanych pojazdów	Rocznik
1.	Wyśmierzyce	MAN TGM Star 244	x	Ratowniczo-gaśniczy Ratowniczo-gaśniczy 008	2017 1987
2.	Kostrzyn	MAN TGM Star 244	Żuk-zabytek	Ratowniczo-gaśniczy Ratowniczo-gaśniczy 008	2019 1985 1975
3.	Korzeń	Jelcz 315	Mercedes furgon	Ratowniczo-gaśniczy	1983 1975
4.	Jabłonna	x	Ford transit	Ratowniczo-gaśniczy	2013
5.	Witaszyn	x	Lublin	A-15B- pożarniczy	2000
6.	Koźuchów	x	Żuk	GLM 8- pożarniczy	1983
7.	Grzmiąca	x	Wóz konny- pożarniczy	zabytek	1974

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Z przedstawionego wykazu wynika, że pojazdy będące w użytkowaniu OSP są przestarzałe, za wyjątkiem dwóch nowych samochodów, które zostały w ostatnich latach zostały zakupione do OSP Wyśmierzyce i Kostrzyn. Stan techniczny pozostałych pojazdów jest niewystarczający, aby spełnić obowiązujące normy umożliwiające prowadzenie działań ratowniczo-gaśniczych oraz zapewnić bezpieczeństwo strażaków - ratowników.

Strażnice OSP

Z pośród 7 zarejestrowanych w Gminie jednostek OSP nie wszystkie posiadają obiekty spełniające wymogi strażnicy zapewniającej właściwe działanie organizacji.

1. OSP Wyśmierzyce została założona 17 maja 1917 roku. Powodem były liczne pożary, które powodowały duże straty w mieście. Rok 1920 wiązał się z powstaniem strażackiej orkiestry dętej. Dzięki częstym zbiórkom pieniężnym, OSP w Wyśmierzycach nabyła dobry sprzęt gaśniczy, z którego do czasów współczesnych zachowały się 2 wozy strażackie. W roku 1958 przekazano strażakom sztandar ufundowany przez społeczeństwo. W roku 1967 ukończono budowę remizy strażackiej, którą z czasem rozbudowano. OSP Wyśmierzyce bierze udział w powiatowych i wojewódzkich zawodach pożarniczych. Do największych sukcesów wyśmierzyckiej OSP należy zdobycie II miejsca w ocenie wartości historycznej sikawki na VIII Europejskich i XI Krajowych Zawodach Sikawek

Konnych w Cichowie w roku 2011 oraz zdobycie III miejsca na tych samych zawodach w kategorii „zdejmowanie pompy z wozów”.

W roku 2017 miały miejsce uroczystości 100-lecia powstania Ochotniczej Straży Pożarnej w Wyśmierzycach. W ramach tych obchodów odznaczono najbardziej zasłużonych strażaków, odbyły się pokazy strażackie na stadionie sportowym w Wyśmierzycach. Mieszkańcy mogli wziąć udział w festynie i otrzymać książkę »wydana specjalnie z tej okazji pt. „Ochotnicza Straż Pożarna w Wyśmierzycach 1917-2017. 100 lat w służbie społeczeństwa”.

2. OSP Kostrzyn powstała w 1926 roku. W latach pięćdziesiątych wybudowano remizę. Kilkanaście lat później powstały nowe boksy garażowe. W roku 2014 OSP w Kostrzynie realizowało projekt „Strażacy z Kostrzyna to nie tylko pożary to nowe zadania” dzięki środkom finansowym pochodzących z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich (FIC)). W ramach projektu strażacy zaangażowali się w różne działania. Były to: organizacja świetlicy dla dzieci i młodzieży, szkolenie drużyny młodzieżowej, organizacja zawodów wędkarskich, pokaz medyczny dla dzieci z PSP Kostrzyn, organizacja kursu pierwszej pomocy przedmedycznej dla rolników- strażaków.

W 2019 roku dzięki współfinansowaniu ze środków WFOŚiGW, NFOŚiGW, Urzędu Marszałkowskiego, MSWiA, Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej oraz budżetu Gminy Wyśmierzyce zakupiony został nowy średni samochód ratowniczo-gaśniczy.

3. OSP Korzeń posiada własną strażnicę wybudowaną w latach 70, obiekt w ostatnim dziesięcioleciu rozbudowano o jeden boks garażowy na średni pojazd ratowniczy oraz wykonano nowy dach. Budynek jest zadbane, a jego stan techniczny jest bardzo dobry. Obiekt użytkowany jest przez strażaków oraz służy dla potrzeb mieszkańców wsi. Do największych sukcesów należą: zajęcie III miejsca w powiatowych zawodach sportowo-pożarniczych w 2012 roku oraz I miejsca w gminnych zawodach sportowo-pożarniczych w 2014 roku.

4. OSP Kozuchów obiekt wybudowany w latach 70, posiada jeden boks garażowy oraz świetlicę. Obiekt jest w dobrym stanie technicznym. Obiekt użytkowany jest przez strażaków oraz inne podmioty celem organizacji różnego rodzaju spotkań czy uroczystości.

5. OSP Witaszyn użytkuje stary budynek, który w 2019 roku został wyremontowany i wyposażony. Prowadzone są prace związane z pozyskaniem środków zewnętrznych na rozpoczęcie w najbliższym czasie budowy nowej strażnicy z zapleczem dla potrzeb OSP, a także wspólną świetlicą dla potrzeb społeczności lokalnej.

6. OSP Jabłonna obecnie użytkuje mały obiekt, który nie spełnia wymogów strażnicy czy też świetlicy wiejskiej. Od kilkunastu lat prowadzone są starania o legalizację samowoli budowlanej budynku Ochotniczej Straży Pożarnej w Jabłonnej, który będzie mógł zostać dopuszczony do użytku i potrzeb mieszkańców całej miejscowej społeczności.

7. **OSP Grzmiąca** jest to najmniejsza i najsłabiej wyposażona jednostka w Gminie. Użytkuje starą drewnianą szopę, w której przechowuje posiadany sprzęt. Obiekt nie spełnia wymogów strażnicy OSP.

Policja

Nad utrzymaniem porządku publicznego i bezpieczeństwa mieszkańców Gminy Wyśmierzyce czuwa Komisariat Policji w Radzanowie.

Przez teren Miasta i Gminy Wyśmierzyce przebiega droga krajowa nr 48, na której występuje największe natężenie ruchu, a stale wzrastający ruch pojazdów ciężarowych przyczynia się do zwiększenia zdarzeń drogowych. W celu poprawy stanu bezpieczeństwa w sposób stały i systematyczny prowadzone są rozmowy z mieszkańcami Miasta i obszarów wiejskich uświadamiające o istniejących zagrożeniach jak również o sposobach ich przeciwdziałania. W ramach pełnionych służb odbywają się spotkania z młodzieżą szkolną, podczas których przekazywane są informacje na temat bezpieczeństwa, zachowania się w sytuacjach zagrożenia i sposobie powiadamiania o zaistniałych zdarzeniach odpowiednie osoby i służby.

W 2019 roku w gminie Wyśmierzyce stwierdzono (w oparciu o dane powiatowe) 37 przestępstw. Oznacza to, że na każdym 1000 mieszkańców odnotowano 13,27 przestępstw. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa mazowieckiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw dla wszystkich przestępstw ogółem w gminie Wyśmierzyce wynosi 78,20% i jest znacznie większy od wskaźnika wykrywalności dla województwa mazowieckiego oraz większy od wskaźnika dla całej Polski. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców gminy Wyśmierzyce najwięcej stwierdzono przestępstw o charakterze kryminalnym - 8,74 (wykrywalność 73%) oraz przeciwko mieniu - 4,83 (wykrywalność 54%). W dalszej kolejności odnotowano przestępstwa drogowe - 2,57 (97%), o charakterze gospodarczym - 1,40 (63%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu - 0,39 (100%).

5.7. Organizacje pozarządowe i grupy nieformalne tworzące kulturę

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wyśmierzyckiej

Początki powstania Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wyśmierzyckiej sięgają lat 90-tych wieku, kiedy to zrodził się pomysł powołania Towarzystwa Przyjaciół Wyśmierzyc, które zostało zarejestrowane w Sądzie Wojewódzkim w Radomiu 6 maja 1995 r. Prezesem został, główny inicjator powstania TPW, Marian Redlicki.

W latach 1995-2003 stowarzyszenie wydawało własną gazetkę "Nasza Gazetka Wyśmierzycka", w której opisywano życie miasta, gminy, jej mieszkańców. TPW wydało również publikacje historyczne, organizowało wystawy, obchody rocznic, przyczyniło się do

odsłonięcia pomnika błogosławionego ks. prof. Franciszka Rosłańca. Stowarzyszenie zawiesiło swoją działalność w 2003 roku.

Rok 2007 to czas reaktywacji stowarzyszenia. Zmieniła się nazwa. Powstało Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wyśmierzyckiej. Od momentu powstania TPZW zrealizowało kilkanaście projektów m.in.:

- „Wyśmierzyce-historia i teraźniejszość - projekt finansowany z funduszu Województwa Mazowieckiego. W ramach działania zorganizowano festyn we współpracy z Urzędem Miejskim w Wyśmierzycach,
- „Wielki z człowiek z małego miasta”- projekt finansowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego oraz Urząd Miejski w Wyśmierzycach. Był poświęcony błogosławionemu ks. Franciszkowi Rosłańcowi. Został zrealizowany we współpracy z Miejsko-Gminną Biblioteką Publiczną w Wyśmierzycach,
- „Każdy może tańczyć”- projekt finansowany przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności i Urząd Miejski w Wyśmierzycach w ramach programu „Działaj Lokalnie”. Zorganizowano warsztaty taneczne dla dzieci. Projekt był realizowany we współpracy z PSP w Kostrzynie,
- „Rodzina, ach rodzina”- projekt finansowany przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności i Urząd Miejski w Wyśmierzycach w ramach programu „Działaj Lokalnie”. Zorganizowano warsztaty plastyczne, teatralne, wokalne, zielarskie, wydano folder. Projekt był realizowany we współpracy z PSP w Kostrzynie,
- „Uśmiechnij się - miłośnicy tańca, śpiewu i kabaretu” - projekt finansowany przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności i Urząd Miejski w Wyśmierzycach w ramach programu „Działaj Lokalnie”. Zorganizowano warsztaty teatralne, kabaretowe, wokально-taneczne. Projekt był realizowany we współpracy z PG w Wyśmierzycach,
- „Zatańcz ze mną”- projekt finansowany przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności i Urząd Miejski w Wyśmierzycach w ramach programu „Działaj Lokalnie”. Zorganizowano taneczne. Projekt był realizowany we współpracy z Publicznym Przedszkolem w Wyśmierzycach.

Ponadto TPZW wraz z Ochotniczą Strażą Pożarną w Wyśmierzycach organizowali uroczystości z okazji 100-lecia powstania Ochotniczej Straży Pożarnej w Wyśmierzycach oraz Publicznej Szkoły Podstawowej w Kostrzynie. Odbyły się festyny dla mieszkańców, wydano książkę „Ochotnicza Straż Pożarna w Wyśmierzycach 1917-2017. 100 lat w służbie społeczeństwa” oraz folder „PSP w Kostrzynie 1917-2017”.

TPZW współpracuje również z Urzędem Miejskim w Wyśmierzycach. Wspólnie jest realizowany projekt „Cudze chwalicie swego nie znacie - nowe szlaki rowerowo-pieszne w Gminie Wyśmierzyce”, którego celem jest rozwój infrastruktury turystycznej poprzez

oznakowanie szlaków rowerowo-piesznych, łączących miejscowości Kostrzyn i Korzeń, które poprawią rozwój turystyki, rekreacji i kultury lokalnej społeczności.

W roku 2018 powstało na terenie gminy Wyśmierzyce osiem nowych stowarzyszeń. Są to:

- Koło Gospodyń Wiejskich w Paprotni „Paprotki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Wólce Kozuchowskiej „Wólczynianki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Kostrzynie „Kostrzynianki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Witaszynie „Witaszynianki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Jabłonnej „Jabłonnianki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Grzmiącej „Grzmiączki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Kozuchowie „Kozuchów”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Korzeniu "Korzenianki",

Członkowie tych stowarzyszeń bardzo aktywnie włączyli się w życie codzienne swoich miejscowości. Nie tylko organizują spotkania, festyny, warsztaty, ale również zdobywają środki finansowe na budowę placu zabaw czy remont kapliczki.

Koło Gospodyń Wiejskich w Korzeniu "Korzenianki"

W roku 2019 KGW „Korzenianki” przygotowało potrawy regionalne na piknik historyczny „Dzień z Wyszemirem”, wzięło udział w kiermaszu bożonarodzeniowym, gdzie zaprezentowały własnoręcznie wykonane ozdoby świąteczne, wypieki i przetwory. Członkowie stowarzyszenia brali również udział w warsztatach rękodzielniczych. W ramach „Działaj lokalnie” zrealizowano projekt pt. „Spotkania mieszkańców wsi Korzeń z tradycją”. Zorganizowano warsztaty kulinarne i rękodzielnicze. Ze środków LGD „Zapilcze”, stowarzyszenie przeprowadziło remont zniszczonego budynku kapliczki mieszczące się w centrum wsi Korzeń.

Koło Gospodyń Wiejskich w Paprotni "Paprotki"

KGW „Paprotki” brało udział w kiermaszu wielkanocnym i bożonarodzeniowym organizowanym przez Starostwo Powiatowe w Białobrzegach. W roku 2019 członkowie stowarzyszenia przygotowali potrawy kulinarne podczas gminnego pikniku historycznego „Dzień z Wyszemirem”. Organizują również dla swoich członków warsztaty rękodzielnicze i kulinarne.

Koło Gospodyń Wiejskich w Wólce Kozuchowskiej „Wólczynianki”

KGW „Wólczynianki” brało udział w pikniku historycznym „Dzień z Wyszemirem” przygotowując potrawy regionalne.

Koło Gospodyń Wiejskich w Kostrzynie „Kostrzynianki”

W roku 2019 KGW „Kostrzynianki” wzięło udział w kiermaszu wielkanocnym i bożonarodzeniowym oraz w pikniku historycznym „Dzień z Wyszemirem”. Zorganizowano warsztaty rękodzielnicze, wycieczki, zajęcia z zumbą.

Koło Gospodyń Wiejskich w Witaszynie „Witaszynianki”

KGW „Witaszynianki” jest organizatorem warsztatów kulinarnych, wycieczek, zabaw. We współpracy z OSP w Witaszynie zorganizowano mini-festyn, podczas którego odbyło się uroczyste otwarcie boiska piłki siatkowej oraz turniej cymbergaja.

Koło Gospodyń Wiejskich w Jabłonnej „Jabłonnianki”

W ramach programu „Działaj Lokalnie” KGW „Jabłonnianki” pozyskała środki finansowe na budowę placu zabaw dla dzieci we wsi Jabłonna.

Koło Gospodyń Wiejskich w Grzmiącej „Grzmiączki”

W roku 2019 KGW „Grzmiączki” brało udział w kiermaszu wielkanocnym, organizowało warsztaty kulinarne. W ramach programu „Działaj Lokalnie” było organizatorem projektu „Razem! Aktywnie! Pod chmurką!” Dzięki współpracy ze Wspólnotą Gruntową budują świetlicę wiejską dla lokalnej społeczności.

Koło Gospodyń Wiejskich w Kozuchowie „Kozuchów”

W roku 2020 KGW „Kozuchów” realizowało historyczny projekt pt. „Wieś Szlachecka-Kozuchów” w ramach Programu „Działaj Lokalnie”. Powstało opracowanie historyczne, które jest ogólnodostępne na portalu społecznościowym „Facebook” na stronie KGW „Kozuchów”.

5.8. Opieka zdrowotna

Fundamentalnym celem podstawowej opieki zdrowotnej jest poprawa i zachowanie stanu zdrowia społeczności lokalnej, która zamieszkuje dany obszar.

Na obszarze Gminy Wyśmierzyce świadczeniami z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej zajmuje się Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Wyśmierzycach. Świadczy on usługi medyczne w zakresie:

- medycyny ogólnej, rodzinnej i szkolnej,

- pielęgniarstwa i położnictwa środowiskowego,
- stomatologii, ginekologii.

W Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Wyśmierzycach zatrudnionych jest 3 lekarzy medycyny, 1 lekarz stomatolog, 3 pielęgniarki dyplomowane. Dodatkowo na obszarze Gminy Wyśmierzyce funkcjonuje Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Lekarz Rodzinny w Wyśmierzycach.

W miejscowości Wyśmierzyce funkcjonuje jedna apteka, która obsługuje wszystkich mieszkańców Gminy.

6. Ocena sytuacji finansowej jednostki samorządu terytorialnego w latach 2015-2020

6.1. Ocena dochodów Gminy Wyśmierzyce

Zasoby finansowe są fundamentem działania jednostek samorządu terytorialnego oraz czynnikiem realizowania przyjętych zadań. Posiadanie odpowiednich dochodów własnych umożliwia realizację celów oraz świadczy o samodzielności finansowej gminy.

Badanie poziomu i struktury dochodów gminy Wyśmierzyce przeprowadzone zostało na podstawie rocznych sprawozdań finansowych z wykonania budżetu, które są podstawowym źródłem informacji o finansach jednostki samorządu terytorialnego. Wśród dochodów gminy możemy wyróżnić dochody własne, subwencję ogólną i dotacje.

Tabela 31. Wartość dochodów gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2020

DOCHODY	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dochody bieżące	8 722 358,84	10 355 997,04	11 422 992,04	11 964 593,81	13 511 101,69	13 843 093,11
Dochody majątkowe	874 042,49	191 247,24	837 338,00	714 219,58	798 549,37	2 065 353,09
DOCHODY OGÓLEM	9 596 401,33	10 547 244,28	12 260 330,04	12 678 813,39	14 309 696,06	15 908 446,20

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Rozpatrując dochody bieżące zauważamy ich znaczny wzrost od roku 2015 z poziomu 8 722 358,84 zł do poziomu 13 843 093,11 zł w 2020 roku. Dochody majątkowe z kolei charakteryzują się huśtawką poziomów w poszczególnych latach, bowiem raz rosną, a raz maleją. Najwyższą wartość odnotowano w roku 2020 i wynosiły 2 065 353,09 zł, tymczasem w roku 2016 tylko 191 247,24 zł. Jak można zauważyć dochody majątkowe stanowią niewielki udział w dochodach gminy Wyśmierzyce.

6.2. Ocena wydatków Gminy Wyśmierzyce

Wydatki majątkowe inwestycyjne wchodzą w zakres wydatków majątkowych jednostek samorządu terytorialnego. Ich poziom i skala decydują o możliwościach rozwojowych danego obszaru, odzwierciedlając wybrane przez jednostkę kierunki polityki rozwojowej. Finansowanie wydatków inwestycyjnych wiąże się z koniecznością gromadzenia nadwyżki budżetowej poprzez ograniczanie wydatków bieżących. Gmina realizuje założone zadania poprzez ponoszenie wydatków. Analizując poziom wydatków gminy Wyśmierzyce należy stwierdzić, iż były one najwyższe w roku 2020 i wynosiły 14 998 310,14 zł, a najniższe w roku 2015 tj. 9 586 128,80 zł. Zestawienie wydatków zostało zaprezentowane w tabeli 32.

Tabela 32. Struktura wydatków gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2020

WYDATKI	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wydatki bieżące	8 297 209,45	9 669 853,62	10 801 542,83	11 375 685,68	12 259 730,18	13 304 613,75
Wydatki majątkowe	1 288 919,35	323 124,16	1 080 252,85	1 564 670,65	286 294,00	1 693 696,39
WYDATKI OGÓŁEM	9 586 128,80	9 992 977,78	11 881 795,68	12 940 356,33	12 546 024,18	14 998 310,14

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Jak wynika z zaprezentowanych w tabeli 32 danych najwyższy udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem miał miejsce w roku 2020, a najniższy w roku 2016. Wydatki bieżące w analizowanym okresie systematycznie wzrastały osiągając wartość 13 304 613,75 zł w 2020 roku.

Analiza wydatków wskazuje, że gmina Wyśmierzyce w latach 2015-2020 swoje środki przeznaczala w głównej mierze na zadania o charakterze bieżącym, zasadniczo ograniczając przy tym wydatki inwestycyjne.

Tabela 33. Zadłużenie Gminy Wyśmierzyce na przełomie lat 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zadłużenie	698 570,00	477 400,00	352 300,00	227 200,00	60 100,00	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Stan zadłużenia gminy Wyśmierzyce na dzień 01.01.2015 r. wynosił 675 340,00 zł.

Tabela 34. Wynik finansowy gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dochody ogółem	9 596 401,33	10 547 244,28	12 260 330,04	12 678 813,39	14 309 696,06	15 908 446,20
Wydatki ogółem	9 586 128,80	9 992 977,78	11 881 795,68	12 940 356,33	12 546 024,18	14 998 310,14
Wynik ogółem	10 272,53	554 266,50	378 534,36	- 261 542,94	1 763 671,88	910 136,06

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

Sytuacja finansowa jednostek samorządu terytorialnego może być oceniana na podstawie osiągniętych dochodów i wydatków bieżących oraz dochodów i wydatków majątkowych. Różnica między dochodami bieżącymi, a wydatkami bieżącymi określona jest, jako wynik bieżący, który występuje, jako nadwyżka operacyjna w przypadku osiągnięcia wartości dodatnich, lub deficyt operacyjny w przypadku ujemnego wyniku bieżącego. Wynik budżetu operacyjnego daje informację czy jednostka samorządu terytorialnego jest w stanie pokryć wydatki bieżące dochodami bieżącymi. Nadwyżka operacyjna umożliwia realizację nowych przedsięwzięć majątkowych, bezpośrednio przeznaczając ją na inwestycję lub pośrednio spłacając wcześniej zaciągnięte zobowiązania na cele inwestycyjne. Deficyt operacyjny oznacza, że bieżące wydatki przekraczają możliwości finansowe jednostki samorządu terytorialnego. Zadania bieżące mogą być realizowane wtedy kosztem sprzedaży majątku gminy lub poprzez zaciągnięcie nowych zobowiązań. W analizowanym okresie Gmina Wyśmierzyce najwyższą nadwyżką operacyjną miała w roku 2019, kiedy to poziom ten osiągnął kwotę 1 763 671,88 zł.

Elementem świadczącym o sytuacji finansowej gminy Wyśmierzyce są dochody oraz wydatki na jednego mieszkańca gminy.

Tabela 35. Dochody na 1 mieszkańca w gminie Wyśmierzyce na tle dochodów gmin z powiatu białobrzeskiego

Wyszczególnienie	Dochody na 1 mieszkańca				
	2015	2016	2017	2018	2019
gmina Wyśmierzyce	3 392,15	3 741,48	4 361,55	4 575,54	5 173,43
gmina Białobrzegi	3 234,97	3 900,98	4 019,02	4 482,83	5 405,42
gmina Promna	2 898,18	3 557,79	4 038,92	4 570,37	4 852,53
gmina Radzanów	3 359,92	4 360,55	4 750,22	4 899,85	5 390,59
gmina Stromiec	3 216,06	4 541,27	4 624,86	4 834,11	5 387,12
gmina Stara Błotnica	3 540,01	4 141,94	4 762,24	5 516,10	5 442,30

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych

Analizując dochody per capita w Gminie Wyśmierzyce zauważyć można z roku na rok tendencję rosnącą. W stosunku do 2015 roku wzrost ten wynosił o 1 781,28 zł. Świadczy to m.in. o dynamice rozwijania się gospodarki gminnej. Mimo zawirowań w otoczeniu zewnętrznym gospodarka gminna jest stabilna, rozwijająca się. W stosunku do ościennych gmin z powiatu białobrzeskiego gmina Wyśmierzyce w 2019 roku znajdowała się na 5 miejscu biorąc pod uwagę dochody na jednego mieszkańca.

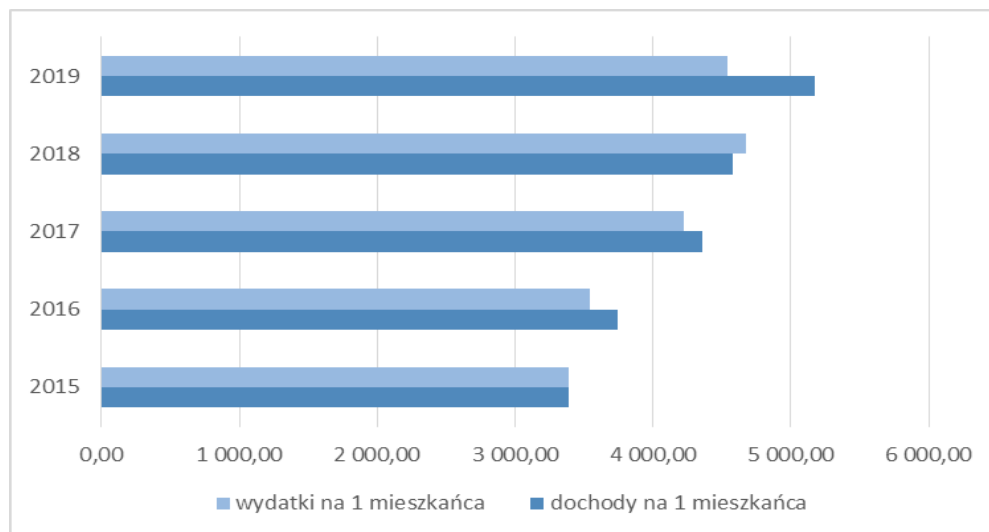
Tabela 36. Wydatki gminy Wyśmierzyce na tle wydatków gmin z powiatu białobrzeskiego

Wyszczególnienie	Wydatki na 1 mieszkańca				
	2015	2016	2017	2018	2019
gmina Wyśmierzyce	3 388,52	3 544,87	4 226,89	4 669,92	4 535,80
gmina Białobrzegi	3 470,44	3 798,19	3 964,36	4 495,12	5 793,05
gmina Promna	2 710,56	3 312,77	3 840,02	4 701,78	4 458,79
gmina Radzanów	3 220,85	4 022,18	4 744,34	4 854,33	5 311,96
gmina Stromiec	2 919,78	4 151,47	4 563,43	4 796,59	4 825,08
gmina Stara Błotnica	3 269,11	3 859,16	4 922,51	5 908,73	5 048,28

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Wyśmierzycach

W 2019 roku wydatki gminy Wyśmierzyce w przeliczeniu na jednego mieszkańca w porównaniu z rokiem 2015 zwiększyły się o 17,8%.

Jak widać na wykresie 13 w roku 2018 wydatki na jednego mieszkańca przewyższają dochody o 94,38 zł, co jest związane z deficytem budżetowym jaki w tym roku wystąpił. W pozostałych analizowanych okresach wydatki per capita były mniejsze od dochodów na 1 mieszkańca.

Wykres 13. Wydatki i dochody per capita w gminie Wyśmierzyce

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych

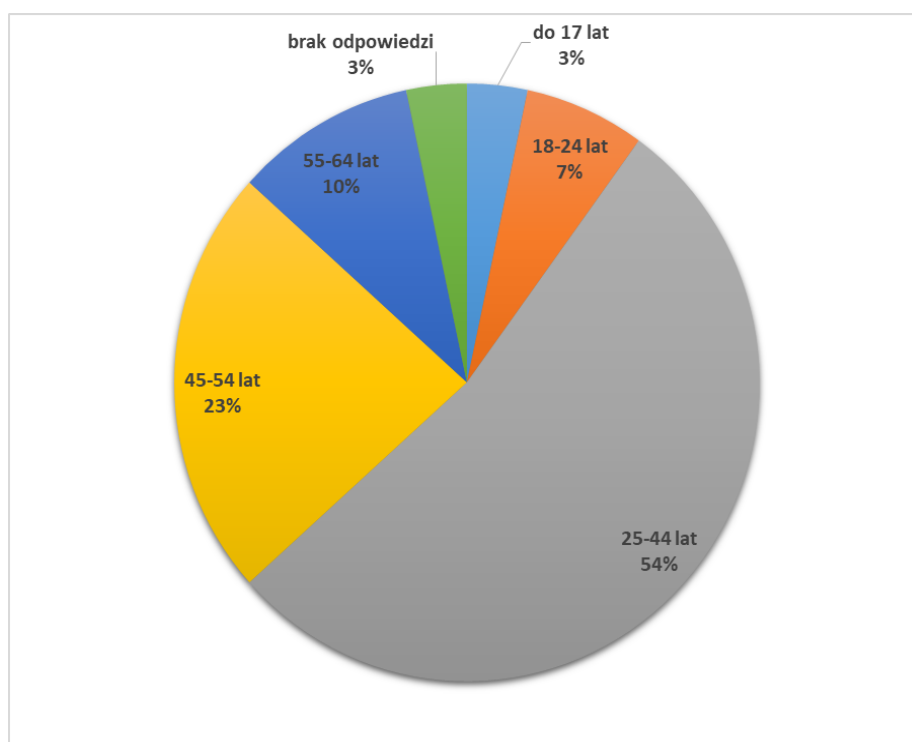
7. Podsumowanie wyników ankiet dotyczących głównych problemów społecznych mieszkańców oraz oceny gminy Wyśmierzyce

Jedną z podstawowych form partycypacji społecznej jest konsultacja z mieszkańcami, pracownikami oraz osobami mającymi istotny wpływ na funkcjonowanie Gminy. Dana forma kontaktu ze społecznością lokalną, pozwala na jej realny wpływ na formułowanie dokumentów strategicznych, w tym Strategii Rozwoju Gminy. Ważną cechą, która wyróżnia działania Gminy i nadaje jej poprawny charakter funkcjonowania wśród mieszkańców, jest możliwość uczestnictwa obywateli w stanowieniu prawa oraz podejmowaniu istotnych decyzji publicznych. Co ważne, możliwość zabierania głosu, w sprawach, które bezpośrednio dotyczą danego obywatela, jest niezwykle istotną kwestią w poczuciu bezpieczeństwa i przynależności do danej społeczności lokalnej.

W ramach opracowywania Strategii Rozwoju Gminy na lata 2021-2030 w miesiącu marcu 2021 roku zostało przeprowadzone anonimowe badanie ankietowe wśród głównej grupy interesariuszy. Ankiety w wersji papierowej zostały udostępniane w Miejsko – Gminnej Bibliotece Publicznej oraz Miejsko – Gminnym Ośrodek Pomocy Społecznej

w Wyśmierzycach. Ponadto link do elektronicznej wersji udostępniony został na stronie gminy Wyśmierzyce oraz na profilu społecznościom Facebook. Przedmiotowa ankieta była przeprowadzona i opracowana głównie na potrzeby przygotowania Strategii Rozwoju Gminy Wyśmierzyce.

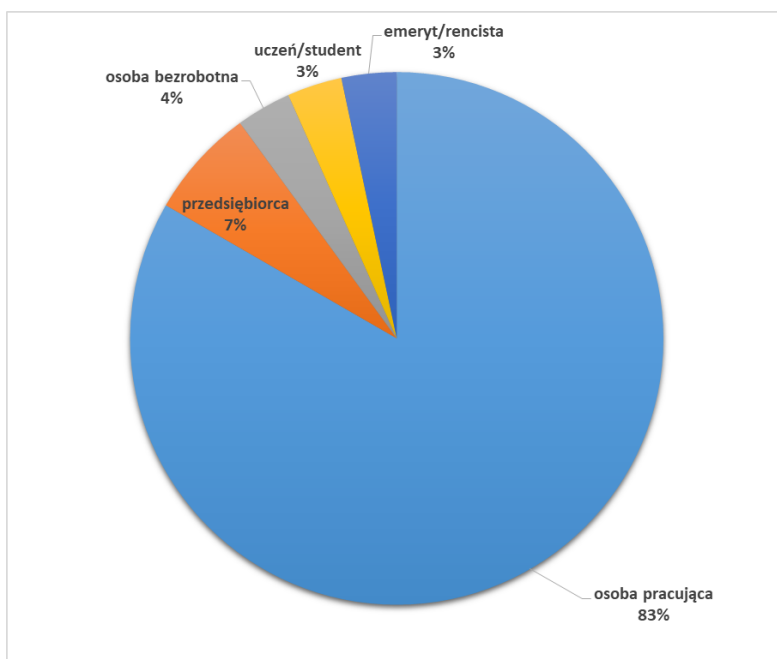
W ankiecie udział wzięło 30 mieszkańców Gminy, z czego 13,3% stanowili mężczyźni oraz 86,7% kobiety. Wiek respondentów był zróżnicowany. Największą grupę ankietowanych stanowiły osoby w wieku od 25 – 44 lat (53,3%), odnotowano również duży odsetek respondentów między 45 – 54 rokiem życia (23,3%). Najmniejszy odsetek stanowiły osoby do 17 lat.

Wykres 14. Ankietowani mieszkańcy Gminy Wyśmierzyce według wieku

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

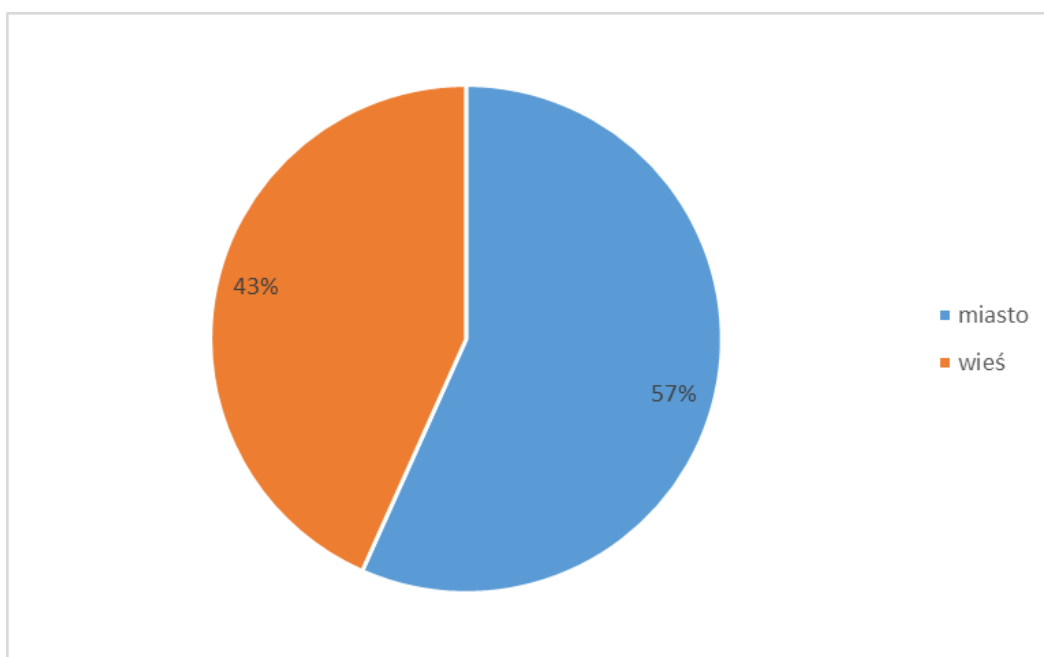
Największą część ankietowanych mieszkańców stanowiły osoby pracujące (83,3%). Najmniejszy odsetek respondentów stanowili przedsiębiorcy, uczniowie i studenci, osoby bezrobotne oraz emeryci i renciści (16,7%).

Wykres 15. Ankietowani mieszkańcy Gminy Wyśmierzyce według zajęcia/zatrudnienia

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Z racji przeprowadzania badań na obszarze całej Gminy, każdy mieszkaniec, miał możliwość wzięcia udziału w badaniu ankietowym. Wśród respondentów największy odsetek osób stanowili mieszkańcy miasta. Rozkład ankietowanych według miejsca zamieszkania przedstawia poniższy wykres.

Wykres 16. Liczba ankietowanych według miejsca zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Z danych wyników badań, w późniejszym etapie strategii, sformułowane zostały cele strategiczne, wraz z analizą SWOT, dotyczącą konkretnych obszarów.

Społeczność lokalna miała możliwość podzielenia się swoją opinią na temat:

- najważniejszych obszarów kryzysowych w Gminie,
- wyboru głównych kierunków rozwoju,
- zaproponowaniu inwestycji, które należy realizować w okresie obowiązywania strategii,
- słabych oraz mocnych stron Gminy,
- podzieleniu się dodatkowymi spostrzeżeniami na temat Gminy.

Aby uzyskać podstawę do formułowania Analizy SWOT, w tym najbardziej znaczących zalet oraz największych problemów występujących na terenie Gminy, zapytano mieszkańców o poszczególne uwarunkowania, wynikające z funkcjonowania Gminy Wyśmierzyce.

W odpowiedzi na pytanie o główne słabe strony Miasta i Gminy Wyśmierzyce respondenci wskazywali przede wszystkim na następujące elementy:

- brak połączeń komunikacyjnych,
- niewystarczająca liczba zakładów pracy (brak miejsc pracy),
- brak dostępu do gazociągu,
- dostęp do nowoczesnych technologii i Internetu.

Wśród respondentów największymi zagrożeniami dla rozwoju Gminy Wyśmierzyce są:

- trudności budżetowe,
- ucieczka ludzi młodych z obszarów wiejskich do większych miast,
- brak obszarów przeznaczonych bezpośrednio pod działalność inwestycyjną,
- brak inicjatywy społecznej.

Z kolei szansą dla rozwoju Gminy wśród ankietowanych jest przede wszystkim:

- środki z Unii Europejskiej,
- wysokie walory środowiska naturalnego,
- przeznaczenie obszarów pod inwestycje w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- rozwój małej przedsiębiorczości (handel, usługi).

Dla mieszkańców Gminy Wyśmierzyce, osób biorących udział w przeprowadzonej ankiecie w perspektywie najbliższych kilku lat głównym priorytetem powinna być rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej (w tym chodniki), rozbudowa i modernizacja infrastruktury wodociągowej, poprawa dostępności i jakości opieki zdrowotnej (w tym rozbudowa i modernizacja zakładu opieki zdrowotnej), budowa infrastruktury gazowej, rozwój turystyki oraz zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży.

Mając na uwadze powyższe w działaniach proponowanych do realizacji warto uwzględnić inicjatywy mające na celu poprawę jakości życia mieszkańców, w tym np.:

pozyskiwanie środków zewnętrznych, organizację zajęć pozalekcyjnych, zagospodarowanie wolnych budynków użyteczności publicznej do celów działalności miejskiej i kulturalnej dla mieszkańców Gminy, organizację rozrywek dla mieszkańców (np. plenerowe kino letnie).

8. Analiza SWOT

Słowem wstępu należy przybliżyć odbiorcy strategii, czym jest i jakie zadanie ma spełniać analiza SWOT w strategicznej ocenie Gminy. Analiza SWOT w usystematyzowany sposób przedstawia metodę określenia wewnętrznych i zewnętrznych czynników mających na celu zaplanowanie dalszego rozwoju. Analizę SWOT dzieli się na cztery główne segmenty, przedstawiające wewnętrzne (słabe oraz mocne strony) oraz zewnętrzne (szanse i zagrożenia) uwarunkowania. Mocne strony określają segmenty oraz aspekty, które wyróżniają Gminę, sprawiają, że staje się ona w oczach odbiorcy bardziej atrakcyjna. Słabe strony natomiast określają aspekty, z jakimi Gmina powinna zmierzyć się w przyszłości, a na ich podstawie tworzy się główne cele strategiczne. Szanse przedstawiają zewnętrzne czynniki, które w znaczący sposób mogą wpłynąć pozytywnie na rozwój i funkcjonowanie Gminy, natomiast zagrożenia określają, jakie aspekty w negatywny sposób mogą pogarszać sytuację gminy w danych obszarach działalności.

Tabela 37. Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
• dobre powiązania komunikacyjne - droga krajowa nr 48, • bliskość: Warszawy, Radomia, Łodzi • czyste środowisko (powietrze, woda), • bliskość rzeki Pilicy, • dziedzictwo historyczno-kulturowe, przyrodnicze, • bliskość obszaru Natura 2000, • szlaki piesze, • szlaki rowerowe, • bardzo korzystne warunki przyrodnicze i glebowe do produkcji żywności prozdrowotnej, • potencjał ludzki w postaci zasobów siły roboczej, • otwartość na inwestycje w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego, • oczyszczalnia ścieków, • dobrze funkcjonująca oświata (szkolnictwo podstawowe),	• stan infrastruktury drogowej i około drogowej (nieodpowiednie chodniki, ścieżki), • brak sieci gazowej, • niewystarczająca promocja Gminy, • ograniczona powierzchnia terenów inwestycyjnych, • niedostatecznie rozwinięta infrastruktura rekreacyjnoturystyczna, • brak wyznaczonych terenów rekreacyjnych, • tradycyjne, nieekologiczne źródła ciepła, • brak poradni specjalistycznych wyposażonych w profesjonalny sprzęt, • niewystarczająca ilość i wyposażenie placów zabaw dla dzieci i młodzieży, • ograniczona liczba miejsc pracy, • słabo rozwinięta baza noclegowo-gastronomiczna, • niski poziom skanalizowania gminy – obszar wiejski, • niska integracja mieszkańców i poziom

wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych,	partycypacji społecznej, występowanie dzikich wysypisk śmieci, niewystarczająco rozwinięta oferta spędzania wolnego czasu dla młodzieży i osób dorosłych,
Szanse	Zagrożenia
atrakcyjne położenie, wzrost zainteresowania ludności, rekreacją i odpoczynkiem na obszarach wiejskich, warunki do rozwoju agroturystyki i rolnictwa prozdrowotnego, możliwość pozyskania zewnętrznego dofinansowania, promowanie gminy jako miejsca czystegoekologicznie, rozwój lokalnej gospodarki, rozwój współpracy międzygminnej, współpraca z powiatem i województwem, zwiększająca się świadomość ekologiczna,	niewystarczająca identyfikacja regionu jako atrakcyjnego pod względem turystyczno-rekreacyjnym, migracje ludzi młodych do większych miast, bezrobocie, starzenie się społeczeństwa, zmiany klimatyczne powodujące ryzyko wystąpienia suszy i powodzi,

Źródło: opracowanie własne

8.1. Misja i wizja rozwoju Gminy Wyśmierzyce

Misje i wizje porządkują przyszłość Gminy, wyznaczają ramy, w których ma być realizowana strategia oraz stanowią wzorzec określający jej tożsamość, charakter i sposób postępowania. Określenie misji i wizji Gminy pozwala stworzyć fundamenty dla zamierzonych działań i opcji.

Rozwój gminy jest złożonym procesem i zależy od bardzo wielu czynników, dlatego projektując wizję i misje gminy Wyśmierzyce oraz strategiczny obszar i kierunki rozwoju zwrócono uwagę na następujące czynniki:

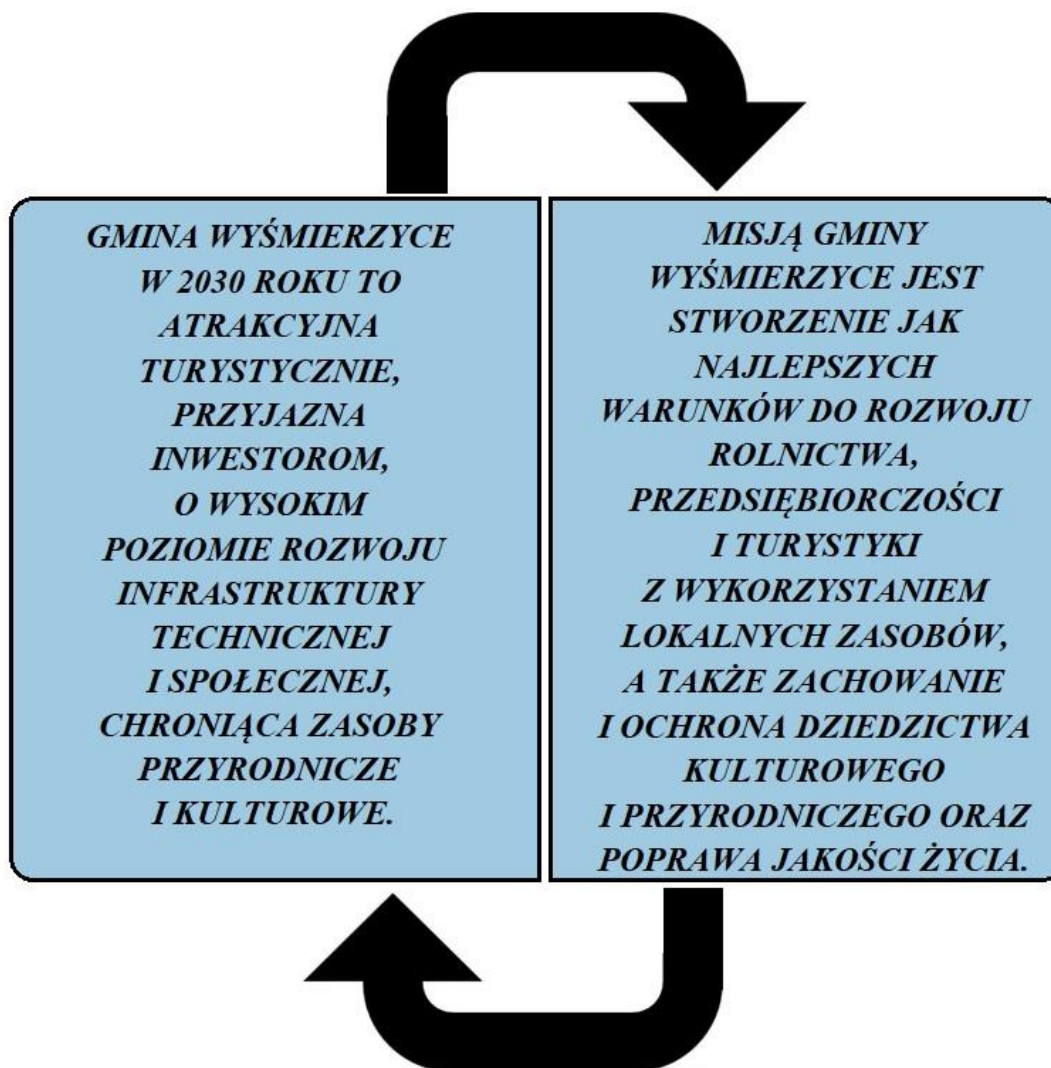
- kompetencje samorządu gminnego oraz jego możliwości finansowe,
- uwarunkowania zewnętrzne zidentyfikowane jako szanse i zagrożenia w analizie SWOT,
 - uwarunkowania zewnętrzne zidentyfikowane jako mocne i słabe strony gminy w analizie SWOT,
- instrumenty i programy finansowe, dostępne dla gmin w ramach środków unijnych oraz budżetu państwa,
- obowiązujące dokumenty strategiczne na poziomie krajowym, regionalnym, powiatowym i gminnym,
- wnioski z badania sondażowego wśród mieszkańców i kluczowych reprezentantów społecznych.

Celem wyznaczenia misji i wizji jest określenie optymalnego kierunku rozwoju jednostki samorządowej w przyszłości oraz ram dla działań realizowanych w strategii. Wizja określa stan docelowy, do osiągnięcia, którego jednostka będzie dążyć w kolejnych latach, do 2030 roku. Wizja rozwoju powinna, więc odpowiedzieć na pytanie, jak będzie wyglądała sytuacja społeczno – gospodarcza po upływie danego okresu, uwzględniając realizację planowanych działań strategicznych. Natomiast misja określa sposób osiągnięcia stanu docelowego. Zdefiniowanie misji i wizji jest kluczowym elementem strategii, któremu podporządkowane są wszystkie cele realizowane przez jednostkę oraz działania podejmowane w ramach tych celów.

Istotą zdefiniowania misji jest wskazanie roli, jaką władze Gminy powinny pełnić w dążeniu do najbardziej pożądanego przyszłego kształtu Gminy Wyśmierzyce (wizji) w oparciu o posiadane zasoby z uwzględnieniem potrzeb mieszkańców i kluczowych interesariuszy. Sformułowana wizja daje wskazówki dotyczące kierunku i sposobu działania władz przyjętego do 2030 roku.

Gmina Wyśmierzyce ma duże szanse na rozwój gospodarczy w oparciu o turystykę (walory przyrodnicze i kulturowe), przedsiębiorczość (głównie w zakresie przetwórstwa rolno - spożywczego) i ekologiczne rolnictwo. Wykorzystanie tych wewnętrznych potencjałów, przy pomocy środków zewnętrznych, przyczyni się do przyspieszenia procesu wzrostu lokalnej gospodarki i poprawy życia mieszkańców. Głównym kluczem do zmiany sytuacji na terenie gminy jest skoncentrowanie się na lepszym wykorzystaniu lokalnych zasobów na cele gospodarki i turystyki. Przewiduje się, że w 2030 roku Gmina Wyśmierzyce będzie:

- gminą z większą ilością atrakcyjnych miejsc pracy,
- gminą sprzyjającą rozwojowi przedsiębiorczości, przyjazną dla inwestorów zainteresowanych lokowaniem tu swoich kapitałów,
- gminą atrakcyjną turystycznie,
- gminą rozwijającą ekologiczne rolnictwo.

Rysunek 12. Misja i wizja Gminy Wyśmierzyce

Źródło: opracowanie własne

8.2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia.

Na podstawie diagnozy aktualnego stanu Gminy Wyśmierzyce, jej sytuacji gospodarczej, społecznej i przestrzennej oraz uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, a także dążąc do osiągnięcia stanu Gminy opisanego w wizji rozwoju określono 3 cele strategiczne, którymi są:

Cel I: Atrakcyjna przestrzeń, dostępna i spójna terytorialnie.

Cel II: Zrównoważony rozwój gospodarki oparty na zasobach środowiska przyrodniczego.

Cel III: Poprawa, jakości życia mieszkańców.

Cele strategiczne będą osiągnięte poprzez realizację celów operacyjnych, które zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 38. Cele strategiczne i operacyjne Gminy Wyśmierzyce

<i>Cel I. Atrakcyjna przestrzeń, dostępna i spójna terytorialnie</i>	<i>Cel II. Zrównoważony rozwój gospodarczy oparty na zasobach środowiska przyrodniczego</i>	<i>Cel III. Poprawa jakości życia mieszkańców</i>
1.1. Poprawa gospodarki wodno-ściekowej poprzez rozbudowę niezbędnej infrastruktury.	2.1. Rozwój turystyki w oparciu o lokalne produkty i usługi	3.1. Wysoka jakość opieki, edukacji i wychowania
1.2. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na cele rekreacyjne i turystyczne	2.2. Tworzenie korzystnych warunków rozwoju istniejących i powstawanie nowych przedsiębiorstw	3.2. Poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego
1.3. Poprawa stanu i jakości dróg – poprawa dostępności komunikacyjnej	2.3. Racjonalna i przyjazna środowisku gospodarka odpadami w gminie	3.3. Wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego w gminie

Źródło: opracowanie własne

Tabela 39. Kierunki działań celi strategicznych

Cel strategiczny I: Atrakcyjna przestrzeń, dostępna i spójna terytorialnie		
Cel operacyjny	Kierunki działań	Oczekiwane rezultaty
1.1. Poprawa gospodarki wodno-ściekowej poprzez rozbudowę niezbędnej infrastruktury.	rozbudowa i modernizacja infrastruktury wodociągowej na obszarach wiejskich, • rozbudowa infrastruktury kanalizacyjnej (kanalizacja ściekowa i deszczowa, oczyszczalnia ścieków, przydomowe oczyszczalnie ścieków), • -budowa, rozbudowa lub modernizacja oczyszczalni ścieków	• zwodociągowanie w pełni terenu Gminy Wyśmierzyce, • skanalizowanie pozostałej części miasta Wyśmierzyce, • przystosowanie oczyszczalni do zwiększonej liczby odbiorców

1.2. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na cele rekreacyjne i turystyczne.	• budowa i rozbudowa małej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej (ścieżki piesze, wiaty przystankowej, siłownie na świeżym powietrzu, place zabaw) • rozwój i promocja infrastruktury sportowo-edukacyjno-kulturalnej, w tym termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	• zwiększenie dostępności uprawianie sportu na świeżym powietrzu • poprawa efektywności energetycznej budynków
1.3. Poprawa stanu i jakości dróg - poprawa dostępności komunikacyjnej.	• budowa i modernizacja dróg • budowa spójnej sieci ścieżek rowerowych • rozwój infrastruktury technicznej • Budowa i modernizacja miejsc parkingowych	• rozbudowa sieci drogowej na terenie Gminy • poprawa jakości dróg i chodników
Cel strategiczny II. Zrównoważony rozwój gospodarczy oparty na zasobach środowiska przyrodniczego		
2.1. Rozwój turystyki w oparciu o lokalne produkty i usługi	• rozwój gospodarstw agroturystycznych, • wsparcie przedsiębiorczości, związanej z turystyką i budową infrastruktury turystycznej (obiekty noclegowe i gastronomiczne, atrakcje turystyczne), • prowadzenie promocji turystycznej (foldery, mapy, publikacje, broszury, strona internetowa, imprezy promocyjne) oraz umieszczanie atrakcji i bazy turystycznej w popularnych portalach turystycznych	• zwiększenie znajomości terenem Gminy Wyśmierzyce, • rozwój turystyki dzięki powstawaniu baz noclegowych oraz atrakcji turystycznych.
2.2. Tworzenie korzystnych warunków rozwoju istniejących i powstawanie nowych przedsiębiorstw	• promocja lokalnych przedsiębiorstw • organizacja szkoleń z zakresu przedsiębiorczości np. dla osób	• zwiększenie miejsc pracy, a dzięki temu spadek bezrobocia na terenie gminy,

	pragnących rozpocząć własną działalność gospodarczą • produkcja działań na rzecz wspierania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości (np. informację w zakresie kredytów niskoprocentowych, funduszy na rozpoczęcie działalności gospodarczej, kredytów preferencyjnych) • podejmowanie działań skierowanych na pozyskiwanie inwestorów, • wyznaczanie terenów przeznaczonych pod inwestycje z dostępem do podstawowych mediów.	• eliminowanie wykluczenia społecznego, • zwiększenie liczby przedsiębiorców na terenie Miasta • aktywizacja gospodarcza mieszkańców
2.3. Racjonalna i przyjazna środowisku gospodarka odpadami w gminie	• działania edukacyjne i szkoleniowe w zakresie ekologii, przeciwdziałania zanieczyszczeniu środowiska oraz gospodarki odpadami w gospodarstwach domowych • realizacja programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest • dążenie do osiągnięcia wysokich wskaźników odzysku	• podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców • dążenie do ograniczenia wytwarzania odpadów komunalnych • zwiększenie poziomu recyklingu odpadów komunalnych
Cel strategiczny III. Poprawa jakości życia mieszkańców		
3.1. Wysoka jakość opieki, edukacji i wychowania	• rozwój instytucji opieki nad dziećmi do lat 3 • rozszerzenie oferty edukacyjnej placówek przedszkolnych i szkół podstawowych o dodatkowe zajęcia, • remont, adaptacja, rozbudowa, modernizacja i wyposażenie placówek edukacji przedszkolnej i podstawowej, • rozwój form wsparcia osób starszych (m.in. Kluby Seniora),	• zwiększenie poziomu uczestnictwa mieszkańców w życiu gminy • poprawa warunków nauczania w szkołach podstawowych i przedszkolach • umożliwienie kontynuacji ścieżki edukacyjnej w lepszych uczelniach dzięki

	• poprawa dostępu mieszkańców do infrastruktury sportu i rekreacji, • skuteczne wspieranie kadry pedagogicznej w rozwoju zawodowym • wykorzystywanie nowoczesnych technologii i metod w procesie kształcenia, • zwiększenie dostępności usług internetowych i telekomunikacyjnych • rozwój publicznej komunikacji zbiorowej • rozwój budownictwa komunalnego	wysokim wynikiem nauczania • stworzenie dobrych warunków do życia i zamieszkania dla rodzin z dziećmi • zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców • zmniejszenie liczby zachorowań i zgonów z powodu problemów zdrowotnych
3.2. Poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego	• rozwój miejskiej oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej • zwiększenie dostępu do wydarzeń miejskich • inicjowanie wydarzeń budujących tożsamość lokalną m.in. poprzez upamiętnianie tradycji i historii miasta i jego mieszkańców	• poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego wśród mieszkańców • integracja mieszkańców i wzmacnianie więzi społecznych • zwiększenie aktywności sportowo-rekreacyjnej mieszkańców • zwiększenie poziomu wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego Miasta
3.3. Wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego w gminie	• doposażenie jednostek straży pożarnej • wymiana, modernizacja i rozbudowa oświetlenia ulicznego • budowa bezpiecznych przejść dla pieszych	• poprawa bezpieczeństwa publicznego • zwiększenie bezpieczeństwa ruchu drogowego na terenie Miasta • zmniejszenie liczby wypadków drogowych • poprawa bezpieczeństwa pieszych

Źródło: opracowanie własne

Cel strategiczny I: Atrakcyjna przestrzeń, dostępna i spójna terytorialnie

Kluczem zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańców jest stworzenie atrakcyjnej przestrzeni do życia, pracy i wypoczynku. Niezwykle ważnym czynnikiem przyczyniającym się do rozwoju gospodarczego i wysokiej jakości życia jest dostępność komunikacyjna, rozumiana jako układ lokalnych dróg. Należy dążyć do zapewnienia jak najlepszej dostępności komunikacyjnej Gminy Wyśmierzyce poprzez modernizację istniejących dróg i budowę nowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą w postaci chodników. Dostępność komunikacyjną gminy zwiększy również budowa parkingów oraz infrastruktury służącej komunikacji publicznej. Takie działania zaprocentują pojawieniem się nowych inwestorów oraz turystów, którzy będą mogli szybciej i łatwiej przemieścić się z jednego miejsca do drugiego.

Z punktu widzenia zwiększania atrakcyjności turystycznej gminy kluczowym jest, aby dotychczas podejmowane działania w zakresie ochrony środowiska oraz budowania ekologicznego wizerunku gminy były kontynuowane i rozwijane. Należy dążyć do uzupełnienia brakującej infrastruktury w zakresie gospodarki wodno-ściekowej (szczególnie na obszarach wiejskich) oraz infrastruktury gazowej, a także zadbać o większą świadomość mieszkańców w zakresie selektywnej zbiórki odpadów i dbania o estetykę własnego miejsca zamieszkania.

Cel strategiczny II. Zrównoważony rozwój gospodarczy oparty na zasobach środowiska przyrodniczego

Na terenie Gminy Wyśmierzyce od 2018 roku zauważyć można wzrost liczby mieszkańców. W ślad za tym, powinna rosnąć także oferta usług zaspokajających ich potrzeby. Z tego względu Gmina powinna tworzyć warunki dla rozwoju działalności lokalnych przedsiębiorców. Gmina Wyśmierzyce położona jest na obszarze bogatym w walory i zasoby przyrodnicze, które należy chronić, a z drugiej strony udostępniać dla celów edukacyjnych, rekreacyjnych i sportowych. Rozwój społeczno-gospodarczy powinien, bowiem się opierać na zasadach zrównoważonego rozwoju. Oznacza on dążenie do równowagi pomiędzy potrzebami gospodarczymi i wymaganiami ochrony środowiska. Gmina Wyśmierzyce posiada potencjał do rozwoju turystyki, który należy oprzeć na wykorzystaniu licznych walorów przyrodniczych i kulturowych. Potencjał turystyczny gminy należy wzmacniać poprzez rozbudowę infrastruktury turystycznej. Ważnym elementem jest również prowadzenie działań, które przyczynią się do napływu nowych inwestycji zewnętrznych do gminy i lokowania ich na wyznaczonych terenach inwestycyjnych. Sprzyjać temu powinna przyjazna polityka podatkowa gminy wobec nowych inwestorów, a także aktywne wsparcie ich w procesie inwestowania i uruchamiania działalności gospodarczej.

Cel II zakłada również rozwój w kierunku ekologii. Dążąc do modernizacji systemu gospodarki odpadami, Gmina Wyśmierzyce będzie prowadzić działania w celu zwiększenia

stopnia recyklingu i segregacji odpadów komunalnych. Obydwa elementy: rozwój gospodarczy i poprawa stanu środowiska stanowiąc będą źródło systematycznego podnoszenia jakości życia mieszkańców.

Cel strategiczny III. Poprawa jakości życia mieszkańców

Czynnikami poprawiającymi jakość życia mieszkańców jest przede wszystkim rozwój oferty edukacyjnej, sportowej, kulturalnej oraz innych usług społecznych. W Gminie Wyśmierzyce, podobnie jak w całym kraju, obserwuje się starzenie się społeczeństwa. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym jest większa od liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Oferta społeczna powinna zaspakajać potrzeby każdej grupy wiekowej, bez względu na pochodzenie, płeć czy sytuację materialną. Powinna być on także dostosowana dla osób ze szczególnymi potrzebami, aby nie powodować wykluczenia społecznego albo dyskryminacji. Ważnym elementem do osiągnięcia celu jest również zwiększenie świadomości i aktywności mieszkańców w życiu Gminy. Zaangażowani mieszkańcy, gotowi do budowania relacji społecznych, tworzą istotną podstawę do rozwoju społecznego i gospodarczego. Aktywne społeczeństwo to kapitał organizacji pozarządowych, działających na rzecz rozwoju lokalnego i podniesienia poziomu życia mieszkańców, co przekłada się na rozwój przedsiębiorczości i innowacyjnego biznesu. Cel strategiczny III zakłada działania w zakresie poprawy jakości opieki, edukacji i wychowania, rozwoju oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej. Gmina Wyśmierzyce pragnie zwiększyć poziom bezpieczeństwa swoich mieszkańców przede wszystkim dzięki budowie bezpiecznych przejść dla pieszych oraz rozbudowanie oświetlenia ulicznego w tzw. ciemnych miejscach.

8.3. Źródła finansowania

Realizacja założeń Strategii Rozwoju Gminy Wyśmierzyce na lata 2021-2030 wymaga zidentyfikowania źródeł finansowania zaplanowanych przedsięwzięć. Gmina Wyśmierzyce na bieżąco analizuje możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania działalności. Analizy te obejmują:

- fundusze unijne, w ramach Mazowieckiego Regionalnego Programu Operacyjnego dla bieżącej perspektywy finansowej oraz kolejnego okresu, a także ogólnopolskich programów operacyjnych;
- programy rządowe, w tym m.in. Fundusz Rozwoju Dróg Samorządowych, Maluch+, Senior+, Dostępność+, Fundusz Inwestycji Lokalnych oraz inne programy w obszarze ochrony środowiska, sportu, kultury, edukacji i innych;
- programy jednostek samorządu terytorialnego wyższych szczebli, w tym zwłaszcza programy finansowane ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego;
- inne, nieunijne fundusze międzynarodowe, np. Fundusze Norweskie;

- inne zwrotne i bezzwrotne źródła finansowania, dystrybuowane przed podmioty publiczne i prywatne.

Powyższe instrumenty finansowe, jak i środki własne wskazują na potencjalne źródła finansowe, z których mogą być pozyskane środki na realizację Strategii Rozwoju Gminy Wyśmierzyce na lata 2021- 2030.

8.4. Polityka przestrzenna w Strategii Rozwoju

Jednym z najważniejszych zadań samorządu terytorialnego jest kreowanie ładu przestrzennego. Według Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, ład przestrzenny określa się, jako ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Planowanie przestrzenne, w tym polityka przestrzenna Gminy, powinna regulować oraz ograniczać rozwój spontaniczny. Jednym z podstawowych dokumentów, określających politykę przestrzenną w Gminie jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego. Jednakże, istnieją na terenie Gminy dokumenty, określające prawo miejscowe, którymi są Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego. Określają one przeznaczenie terenów pod konkretne funkcje oraz określać sposoby ich zagospodarowania, jak i wytyczne dotyczące zabudowy. Strategia Rozwoju Gminy, również w dużym stopniu kształtuje oraz określa politykę przestrzenną i stanowi podstawę do tworzenia, poprawy oraz rozwoju działań związanych z planowaniem przestrzennym. Strategia Rozwoju Gminy Wyśmierzyce, określa w szczegółowy sposób wszelkie relacje społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne, które prowadzą do tworzenia ładu przestrzennego w Gminie. W związku z nowelizacją ustawy o prowadzeniu polityki rozwoju, gdzie ważnym aspektem dla Gminy powinien być rozwój polityki przestrzennej, stworzono model przestrzennofunkcjonalny dla Gminy, co więcej, zwrócono uwagę na aspekty planowania przestrzennego oraz określono cele i zadania związane z kreowaniem polityki przestrzennej w Gminie.

8.5. Spójność kierunków rozwoju Gminy Wyśmierzyce z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa mazowieckiego

Cele strategiczne oraz cele operacyjne ujęte w niniejszej Strategii odnoszą się do zidentyfikowanych problemów mieszkańców na obszarze Gminy Wyśmierzyce, są również spójne z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu o randze krajowej i wojewódzkiej.

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku stanowi podstawowy i nadrzędny dokument strategiczny regionu. W tejże Strategii za priorytetowy cel strategiczny przyjęto: Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych

i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym. Oprócz celu priorytetowego w dokumencie przyjęto trzy cele strategiczne: Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii, Poprawę dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego, poprawę jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki. Uzupełnieniem powyższych celów strategicznych są dwa ramowe cele strategiczne: Zapewnienie gospodarce zdywersyfikowanego zaopatrzenia w energię przy zrównoważonym gospodarowaniu zasobami środowiska oraz Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia.

Poniższa tabela przedstawia spójność celów operacyjnych zawierających się w Strategii Rozwoju Gminy Wyśmierzyce na lata 2021-2030 z kierunkami działań wskazanych w Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku.

Tabela 40. Spójność celów operacyjnych ze Strategią rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku	Strategia rozwoju Gminy Wyśmierzyce na lata 2021-2030
Priorytetowy cel strategiczny: <i>Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym:</i> • Tworzenie warunków do generowania i absorpcji innowacji, • Rozwój produkcji: tworzenie warunków przyjaznych dla inwestorów i przedsiębiorców, • Umędzynarodowienie gospodarcze, • Tworzenie warunków do zwiększenia inwestycji pozarolniczych – głównie w przemyśle rolno-spożywczym, • Wspieranie tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw produkcyjnych	1.1. 1.3. 2.2.
Cel strategiczny 1: <i>Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii:</i> • Wykorzystanie i wzmacnianie specjalizacji regionalnych, • Wspieranie rozwoju nowych technologii, w szczególności biotechnologii i biomedycyny, nanotechnologii, fotoniki i optoelektroniki, technologii informacyjno-komunikacyjnych	1.1. 1.2. 1.3. 2.1.

(TIK) i kosmicznych • Warszawa jako ośrodek stołeczny – rozwój i uzupełnianie funkcji metropolitalnych, • Restrukturyzacja miast w celu wzmocnienia ich funkcji społeczno-gospodarczych, • Zwiększenie dostępu do szerokopasmowego Internetu i e-usług	
Cel strategiczny 2: <i>Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego:</i> • Zwiększenie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionu, • Zapobieganie nadmiernej suburbanizacji i kreowanie ładu przestrzennego, • Rozwój form transportu przyjaznych dla środowiska i mieszkańców, • Udrożnienie systemu tranzytowego	1.2. 1.3.
Cel strategiczny 3: <i>Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki:</i> • Aktywizacja rezerw rynku pracy oraz działania na rzecz poprawy sytuacji demograficznej, • Wzrost wykorzystania zasobów ludzkich poprzez zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej, • Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna, • Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz działania na rzecz ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego	3.1. 3.2. 3.3.
Ramowy cel strategiczny 1: <i>Zapewnienie gospodarce regionu zdywersyfikowanego zaopatrzenia w energię przy zrównoważonym gospodarowaniu zasobami środowiska:</i> • Wspieranie rozwoju przemysłu ekologicznego i eko-innowacji , • Produkcja energii ze źródeł odnawialnych, • Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska, • Dywersyfikacja źródeł energii i jej efektywne wykorzystanie, • Modernizacja i rozbudowa lokalnych sieci energetycznych oraz poprawa infrastruktury przesyłowej, • Przeciwdziałanie zagrożeniom naturalnym, • Poprawa jakości wód, odzysk/unieszkodliwianie odpadów, odnowa terenów skażonych oraz ograniczenie emisji zanieczyszczeń	2.1. 2.3.

Ramowy cel strategiczny 2: <i>Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia:</i> • Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu,• Kreowanie miast jako centrów aktywności kulturalnej,• Wspieranie rozwoju sektora kreatywnego,• Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej,• Upowszechnianie kultury i twórczości.	1.2. 2.1. 2.2. 3.2.

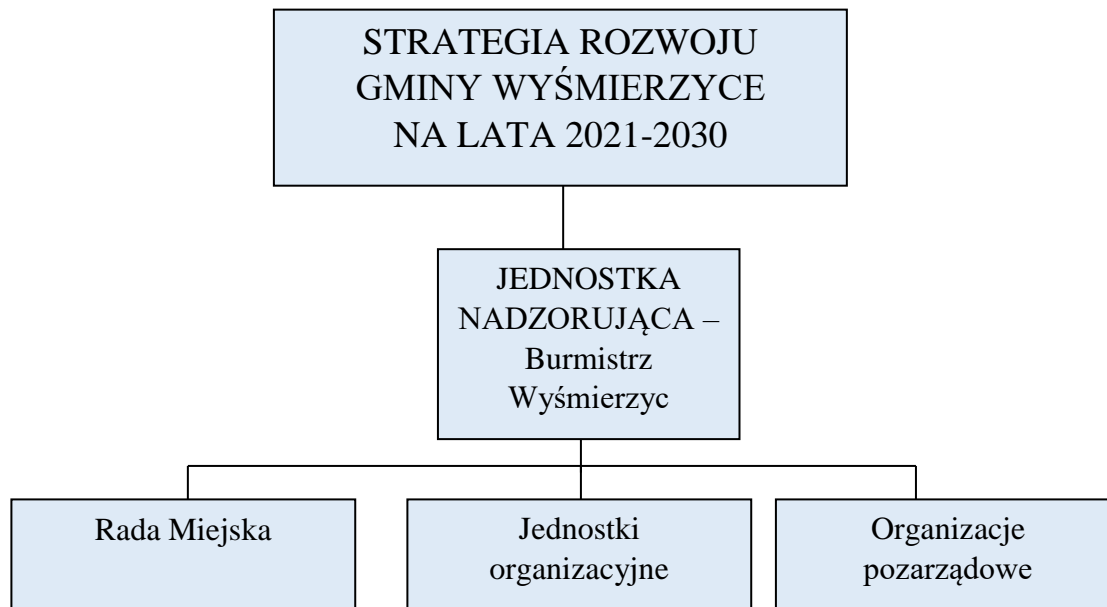
Źródło: opracowanie własne

8.6. Wdrażanie, realizacja i monitoring strategii

Realizacja strategii rozwoju jest złożonym procesem zarówno pod względem technicznym, jak i finansowym. Prawidłowa realizacja działań uzależniona jest przede wszystkim od sprawnego zarządzania oraz wyznaczenia odpowiednich jednostek odpowiedzialnych za realizację poszczególnych elementów strategii.

Osiągnięcie założonych celów będzie w dużej mierze uzależnione od tego, czy inne podmioty (przedsiębiorstwa, instytucje otoczenia biznesu, organizacje pozarządowe) zechcą włączyć się w nurt działań zaproponowanych w niniejszej strategii.

Podmiotami zaangażowanymi w proces realizacji strategii będzie sektor publiczny (władze samorządowe, Urząd Miejski, jednostki organizacyjne, inne jednostki samorządu terytorialnego), sektor prywatny (partnerzy prywatni i biznesowi, przedsiębiorcy, inwestorzy, organizacje otoczenia biznesu, zrzeszenia gospodarcze) oraz sektor społeczny (mieszkańcy, organizacje pozarządowe, liderzy społeczni, osoby publiczne). Z kolei za etap wdrażania, monitorowania, ewaluacji i aktualizacji Strategii odpowiedzialny będzie Burmistrz Wyśmierzyc, Rada Miejska oraz odpowiednie komórki Urzędu i jednostki organizacyjne.

Rysunek 13. Realizacja Strategii Rozwoju Gminy Wyśmierzyce na lata 2021-2030

Źródło: opracowanie własne

System monitorowania pełni funkcje kontrolne oraz weryfikujące skuteczność wdrażanych przedsięwzięć. Efekty Strategii będą monitorowane i opisywane w corocznym Raporcie o stanie gminy, który jest obowiązkowym dokumentem zgodnie z art. 28aa ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym. Zgodnie z powyższą ustawą „Raport obejmuje podsumowanie działalności burmistrza w roku poprzednim, w szczególności realizację polityk, programów, strategii, uchwał rady gminy.”. Jednocześnie monitorowanie strategii umożliwi także rzetelne informowanie podmiotów zewnętrznych o uzyskanych wynikach, zrealizowanych działaniach, osiągniętych celach i planowanych strategicznych inwestycjach czy projektach.

Bibliografia

1. Lokalna Strategia Rozwoju 2009 – 2015, Lokalna Grupa Działania „Zapilicze” dla gmin powiatu białobrzeskiego: Białobrzegi, Promna, Radzanów Stromiec, Stara Błotnica i Wyśmierzyce.
2. Programu rozwoju kultury w gminie Wyśmierzyce na lata 2021-2025.
3. Raport o stanie Gminy Wyśmierzyce za rok 2019.
4. Stanisław LISZEWSKI Uniwersytet Łódzki TREŚCI, FORMY, PRZESTRZENIE I KLASYFIKACJI.
5. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku.
6. System Informacji Przestrzennej Powiatu Białobrzeskiego
7. Tradycja Mazowska powiat białobrzegi Przewodnik subiektywny.
8. Wspólna Strategia Działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2021-2024.

Strony internetowe

1. <http://stat.gov.pl/>
2. <http://www.wysmierzyce.pl/>
3. <http://www.bialobrzegipowiat.pl/>
4. <https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>
5. https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/rejestr-zabytkow/zestawienia-zabytkow-nieruchomych/
6. <http://mazowsze.travel/jak-spedzic-czas/kajakiem/item/26-pilica>
7. <https://pzdpbialobrzegi.pl/wykaz-drog-powiatowych/>
8. <http://beta.btsearch.pl/>
9. <https://www.polskawliczbach.pl/Wysmierzyce>

Spis tabel

Tabela 1. Realizacja wniosków inwestorów w liczbach w latach 2018-2020	16
Tabela 2. Wykaz dróg przebiegających przez miasto i gminę Wyśmierzyce	26
Tabela 3. Zużycie wody na potrzeby ludności w latach 2015-2019	29
Tabela 4. Ilość wytwarzanych odpadów komunalnych na terenie Gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2019 (w tonach).....	30
Tabela 5. Sposób ogrzewania budynków	32
Tabela 6. Łączne ilości zużytych paliw w budynkach	33
Tabela 7. Maszty telekomunikacyjne na terenie gminy Wyśmierzyce	35
Tabela 8. Wykaz podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie Miasta i Gminy Wyśmierzyce	37
Tabela 9. Liczba wpisów wg sekcji działalności gospodarczej	40
Tabela 10. Liczba mieszkańców Gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2020.....	45
Tabela 11. Liczba urodzeń i zgonów w Gminie Wyśmierzyce w latach 2015-2020.....	46
Tabela 12. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w Gminie Wyśmierzyce w latach 2015 – 2019.....	47
Tabela 13. Bezrobotni zarejestrowani w Gminie Wyśmierzyce w latach 2015-2020	48
Tabela 14. Struktura osób bezrobotnych według wykształcenia w latach 2015-2019.....	48
Tabela 15. Liczba uczniów w placówkach oświatowych w latach 2015-2019.....	53
Tabela 16. Kadra pedagogiczna w placówkach oświatowych Gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2019.....	54
Tabela 17. Wartość wydatków na oświatę i wychowanie, a wartość otrzymanych subwencji na ten cel.....	54
Tabela 18. Liczba czytelników w latach 2015-2019	55
Tabela 19. Grupy wiekowe czytelników w 2020 roku.....	56
Tabela 20. Liczba zakupionych książek do Miejsko – Gminnej Biblioteki w Wyśmierzycach w latach 2018-2020	57
Tabela 21. Księgozbiór biblioteczny w latach 2015-2019	57

Tabela 22. Przyczyny przyznania pomocy społecznej w 2020 r.....	58
Tabela 23. Liczba osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji w latach 2015 - 2020	60
Tabela 24. Liczba rodzin i dynamika korzystających z świadczeń pieniężnych i niepieniężnych w latach 2016-2020.....	60
Tabela 25. Kwota wypłaconych zasiłków i świadczeń w latach 2017 - 2020	62
Tabela 26. Roczna dynamika zmian w wartości wypłaconych zasiłków i świadczeń w latach 2018 – 2020 w %.....	62
Tabela 27. Liczba rodzin i dynamika korzystających ze świadczenia wychowawczego w latach 2017-2020	63
Tabela 28. Kwota i dynamika roczna świadczeń wychowawczych w latach 2017 – 2020.....	64
Tabela 29. Udział jednostek OSP w działaniach ratowniczych w 2020 roku.....	65
Tabela 30. Wykaz pojazdów ratowniczych w jednostkach OSP	66
Tabela 31. Wartość dochodów gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2020	72
Tabela 32. Struktura wydatków gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2020.....	73
Tabela 33. Zadłużenie Gminy Wyśmierzyce na przełomie lat 2015-2019	73
Tabela 34. Wynik finansowy gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2019	74
Tabela 35. Dochody na 1 mieszkańca w gminie Wyśmierzyce na tle dochodów gmin z powiatu białobrzeskiego.....	75
Tabela 36. Wydatki gminy Wyśmierzyce na tle wydatków gmin z powiatu białobrzeskiego	75
Tabela 37. Analiza SWOT	80
Tabela 38. Cele strategiczne i operacyjne Gminy Wyśmierzyce.....	84
Tabela 39. Kierunki działań celi strategicznych	84
Tabela 40. Spójność celów operacyjnych ze Strategią rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku.....	91

Spis rysunków

Rysunek 1. Położenie sołectw w Gminie Wyśmierzyce	8
Rysunek 2. Lokalizacja Gminy Wyśmierzyce	11

Rysunek 3. Lokalizacja Gminy Wyśmierzyce na tle województwa mazowieckiego.....	11
Rysunek 4. Herb gminy Wyśmierzyce.....	12
Rysunek 5. System informacyjny gospodarowania wodami w pobliżu miasta Wyśmierzyce	14
Rysunek 6. Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Rzeki Pilicy i Drzewiczki na tle powiatu białobrzeskiego.....	17
Rysunek 7. Obszar Specjalnej Ochrony NATURA 2000, Dolina Pilicy na tle powiatu białobrzeskiego.....	18
Rysunek 8. Specjalne Obszary Ochrony NATURA 2000, Dolina Pilicy na tle powiatu białobrzeskiego.....	19
Rysunek 9. Rezerwat „Sokół” w gminie Wyśmierzyce.....	21
Rysunek 10. Lokalizacja zabytków wpisanych do ewidencji na terenie gminy Wyśmierzyce	24
Rysunek 11. Lokalizacja masztów telekomunikacyjnych na terenie Gminy Wyśmierzyce	36
Rysunek 12. Misja i wizja Gminy Wyśmierzyce.....	83
Rysunek 13. Realizacja Strategii Rozwoju Gminy Wyśmierzyce na lata 2021-2030	94

Spis wykresów

Wykres 1. Ilość wytworzonych odpadów segregowanych i niesegregowanych na terenie Gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2019	31
Wykres 2. Ilość wytworzonych odpadów niesegregowanych na terenie Gminy Wyśmierzyce w latach 2015-2019	31
Wykres 3. Rodzaj źródła ciepła.....	33
Wykres 4. Struktura użytków rolnych w gminie Wyśmierzyce.....	42
Wykres 5. Liczba gospodarstw rolnych o poszczególnym areale w gminie Wyśmierzyce.....	43
Wykres 6. Piramida wieku mieszkańców gminy Wyśmierzyce w 2019 roku	46
Wykres 7. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w Gminie Wyśmierzyce w latach 2015 – 2019.....	47
Wykres 8. Przyczyny przyznania pomocy społecznej w 2020 r.	59
Wykres 9. Liczba rodzin korzystających ze świadczeń niepieniężnych	61

Wykres 10. Liczba rodzin korzystających ze świadczeń pieniężnych.....	61
Wykres 11. Liczba rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego.....	63
Wykres 12. Kwota świadczeń wychowawczych w latach 2017 – 2020.....	64
Wykres 13. Wydatki i dochody per capita w gminie Wyśmierzyce	76
Wykres 14. Ankietowani mieszkańcy Gminy Wyśmierzyce według wieku	77
Wykres 15. Ankietowani mieszkańcy Gminy Wyśmierzyce według zajęcia/zatrudnienia	78
Wykres 16. Liczba ankietowanych według miejsca zamieszkania.....	78